

**VILNIAUS UNIVERSITETO  
TEISĖS FAKULTETO  
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS KATEDRA**

Neakivaizdinių studijų formos  
V kurso, baudžiamosios teisės  
studijų atšakos studento  
Aringo Kartano

**MAGISTRO DARBAS**

**NUSIKALTIMAI SEKSUALINIO APSISPRENDIMO LAISVEI IR NELIEČIAMUMUI  
PAGAL LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMĄJĮ KODEKSĄ IR KITŲ VALSTYBIŲ  
ĮSTATYMUS  
( lyginamasis tyrimas )**

**Sexual offences in the Penal Code of Lithuania and in the criminal laws of foreign countries  
( comparative analysis )**

Darbo vadovas : Dr. Andžej Čaikovski  
Recenzentas : Doc. dr. Armanas Abramavičius

Vilnius, 2009

## TURINYS

ĮVADAS.....	3
<b>1. TEISINĖS SEKSUALINĖS PRIEVARTOS SAMPRATOS IŠTAKOS.....</b>	<b>6</b>
1.1. TEISINĖS SEKSUALINĖS PRIEVARTOS SAMPRATOS UŽUOMAZGA IR RAIDA .....	7
1.2. SEKSUALINĖS PRIEVARTOS SAMPRATA IR RAIDA LIETUVOS TEISINĖJE SISTEMOJE .....	9
1.3. NUSIKALTIMŲ ŽMOGAUS SEKSUALINIO APSISPRENDIMO LAISVEI IR NELIEČIAMUMUI RŪŠYS PAGAL LIETUVOS IR KITŲ VALSTYBIŲ BAUDŽIAMUOSIUS ĮSTATYMUS.....	12
<b>2. NUSIKALTIMŲ ŽMOGAUS SEKSUALINIO APSISPRENDIMO LAISVEI IR NELIEČIAMUMUI SUDĖČIŲ LYGINAMOJI ANALIZĖ PAGAL LIETUVOS IR KITŲ VALSTYBIŲ BAUDŽIAMUOSIUS ĮSTATYMUS.....</b>	<b>16</b>
2.1. OBJEKTAS IR NUKENTĖJUSYSIS .....	16
2.2. OBJEKTYVIOSIOS PUSĖS POŽYMIAI .....	19
2.2.1. <i>Fizinio smurto naudojimas</i> .....	20
2.2.2. <i>Psichinio smurto naudojimas</i> .....	24
2.2.3. <i>Kitoks atėmimas galimybės priešintis</i> .....	30
2.2.4. <i>Pasinaudojimas bejėgiška nukentėjusiojo būkle</i> .....	32
2.2.5. <i>Pasinaudojimas priklausomumu</i> .....	36
2.3. SUBJEKTAS .....	37
2.4. SUBJEKTYVIOJI PUSĖ .....	39
<b>3. NUSIKALTIMUS ŽMOGAUS SEKSUALINIO APSISPRENDIMO LAISVEI IR NELIEČIAMUMUI KVALIFIKUOJANTYS POŽYMIAI.....</b>	<b>43</b>
<b>4. NUSIKALTIMŲ VAIKŲ SEKSUALINIO APSISPRENDIMO LAISVEI IR NELIEČIAMUMUI YPATUMAI .....</b>	<b>47</b>
4.1. SEKSUALINĖ PRIEVARTA MAŽAMEČIO ASMENS ATŽVILGIU .....	49
4.2. SEKSUALINĖ PRIEVARTA NEPILNAMEČIO ASMENS ATŽVILGIU .....	53
4.3. TVIRKINAMIEJI VEIKSMAI.....	55
<b>IŠVADOS .....</b>	<b>60</b>
<b>SANTRAUKA .....</b>	<b>64</b>
<b>SUMMARY .....</b>	<b>65</b>
<b>LITERATŪRA .....</b>	<b>66</b>

## ĮVADAS

*Bendroji temos charakteristika ir jos aktualumas.* Nusikaltimai žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui arba dar kitaip vadinami lytiniai nusikaltimai, yra objektyviai seksualūs veiksmai, kurie daro fizinę ir moralinę žalą konkrečiam žmogui bei pažeidžia visuomenėje susiformavusią lytinių santykių sanklodą. Žmogaus seksualinis gyvenimas yra natūrali jo funkcija, kurią apsprendžia pati gamta. Tai fizinių, psichinių, psichologinių, somatinių ir socialinių procesų bei santykių, kurie yra biologiškai nulemti ir jais siekiama patenkinti seksualinį ir giminės pratęsimo instinktą visuma<sup>1</sup>. Tačiau, seksualinio pasitenkinimo, gyvybės, giminės pratęsimo instiktas negali būti realizuojamas pažeidžiant kito asmens teisę apsispręsti, pasirinkti seksualinio gyvenimo partnerį, būdus, formas, pačiam nuspręsti, kada jis pasirengęs pradėti seksualinį gyvenimą.

Seksualiniam elgesiui didelę įtaką turi ne tik socialinė bei kultūrinė aplinka, bet ir visuomenėje susiformavusios seksualinės moralės normos, koreguojančios lyčių tarpusavio santykius. Netgi seniausios civilizacijos vienas seksualines gyvenimo formas skatino, kitas – smerkė. Krikščioniškoji moralė, ir ne tik viduramžių, aplamai antiseksualinė. Visa tai, kas individualu, intymu, kūniška, buvo nedorovinga. Todėl, lytinis auklėjimas, seksualinis švietimas buvo ignoruojami ir to pasėkoje padaryta didelė žala žmonių intymiam gyvenimui.

Šiuolaikinėje visuomenėje toleruoti visi seksualiniai santykiai, jei jie vyksta tarp subrendusių ir laisvai apsisprendusių asmenų, suvokiančių šių santykių pobūdį, esmę ir padarinius.

Nors nagrinėjama darbo tema nėra visiškai nauja, tačiau, šiuolaikinėje visuomenėje plintant seksualinės prievartos atvejams, kurie įgauna vis naujas formas, nepraranda aktualumo. Sprendžiant iš teismų praktikos, seksualinės prievartos aukos dažniausiai yra moterys ir vaikai. Tačiau, oficialioji statistika dėl savo latentiško pobūdžio neatspindi realios padėties. Tai labai subtili ir itin aktuali problema, nes dažnai aukos nesikreipia į teisėsaugos institucijas. To priežastys gana įvairios. Vieni asmenys vengia paviešinti patirtą pažeminimą, bijo neadekvačios aplinkinių reakcijos, drovisi, kiti - patys jaučiasi kalti dėl įvykusio seksualinės prievartos akto, klaidingai mano, kad lytinis gyvenimas, tai jų asmeninis reikalas, apie kurį kitiems nekalbama, tretieji - nepasitiki teisėsaugos institucijų diskretiškumu, nenori prisiminti skaudžių išgyvenimų.

Vaikų seksualinė prievarta ir jų seksualinis išnaudojimas yra vienas labiausiai slepiamų, tačiau pastaruoju metu visuomenėje itin plintančių nusikaltimų. Šios problemos iškėlimas, jos aktualumas, didesnei visuomenės daliai buvo ganėtinai netikėtas, šokiruojantis, neatitinkantis tautos stereotipo. Tačiau, kovoti su vaikų seksualine prievarta ir jų seksualiniu išnaudojimu labai sudėtinga, kadangi vaikai, dažniausiai jausdami kaltę, vengdami nemalonumų ar įbauginti prievartautojo, įvykį slepia, nežinodami savo teisių, bijo kreiptis pagalbos.

---

<sup>1</sup> Nocius, Juozas. Nusikaltimai žmogui. Vilnius, 1998, p. 88.

Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas apibrėžia, uždraudžia ir numato baudžiamąją atsakomybę už veikas, kuriomis kėsiniasi į žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvę ir neliečiamumą. Baudžiamasis teisinis lytinės prievartos įvertinimas tampa viena iš svarbiausių jos užkardymo priemonių, todėl ypač svarbu teisingai suprasti, įvertinti ir taikyti baudžiamojo įstatymo nuostatas, saugančias žmogų nuo seksualinės prievartos, seksualinio išnaudojimo. Sovietinių įstatymų, reglamentavusių atsakomybę už lytinius nusikaltimus, mechaninis perkėlimas į kitų respublikų baudžiamuosius kodeksus, tame tarpe ir Lietuvos, nenumatė atsakomybės už daugelį akivaizdžiai pavojingų objektyviai seksualių veikų. Kai kurias, iki tol buvusias lytinių nusikaltimų reglamentavimo spragas, išplečiant lytinės prievartos sampratą, subjektų ratą, užpildė 2000 m. priimtas Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Tačiau, šio kodekso nuostatos galioja palyginus neseniai, todėl jų taikymas teismų praktikai iškėlė ir naujų problemų, siejamų su veikų kvalifikavimo klausimais. Būtina pažymėti, jog teisinės literatūros, nagrinėjančios nusikalstamų veikų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui klausimus Lietuvoje, nėra gausu. Šią temą tyrinėjo tik nedaugelis baudžiamosios teisės specialistų : A. Pėstininkas, J. Nocius, K. Jovaišas, V. Dvilaitis, A. Abramavičius, G. Švedas, O. Fedosiuk, A. Drakšienė, V. Pavilionis ir kai kurie kt. Ji buvo aptarta Baudžiamosios teisės vadovėliuose, oficialiuose baudžiamųjų įstatymų komentaruose, moksliniuose straipsniuose.

**Tyrimo objektas** - Lietuvos ir kitų valstybių baudžiamieji įstatymai, numatantys atsakomybę už nusikaltimus žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui, šių įstatymų aiškinimas, jų taikymo praktika.

**Tyrimo tikslas** - Nusikaltimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui sudėčių lyginamoji analizė pagal Lietuvos ir kitų valstybių baudžiamuosius įstatymus, šių įstatymų taikymo trūkumai ir spragos.

**Tyrimo uždaviniai :**

1) Trumpai apžvelgti seksualinės prievartos sampratos istorines ištakas ir teisinės reglamentacijos raidą; 2) Aptarti nusikaltimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui rūšis pagal Lietuvos ir kitų valstybių baudžiamuosius įstatymus; 3) Atlikti konkrečių nusikaltimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui sudėčių lyginamąją analizę pagal Lietuvos ir kitų valstybių baudžiamuosius įstatymus; 4) Aptarti seksualinių nusikaltimų prieš vaikus reglamentavimą, kriminalizavimo ribas bei atsakomybės diferencijavimą; 5) Išanalizuoti Lietuvos ir kitų valstybių teismų praktiką, pateikti faktinių situacijų, atitinkančių nagrinėjamas teorines nuostatas, pavyzdžius.

**Tyrimo šaltiniai**, kuriais remtasi rašant šį darbą, yra Lietuvos ir užsienio valstybių baudžiamieji įstatymai, jų komentarai, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 49 „, Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose

bylose“, Lietuvos ir užsienio šalių baudžiamosios teisės teoretikų suformuluotos nuostatos monografijose, disertacijose, straipsniuose, mokomuosiuose ir periodiniuose leidiniuose. Nusikaltimų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui nuostatų praktinio taikymo problemos nurodomos išanalizavus Lietuvos bei kitų valstybių teismų praktiką, susijusią su asmenų baudžiamąja atsakomybe už lytinių nusikaltimų padarymą.

**Tyrimo metodai.** Tyrimas atliktas taikant *istorinį, lyginamąjį, loginį – analitinį, sisteminės analizės* ir kt. metodus. *Istorinis* metodas taikytas siekiant atskleisti seksualinės prievartos sampratos užuomazgą ir raidą. Bene plačiausiai darbe taikytas *lyginamasis metodas*. Šiuo metodu, lyginamos ir vertinamos nusikaltimų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui mokslinės koncepcijos ir mokslininkų nuomonės, Lietuvos ir kitų valstybių - Prancūzijos, Belgijos, Vokietijos, Danijos, Šveicarijos, Norvegijos, Estijos, Latvijos, Lenkijos, Rusijos Federacijos, Baltarusijos, Gruzijos, Ukrainos, Turkijos, Argentinos, Japonijos, Teksaso valstijos, Korėjos ir San – Marino Respublikos baudžiamieji įstatymai, jų taikymo tendencijos, daromos išvados apie egzistuojančias seksualinės prievartos koncepcijos problemas. *Loginis – analitinis* metodas taikomas aiškinantis teisės normų turinį, darant apibendrinimus ir rašant išvadas. *Sisteminės analizės* metodas naudojamas siekiant atskleisti nusikaltimų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui sampratą, jų sudėčių elementus.

## 1. TEISINĖS SEKSUALINĖS PRIEVARTOS SAMPRATOS IŠTAKOS

Seniausios teisės sistemos ištakos susiformavo senovės Rytuose 4-3 tūks. pr. Kr., kur nuo seno susiklostę papročiai evoliucionavo į teisės normas. Senovės Rytuose susikūrusi teisės sistemos raida buvo lėta, persipynusi su gimininės gentinės santvarkos liekanomis : menku privatinės žemės nuosavybės lygiu, patriarchaline šeima, kolektyvine šeimos arba net visos bendruomenės atsakomybe už vieno iš savo narių padarytus nusižengimus, už svetimą kalbę, savateismiu. Senovės Rytų teisė nebuvo sisteminga, suskirstyta į teisės šakas, nusikaltimai buvo siejami su asmeninių interesų pažeidimu. Įdomu pastebėti, kad jau kodifikuotoje Babilono teisėje, nors ir gana primityviai, bet visgi buvo įtvirtinta ir išžaginimo samprata, kuri buvo siejama su nuotakos pirkimo institutu : būsimas jaunikis nusipirkdavo būsimą žmoną sumokėdamas *Pater familias* nustatytą pinigų sumą. Išžaginimas šioje teisėje buvo suprantamas kaip nustatytos nuotakos įsigijimo tvarkos pažeidimas ir buvo vadinamas „nekaltybės vagyste“ ( a theft of virginity )<sup>2</sup>.

Vienas iš reikšmingiausių senovės Rytų teisinės kultūros paminklų, buvo Hamurapio teisinis ( 1800-1780 m. pr. Kr. ). Nors šio teisinio normų, skirtų nusikaltimams ir bausmėms turinys buvo ganėtinai primityvus, tačiau padarė didelę įtaką vėlesnių laikų teisei bei visai teisei kultūrai. Reikia pažymėti, kad gausiausią grupę nusikaltimų šiame teisyne sudaro nusikaltimai *šeimos pagrindams*, tarp kurių minimas ir išžaginimas. Šis įstatymas jau buvo pažangesnis, nors vis dar negalėjo užtikrinti pakankamos ir tinkamos teisinės gynybos nuo seksualinės prievartos. Pagal Hamurapio įstatymą, buvo baudžiamas vyras, išžaginęs susižadėjusią merginą. Mergina dėl išžaginimo būdavo nekalta. Tuo tarpu išžaginta ištekėjusi moteris, savo kalbę turėjo dalintis su kaltininku.

Kodifikuotos Hebrajų teisės normos iš esmės atkartoją anksčiau galiojusią išžaginimo sampratą. Pagal ją, moteris, išžaginta mieste, būdavo pripažįstama kalta kartu su ją išžaginusių asmeniu, traktuojant tai, kaip jos nenorą išvengti išžaginimo. Priešingu atveju, ji būtų „prisišaukusi“ pagalbą. Už išžaginimą, padarytą už miesto, kai nėra galimybės nukentėjusiajai išsigelbėti, buvo baudžiamas tik kaltininkas. Dar griežčiau buvo baudžiamas vyras, išžaginęs susižadėjusią merginą. Tokiu atveju, vietoje piniginės baudos, jam būdavo nukertama galva<sup>3</sup>.

Taigi, teisinės seksualinės prievartos sampratos pradžia reikėtų laikyti senovės civilizacijose susiformavusią šios prievartos sampratą, pagal kurią, išžaginimas buvo siejamas su nekaltybės atėmimu ( vagyste ), nukentėjusiosios grobimu bei prievartinėmis aukos ir žagintojo vedybomis.

---

<sup>2</sup> Bronwnmiller, S. Against our will: men, women,rape.-Fawcett Columbine, New York, 1993, p. 18.

<sup>3</sup> Bronwnmiller, S.Against our will: men, women,rape.-Fawcett Columbine, New York, 1993, p.19.

### ***1.1. Teisinės seksualinės prievartos sampratos užuomazga ir raida***

Nagrinėjant seksualinės prievartos sampratą istoriniu aspektu, nesunku pastebėti, kad ji formavosi įtakojama teisinių idėjų, kuriose atsispindėjo ekonominiai ir politiniai visuomenės santykiai. Netgi tokia sąvoka, kaip išžaginimas, įvairiose santvarkose, pagal tuometinę baudžiamąją teisę, buvo suprantama nevienodai. Pvz., feodalizmo laikų baudžiamoji teisė nepripažino išžaginimu taip vadinamos dvarininko „pirmosios nakties teisės“ savo baudžiauninkų atžvilgiu. Tuo tarpu pagal anglų baudžiamąją teisę, karalienės išžaginimu buvo laikomi net ir pastarosios sutikimu įvykę lytiniai santykiai<sup>4</sup>.

Kai kurių užsienio valstybių baudžiamoji teisė, saugodama „santuokos šventumą“, nusikaltimu laikė lytinį santykiavimą su santuokoje esančiais vyrais ir moterimis.

Tuo tarpu buržuazinių valstybių baudžiamoji teisė nesaugojo moters lytinės laisvės nuo vyraujančios klasės atstovų. Nustatydama baudžiamąją atsakomybę už veiksmus, pažeidžiančius religinius kanonus, nepripažino nusikaltimu privertimo moters lytiškai santykiauti pasinaudojant jos priklausomumu.

Rusijoje, iki XI a., atsakomybę už lytinius nusikaltimus, iš esmės reguliavo tik bažnyčios įstatymai. Tačiau, jau kunigaiščio Jaroslavo ( 1015-1054 m.m. ) Statutas „Dėl bažnyčios teismų“ numatė ne tik bažnytinę - teisinę, bet ir civilinę bei baudžiamąją atsakomybę. Bausmės už išžaginimą buvo gana įvairios ir priklausė nuo nukentėjusiosios socialinės padėties. Statutu buvo numatyta atsakomybė ir už išžaginimą grupės asmenų, dvipatybę, ištvirkavimą su vienuole ir gyvuliais, už lytinius santykius su giminaičiais bei svainiais.<sup>5</sup>

„Soboro statutas“ ( 1649 m. ), išžaginimą, padarytą kario, pripažino kvalifikuota sudėtimi ir baudė mirties bausme.

Petro I karo baudžiamajame Statute, vienoje iš specialių dalių, buvo kalbama apie „paleistuvystės nuodėmę, išžaginimą ir ištvirkimą“. Karo baudžiamasis Statutas numatė atsakomybę už lytinius santykius su gyvuliais, savanoriškus lytinius santykius tarp vyrų, kurių kvalifikuotą sudėtį sudarė lytinis santykiavimas pasinaudojant tarnybiniu priklausomumu, išžaginimą, svetimoteriavimą, dvipatybę, lytinius santykius tarp svainių.<sup>6</sup> Pagrindinė Statuto ypatybė, skyrusi jį nuo vakarų europos valstybių įstatymų, buvo atsakomybės už moters išžaginimą prieš teritorijoje, nustatymas.

Kriminalinių ir pataisos bausmių Teisyne ( 1845 m. ) buvo numatyta atsakomybė už savanorišką vyro lytinį santykiavimą su vyru, arba panaudojant prievartą, ar su mažamečiu arba silpnapročiu.

---

<sup>4</sup> Кенни, К. Основы уголовного права. М., 1949. с. 292.

<sup>5</sup> Курс уголовного права. Особенная часть. Т. 3. Москва, 2002, с. 250.

<sup>6</sup> Курс уголовного права. Особенная часть. Т. 3. Москва, 2002, с. 250.

1903 m. Baudžiamasis statutas taipogi numatė specialų skyrių, reglamentuojantį atsakomybę už lytinius nusikaltimus. Diferencijuotai, atsižvelgęs į nukentėjusiojo asmens amžių, įstatymų leidėjas numatė atsakomybę už lytinės aistros tenkinimą su mažamečiu ( iki 14 m. amžiaus ), už lytinės aistros tenkinimą prieš nukentėjusiojo, sulaukusio 16 m. amžiaus, valią, bei, už lytinės aistros tenkinimą pasinaudojant asmens priklausomumu, panaudojant prievartą ar grasinimus, asmens ar jo šeimos narių atžvilgiu, numatė atsakomybę už „išprievartavimą be kūniško santykiavimo“<sup>7</sup>.

Taigi, tik XIX a. imtasi plačiau traktuoti seksualinę prievartą, pradėtos kurti ir taikyti tokios baudžiamosios teisės normos, kurios adekvačiai atitiko socialinių santykių dinamiką. Tik tokios baudžiamosios teisės normos galėjo užtikrinti asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir neliečiamumą.

Seksualinės prievartos samprata dar labiau buvo išplėsta ir įgavo, šiuolaikines gyvenimo tendencijas, atitinkančią prasmę XX a. Buvo atvirai pradėta kalbėti apie seksualinę prievartą santuokoje, imtasi priemonių užkirsti kelią galimam asmens, susijusio priklausomumo santykiais, išnaudojimui, susidomėta vyrais, kaip galimomis seksualinės prievartos aukomis.

Jungtinėje Karalystėje, kaip atskiro nusikaltimo sudėtis, buvo numatyti seksualiniai nusikaltimai draudžiantys piktnaudžiavimą atsakingu postu ( *abuse of position of trust* ). Už šiuos nusikaltimus atsako asmenys, turėję lytinių santykių su žmogumi, kuris juo pasitiki dėl vienokios ar kitokios nuo jo priklausomybės. Tokių nusikaltimų subjektais gali būti psichiatrinių ligoninių, slaugymo namų, vaikų namų ir pan. personalas<sup>8</sup>. Tai gana pažangi nuostata, įtvirtinta ir kitų valstybių – Vokietijos, Norvegijos, Danijos, San- Marino Respublikos ir kt. dabartiniuose baudžiamuosiuose įstatymuose, draudžiančiuose seksualinį išnaudojimą, pasinaudojant savo privilegijuota padėtimi, materialiai, formaliai ar kitaip priklausomo asmens atžvilgiu.

Šiuolaikinėje baudžiamojoje teisėje ir kriminologijoje pradėta plačiai diskutuoti išžaginimo, padaryto pasimatymo metu ( *date rape* ) tematika. Ši tema labai išsamiai nagrinėjama Jungtinių Amerikos Valstijų ir Jungtinės Karalystės baudžiamosios teisės doktrinoje. Mokslininkai ypatingai akcentuoja klausimo, susijusio su fakto, jog seksualinio pobūdžio veika buvo atlikta prieš nukentėjusiojo valią, nustatymo problematika<sup>9</sup>.

Reikia pažymėti, kad ši problema išsamiai buvo nagrinėta ir Europos Žmogaus Teisių Teisme byloje M.C. prieš Bulgariją.<sup>10</sup> Šis Teismas, išanalizavęs tarptautinę teisę ir teismų praktiką, pastebėjo, kad istoriškai daugelis valstybių numatė, jog išžaginimo auka turi rodyti „aktyvų pasipriešinimą“.

<sup>7</sup> Курс уголовного права. Особенная часть. Т. 3. Москва, 2002, с. 251.

<sup>8</sup> Sexual Offences Act 2003. [ žiūrėta 2009 02 10 ]

Prieiga per internetą :<[http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2003/en/ukpgaen\\_20030042\\_en\\_1](http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2003/en/ukpgaen_20030042_en_1)>.

<sup>9</sup> Cowking, M. Date Rape and Consent// Contemporary Politics, 1995, P. 57-72

<sup>10</sup> EŽTT 2004 m. kovo 4 d. sprendimas byloje M.C. prieš Bulgariją ( Pareiškimo Nr. 39272/98 ), [ žiūrėta 2009 02 03 ].

Prieiga per internetą :

<[http://cmiskp.echr.coe.int/\[\[tkp197/viewhbk.asp?action=open&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649&key=4100&sessionId=17949409&skin=hudoc-en&attachment=true](http://cmiskp.echr.coe.int/[[tkp197/viewhbk.asp?action=open&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649&key=4100&sessionId=17949409&skin=hudoc-en&attachment=true)>.



Tačiau, šiuolaikinėje tarptautinėje teisėje, toks reikalavimas atmetamas. Ir tik Alabama bei Vakarų Virdžinija dar laikosi nuostatos, jog seksualinės prievartos auka, turi rodyti „rimtą pasipriešinimą“. Vienok, net ir šiuo atveju, yra numatyta išimtis : auka gali nespriešinti, jei ji protingai mano, jog pasipriešinimas nieko „neduos“, arba, jeigu dėl pasipriešinimo aukai bus padaryti rimti kūno sužalojimai.<sup>11</sup>

Taigi, padarius išvadą, jog seksualinio išnaudojimo aukos, ir ypač vaikai, dėl įvairių psichologinių faktorių, ar tiesiog bijodamos smurto, kaltininkui dažniausiai nesipriešina, tarptautinėje teisėje ir praktikoje susiformavo aiški tendencija, kuria atsisakoma formalaus fizinio pasipriešinimo apibrėžimo ir siaurų šiuo aspektu intepretacijų, plačiau aiškinama sąvoka „neturint tikrojo nukentėjusiojo sutikimo“, akcentuojami skirtumai tarp „sutikimo ir aukos pasidavimo“. Priešingu atveju, kaip kad pastebėjo Europos Žmogaus Teisių Teismas byloje M.C. prieš Bulgariją, tam tikri išžagavimo atvejai liktų nenubausti, ir kiltų reali grėsmė asmens seksualinio apsisprendimo laisvės ir neliečiamumo efektyviai apsaugai<sup>12</sup>.

### ***1.2. Seksualinės prievartos samprata ir raida Lietuvos teisinėje sistemoje***

Panašiais, kaip ir užsienio valstybių teisėje, raidos etapais lytinės ( seksualinės ) prievartos samprata vystėsi ir Lietuvos teisinėje sistemoje.

Lietuvos teisės ištakomis pripažįstamas 1340 m. priimtas Pamedės teisyne. Tai labai svarbus dokumentas, teikiantis žinių apie prūsų bei lietuvių papročiais reglamentuotus socialinius ir ekonominius santykius. Pamedės teisyne, šalia nuostatų, reglamentuojančių atsakomybę už turtinius nusikaltimus, nusikaltimus asmeniui, randame ir normą, įtvirtinančią atsakomybę už pasikėsinimą išžaginti. Joje nurodoma, jog moteris pasikėsinimą gali įrodyti krauju ir mėlynėmis. Kartu nurodoma, kad taip kaltinant vyrą, jis gali išsiteisinti prisiekdamas, jei drįsta.<sup>13</sup> Ši Pamedės teisyne nuostata yra lytinės ( seksualinės ) prievartos Lietuvos teisinėje sistemoje užuomazga. Reikia pastebėti, jog Pamedės teisyne minėtas nusikaltimas formuluojamas glaustai, jo sudėtis nėra išbaigta ar tinkamai atskleista. Todėl akivaizdu, jog Teisyne nuostatos negalėjo užtikrinti tinkamos asmenų gynybos nuo seksualinės prievartos.

Vėliau, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teisės kodifikacijoje ( Lietuvos Statutuose ) seksualinei prievartai buvo skirta jau kiek daugiau dėmesio. Nors pirmasis Lietuvos Statutas ( 1529 m. ) ir nepateikė išžagavimo sąvokos, tačiau jo 7 skyriuje „Apie smurtą šalyje ir apie sumušimą, ir apie šlėktų nužudymus“ buvo įtvirtinta norma, reglamentuojanti „moters ir merginos žaginimą“. Joje buvo pasakyta, kad <...> jeigu kas moterį ar merginą išžagintų, < ...>, o toji moteris ar mergina šauktūsi sau pagalbos dėl tokių veikslių ir netrukus žmonės dėl to smurto atbėgtų, o ji jų akivaizdoje smurto žymes

<sup>11</sup> Ten pat, žr. paragrafą 145.

<sup>12</sup> Ten pat, žr., paragrafai 145-166.

<sup>13</sup> Andriulis, V., Maksimaitis, M., Pakalniškis, V. ir kt. Lietuvos Teisės istorija.- Vilnius : Justicija, 2002, p. 51.

parodytų <...>, tai tas būtų baudžiamas gyvastimi.<sup>14</sup> Be to, šiame straipsnyje buvo nurodoma, kad <...> jeigu ta moteris ar mergina pagalbos šauktis negalėtų, tačiau veikia po smurto būtų laisva paleista ir žmonėms pasipasakotų, o po to jį į teismą patrauktų ir tie žmonės paliudytų, tai turi būti ta pačia tvarka baudžiamas, kaip aukščiau parašyta<sup>15</sup>. Iš tokios straipsnio konstrukcijos galima daryti išvadą, kad tuometinei išžaginimo sudėčiai reikėjo dviejų sąlygų : kaltininko smurtinių veiksmų ir aukos priešinosi. Statute buvo numatytas ir susitaikymo institutas, t. y. aukai buvo duota galimybė dovanoti kaltininkui ir už jo ištekėti.

Antrajame (1566 m.) ir Trečiajame (1588 m.) Lietuvos Statutuose prie nusikaltimų dorovei buvo priskirtas ir vertimasis prostitucija, bei ištekėjusios moters ištvirkavimas. Taipogi Statutuose buvo numatyta atsakomybė už sąvadavimą, t. y. merginų, našlių, žmonių kurstymą ir sąlygų ištvirkauti sudarymą. Ši veika laikyta pavojinga visuomenės dorovei ir nepakenčiama valstybėje. Už ją buvo baudžiama kūno žalojimo bausmėmis – nosies, ausies, lūpų nupjovimu ir išvijimu iš miesto. Pakartotinis sąvadavimas buvo baudžiamas mirtimi.<sup>16</sup>

Lietuvai atsidūrus Rusijos sudėtyje, jos gyvenimas ir valdymas buvo pertvarkomas pagal centralizuotos ir biurokratinės imperijos įstatymus. 1831 m. sausio 1 d. buvo sustabdytas Trečiojo Lietuvos Statuto galiojimas, o 1840 m. birželio 25 d., buvo pasirašytas Caro įsakas dėl Trečiojo Lietuvos Statuto straipsnių likučių bei juos papildančių teisės aktų galiojimo panaikinimo ir bendrųjų Rusijos imperijos įstatymų visa apimtimi įvedimo Vakarų gubernijose.<sup>17</sup>

Atkurtos Lietuvos valstybės pagrindiniu baudžiamosios teisės šaltiniu gana ilgą laiką buvo Rusijos 1903 m. Baudžiamasis statutai. Taigi, Lietuvoje galiojusiame Rusijos 1903 m. baudžiamajame Statute buvo skirta daug dėmesio nusikaltimams asmeniui, tame tarpe ir dorai - gašlavimui, sanguliuojimui su nepilnamečiais, vyriškio su vyriškiu, sąvadavimui. Prostitucija nebuvo laikoma nusikalstama veika, tačiau Statute buvo numatyta atsakomybė už taisyklių, nustatytų paleistuvavimui įspėti ir žalingiems prostitucijos padariniams neutralizuoti, pažeidimus<sup>18</sup>.

Įteisinus Lietuvos inkorporavimą į Sovietų Sąjungos sudėtį, Lietuvoje buvo įtvirtinti ir sovietiniai įstatymai, reglamentavę atsakomybę už lytinius nusikaltimus. Tačiau, jie buvo neišsamūs, teoriškai neanalizuojami, netobulinami, faktiškai nebuvo jų raidos. RSFSR baudžiamieji kodeksai be jokio įvertinimo ir korektyvų buvo perrašyti į 1961 m. Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą<sup>19</sup>. Šio kodekso trečiajame skirsnyje, reglamentuojančiame baudžiamąją atsakomybę už nusikaltimus asmens gyvybei, sveikatai, laisvei ir orumui, buvo nustatyta atsakomybė ir už lytinius nusikaltimus :

<sup>14</sup> Valikonytė, I., Lazutka, S., Gudavičius, E. Pirmasis Lietuvos Statutas ( 1529 m. ).Vilnius : Vaga, 2001, p. 197.

<sup>15</sup> Valikonytė, I., Lazutka, S., Gudavičius, E. Pirmasis Lietuvos Statutas ( 1529 m. ).Vilnius : Vaga, 2001, p. 197-198.

<sup>16</sup> Andriulis, V., Maksimaitis, M., Pakalniškis, V. ir kt. Lietuvos Teisės istorija.- Vilnius : Justicija, 2002, p. 232.

<sup>17</sup> Ten pat, p. 273.

<sup>18</sup> Ten pat, p. 416.

<sup>19</sup> Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas. Oficialus tekstas su pakeitimais ir papildymais iki 1997 m. kovo 14 d. Vilnius, 1997.

išžaginimą ( BK 118 str. ), prispyrimą moters lytiškai santykiuoti ( BK 119 str. ), lytinį santykiavimą su lytiškai nesubrendusiu asmeniu ( BK 120 str. ), tvirkinamuosius veiksmus ( BK 121 str. ), vyro lytinį santykiavimą su vyru ( BK 122 str. ).

Reikia pažymėti, kad įstatymų leidėjas išžaginimą laikė labai sunkiu ir pavojingu visuomenei nusikaltimu. Tai liudija 1962 m. priimtas sąjunginis įsakas „Dėl baudžiamosios atsakomybės už išžaginimą sustiprinimo“, kuris už itin kvalifikuotą ( grupės asmenų, sukėlusio itin sunkius padarinius ) išžaginimą, be kitų bausmių leido taikyti mirties bausmę.<sup>20</sup> Ši, už išžaginimą numatyta išimtinė - mirties bausmė, buvo panaikinta tik 1991 m. gruodžio 3 d. Lietuvos Respublikos įstatymo Nr. 1-2061 redakcija.<sup>21</sup>

Negausi teisės literatūra seksualinės prievartos klausimais buvo skirta tik tarnybiniam naudojimui. Todėl įstatymai, reglamentavę šio pobūdžio nusikaltimus buvo netikslūs, nenumatė atsakomybės už daugelį akivaizdžiai pavojingų objektyviai seksualių veikų : 1) prievartinio lytinės aistros tenkinimo oraliniu ir analiniu būdu; 2) prievartinio lytinės aistros tenkinimo kitais būdais – *inter femora*; 3) prievartinio lytinės aistros tenkinimo bet kuriuo būdu, kai tai daro moteris; 4) lytinės aistros tenkinimo panaudojant grasinimus, kurie nesudaro išžaginimo sudėties grasinimo požymio; 5) vertimo lytiškai santykiuoti ar tenkinti lytinę aistrą kitais būdais, panaudojant šantažą; 6) seksualinio persekiojimo ir priekabiavimo; 7) kraujomaišos - lytinio santykiavimo su artimais giminaičiais ( tėvais, vaikais, broliais, seserimis )<sup>22</sup>.

Atkūrus Lietuvos valstybės nepriklausomybę, sparčiai besikeičiantys politiniai, ekonominiai, socialiniai ir kiti visuomeniniai santykiai kėlė būtinybę skubiai kurti iš esmės visiškai naują šių santykių reguliavimo teisinę bazę. Tačiau, tuoj pat parengti naują Baudžiamąjį kodeksą buvo neįmanoma. Todėl dalis galiojusio sovietinio 1961 m. Baudžiamojo kodekso normų buvo dekriminalizuota. Vienok, įstatymuose, reglamentuojančiuose lytinius nusikaltimus, iki 2000 m. buvo padarytas vienintelis esminis pakeitimas, tai savanoriško lytinės aistros tenkinimo vyro su vyru ( BK 122 str. 1 d. ) dekriminalizavimas 1993 metais.<sup>23</sup>

2000 m. rugsėjo 26 d. priėmus naująjį Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą, ankstesnės lytinių nusikaltimų reglamentavimo spragos buvo ištaisytos. Šio kodekso rengėjai pakeitė lytinių nusikaltimų dispozicijas, nusikaltimų sudėtis papildė naujais požymiais, praplėtė lytinės prievartos subjektų ratą, numatė atsakomybę už naujas pavojingas seksualinio pobūdžio veikas. Baudžiamajame

<sup>20</sup> Andriulis, V., Maksimaitis, M., Pakalniškis, V. ir kt. Lietuvos Teisės istorija.- Vilnius : Justicija, 2002, p. 483.

<sup>21</sup> Lietuvos Respublikos 1991 m. gruodžio 3 d. įstatymas Nr. 1-2061 “Dėl Lietuvos Respublikos Baudžiamojo, Baudžiamojo proceso ir pataisos darbų kodekso pakeitimo ir papildymo“ [ Valstybės žinios, 1991, Nr. 36-975 ] [ žiūrėta 2009 m. vasario 13 d. ]. Prieiga per internetą :

[http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc\\_l?p\\_id=2337&p\\_query=pakeitimas%2C%20papildymas&p\\_tr2=3](http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=2337&p_query=pakeitimas%2C%20papildymas&p_tr2=3).

<sup>22</sup> Nocius, Juozas. Nusikaltimai žmogui. Vilnius. 1998, p. 90.

<sup>23</sup> Nocius, J., Drakšienė, A., Pavilonis, V. ; et al. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Pirma knyga. Vilnius : Eugrimas, 2000, p. 218.

kodekse įtvirtinta nauja, platesnė seksualinės prievartos samprata, šiandien atlieka savo paskirtį – tinkamai saugo visuomenę nuo tokio pobūdžio nusikalstamų veikų.

### ***1.3. Nusikaltimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui rūšys pagal Lietuvos ir kitų valstybių baudžiamuosius įstatymus***

Įvairių šalių baudžiamųjų įstatymų turinys bei jų forma labai priklauso nuo konkrečios šalies teisinių ir kitokių tradicijų, socialinio gyvenimo principų ir ypatybių, o dažnai ir nuo patirtų visos socialinės ir politinės santvarkos lūžių ir esminių pokyčių. Todėl vadinamieji nusikaltimų ir bausmių už juos „katalogai“, nors ir turi nemažai bendrumų, gerokai skiriasi ir šaltiniais, ir sistema, ir apimtimi, neminint normų formuluočių ar kitų detalių, kurioms apskritai nelengva rasti adekvačios terminijos kitose, tarp jų ir lietuvių, kalbose.<sup>24</sup> Netgi žvalgantis po Europos valstybių baudžiamosios teisės šaltinius matyti, kad pats „baudžiamosios teisės specialiosios dalies“ fenomenas ne visur turi griežtus ir teisinius kontūrus, apgalvoto sisteminimo pradą, aksiologinį normų nuoseklumą, panašų išdėstymą. Skiriasi kodeksų dalys, skyriai, numeravimo būdai, straipsnių pavadinimai, dispozicijos ar sankcijos skiriamo teksto logika, struktūra ir pan. Tam didelę unifikuotą įtaką turi tarptautinės sutartys ir šiuolaikinė doktrina.<sup>25</sup>

Staigūs įvairių gyvenimo sričių pokyčiai, integracijos procesai į tarptautines organizacijas, valstybėms iškelė būtinybę derinti ir optimizuoti savo įstatymus bei jų taikymo praktiką.

Taigi ir Lietuvos darbo grupei, rengusiai naujojo Baudžiamojo kodekso projektą, viena svarbiausių užduočių buvo jo nuostatų suderinimas su tarptautinės teisės – Europos Tarybos, Jungtinių Tautų Organizacijos teisės aktų reikalavimais. Ši užduotis, baudžiamosios teisės teoretikų nuomone, buvo atlikta pakankamai kokybiškai.<sup>26</sup>

Naujasis Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas buvo patvirtintas 2000 m. rugsėjo 26 d., įsigaliojo 2003 m. gegužės 1 d. Baudžiamoji atsakomybė už nusikaltimus žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui - už išžaginimą ( 149 str. ), seksualinį prievartavimą ( 150 str. ), privertimą lytiškai santykiauti ( 151 str. ), mažamečio asmens tvirkinimą ( 153 str. ), nustatyta šio kodekso XXI skyriuje<sup>27</sup>. Iki naujojo baudžiamojo kodekso įvedimo, už veikas, įvardytas kaip išžaginimas ( BK 118 str. ), dabar baudžiamoji atsakomybė numatyta dviejuose šio kodekso – 149 ir 150 straipsniuose. Atsirado ir naujų išžaginimo ir seksualinio prievartavimo nusikaltimų sudėties požymių, kaip „lytinės aistros tenkinimas“, išžaginimas ar seksualinis prievartavimas „kitaip atimant galimybę priešintis“. Be to, atsisakyta kvalifikuojančių požymių : „išžaginimas padarytas asmens, anksčiau padariusio tokį nusikaltimą“, „itin pavojingo recidyvisto“ ir „jei tai sukėlė itin sunkias

<sup>24</sup> Bieliūnas, E.; et al. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Antra knyga. Vilnius : Eugrimas, 2000, p. 518

<sup>25</sup> Ten pat, p. 217

<sup>26</sup> Abramavičius, A., Mickevičius, D., Švedas, G. Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimas Lietuvos baudžiamojoje teisėje. Vilnius : Teisinės informacijos centras, 2005, p.30

<sup>27</sup> Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Trečiasis leidimas. Vilnius, 2003, p. 88-90

pasekmes“. Pasikeitė ir nukentėjusiojo požymių formuluotės – vietoj termino „nukentėjusioji“ įstatyme vartojamas terminas „nukentėjusysis asmuo“. Be to, naujamame baudžiamajame kodekse neliko straipsnių, numatančių baudžiamąją atsakomybę už lytinį santykiavimą su lytiškai nesubrendusiu asmeniu ( BK 120 str. ), vyro lytinį santykiavimą su vyru ( BK 122 str. ), pasikeitė ne tik 1961 m. LR BK 121 straipsnio pavadinimas – iš „Tvirkinamieji veiksmai“ į „Mažamečio asmens tvirkinimą“ ( BK 153 str. ), bet ir šio nusikaltimo sudėties požymiai. Nors aukščiau minėtos kodekso normos galioja palyginus nesenai, tačiau tarptautinės teisės naujovės, socialiniai pokyčiai jau privertė jas tobulinti. Taigi, įstatymų leidejas, 2006 m. birželio 22 d., priėmė „Baudžiamojo kodekso 149, 150, 151 <...> straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 151<sup>1</sup> straipsniu“ įstatymą Nr. X-711<sup>28</sup>. Šiuo įstatymu buvo įvesta baudžiamoji atsakomybė ir juridiniam asmeniui už mažamečio ir nepilnamečio asmens išžaginimą ir seksualinį prievartavimą, už nepilnamečio privertimą lytiškai santykiauti ( 149 str. 6 d., 150 str. 6 d., 151 str. 4 d. ). Be to, kodeksas papildytas ir visiškai nauju - 151<sup>1</sup> straipsniu, numatančiu atsakomybę už lytinės aistros tenkinimą pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir ( ar ) neliečiamumą.

Prancūzijos baudžiamasis kodeksas atsakomybę už lytinius nusikaltimus, nustatė antrosios knygos trečiajame skyriuje pavadinimu „ seksualinės agresijos“ ( 222-22 str. ). Šio skyriaus 1§ numatyta atsakomybė už išžaginimą ( nuo 222-23 iki 222-26 str. str. ). Įdomu tai, kad išžaginimą reglamentuoja net keturi savarankiški straipsniai : 222-23 str. numatyta pagrindinė išžaginimo sudėtis, 222-24 str.- kvalifikuota, o 222-25 ir 222-26 str. str. numatytos itin kvalifikuotos išžaginimo sudėtys. Šio skyriaus 2 § šešiuose atskiruose straipsniuose ( nuo 222-27 iki 222-32 str. str. ) numatyta atsakomybė už kitas seksualines agresijas, nesudarančias išžaginimo sudėties, tame tarpe ir už seksualinę agresiją nepilnamečio iki 15 metų amžiaus atžvilgiu bei ypatingai pažeidžiamo dėl amžiaus, ligos, suluošinimo, fizinių ar psichinių trūkumų, aiškiai ar kaltininkui žinomai nėščios moters atžvilgiu ir pan. 3 § numatyta atsakomybė už seksualinį persekiojimą ( 222-23 str. ). Reikia paminėti ir tai, kad kvalifikuotos bei itin kvalifikuotos išžaginimo bei seksualinių agresijų sudėtys Prancūzijos baudžiamajame kodekse prasideda bausmėmis<sup>29</sup>.

Vokietijos baudžiamojo kodekso 13 skyriuje yra numatytos 22 nusikalstamos veikos prieš lytinį apsisprendimą ( § 174-184 c )<sup>30</sup>. Šios veikos doktrinoje sisteminamos į keletą grupių. Pirmąją grupę sudaro tvirkinamojo ir seksualinio pobūdžio veiksmai, atliekami tokių asmenų atžvilgiu, kuriems numatoma speciali baudžiamosios teisės teikiama apsauga. Tai vaikai, globotiniai, auklėtiniai, ligoniai,

<sup>28</sup> Lietuvos Respublikos 2006 m. birželio 22 d. įstatymas Nr. X-711 “Dėl Baudžiamojo kodekso 149, 150, 151, 162, 206, 265, 266, 307,308,309 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 151<sup>1</sup> straipsniu“ [ Valstybės žinios, 2006, Nr. 77-2961 ] [ žiūrėta 2009 m. vasario 2 d. ]. Prieiga per internetą: [http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc\\_1?p\\_id=279767](http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=279767)

<sup>29</sup> Уголовный кодекс Франции. С изм. и доп. на 1 января 2002 г. Санкт-Петербург. “Юридический центр Пресс“, 2002, с. 197-202.

<sup>30</sup> Уголовный кодекс Федеративной Республики Германии. Санкт-Петербург. “Юридический центр Пресс“, 2003, с. 325-349.

taip pat kaliniai bei asmenys, kuriems pritaikytos kitokios teisinės prievartos priemonės<sup>31</sup>. Taigi šiai grupei prikiriamos normos reglamentuojančios seksualinį piktnaudžiavimą globotinių atžvilgiu ( § 174 ), seksualinius veiksmus kalinčių, esančių administraciniame suėmime, arba ligonių ir reikalingų pagalbos asmenų, esančių atitinkamose įstaigose atžvilgiu ( § 174 a ), seksualiniai veiksmai, susiję su pasinaudojimu tarnybine padėtimi ( § 174 b ), seksualiniai veiksmai, susiję su konsultaciniais, gydymo arba aptarnaujančiais santykiais ( § 174 c ), seksualinis piktnaudžiavimas vaikų atžvilgiu ( § 176 ), sunkūs seksualiniai veiksmai vaikų atžvilgiu ( § 176 a ), seksualiniai veiksmai vaikų atžvilgiu sukėlę mirtį ( § 176 b ). Reikia pažymėti, kad atsakomybė iškyla ne vien už kaltininko aktyviai atliekamus tokio pobūdžio veiksmus, bet ir už leidimą kitiems asmenims tokius veiksmus atlikti su jais pačiais. Taipogi baudžiamas ir pasikėsinimas.

Antrąją grupę sudaro nusikaltimai, kurių padarymas siejamas su jėgos panaudojimu arba grasinimu ją panaudoti<sup>32</sup>. Čia reikia paminėti išžaginimą ( § 177 ), seksualinę prievartą ir išžaginimą, sukėlusius nukentėjusiojo mirtį ( § 178 ), seksualinio pobūdžio veiksmus negalinčių pasipriešinti asmenų atžvilgiu, kai pastarieji yra sutrikusios psichikos ar sąmonės, serga silpnaprotyste arba yra fiziškai nepajėgūs gintis ( § 179 ). Trečiąją grupę sudaro savanaudiški nusikaltimai, daromi seksualinių paslaugų srityje, tai prekyba žmonėmis ( § 180 b ), tame tarpe ir sunkūs prekybos žmonėmis atvejai ( § 181 ), sąvadavimas ( § 181 a ), pagalba vertimuisi prostitucija ( § 180 a ) ir tarpininkavimas mažamečių seksualiniams veiksams ( § 180 ). Ketvirtąją grupę sudaro nusikaltimai, kuriais kėsinamasi į laisvą lytinį apsisprendimą, pažeidžiama moralė bei dorovė.<sup>33</sup> Tai ekshibicionizmas ( § 183 ), viešosios moralės normų pažeidimas ( § 183 a ), pornografinių leidinių platinimas ( § 184 ), seksualinis piktnaudžiavimas nepilnamečio atžvilgiu ( § 182 ), užsiėmimas uždrausta prostitucija ( § 184 a ), užsiėmimas prostitucija, darančia žalą nepilnamečiui ( § 184 b )<sup>34</sup>.

Kai kurios, aukščiau minėtos Vokietijos baudžiamojo įstatymo sudėtys, taipogi prasideda bausmėmis.

Korėjos baudžiamasis kodeksas atsakomybę už nusikaltimus, susijusius su išžaginimu ir nedoru elgesiu įtvirtino 10 - je straipsnių. Taigi, pagal šį kodeksą numatyta atsakomybė už išžaginimą ( 297 str. ), nešvankius veiksmus ( 298 str. ), tariamą išžaginimą, tariamus nešvankius veiksmus, padarytus su nesąmoningos ar bejėgiškos būklės asmeniu ( 299 str. ), išžaginimą, sukėlusį mirtį arba padariusį fizinę žalą ( 301 str. ), nužudymą, susijusį su išžaginimu, bei išžaginimą sukėlusį mirtį dėl neatsargumo ( 301 – 2 str. ), lytinį santykiavimą su nepilnamečiu ( 302 str. ), lytinį santykiavimą piknaudžiaujant profesine padėtimi ( 303 str. ), lytinį santykiavimą pasinaudojant santuokos pretekstu ar kita apgaule (

<sup>31</sup> Bieliūnas, E.; et al. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Antra knyga. Vilnius : Eugrimas, 2000, p. 525.

<sup>32</sup> Ten pat, p. 525.

<sup>33</sup> Ten pat, p. 526.

<sup>34</sup> Уголовный кодекс Федеративной Республики Германии. Санк –Петербург. “Юридический центр Пресс”, 2003, с. 325-349.

304 str. ), lytinį santykiavimą ar nešvankų elgesį su nepilnamečiu ( 305 str. ). Korėjos baudžiamajame kodekse numatyta atsakomybė ir už pasikėsinimą padaryti išžaginimą, nešvankius veiksmus, tariamą išžaginimą bei tariamus nešvankius veiksmus<sup>35</sup>.

Rusijos Federacijos baudžiamasis kodeksas numato tokias nusikaltimų asmens lytinei laisvei ir neliečiamumui rūšis : išžaginimą ( 131 str. ), prievartinius seksualinio pobūdžio veiksmus ( 132 str. ), privertimą seksualiniams santykiams ( 133 str. ), lytinį santykiavimą ar lytinės aistros tenkinimą su asmeniu, neturinčiu 16 metų amžiaus ( 134 str. ), tvirkinamuosius veiksmus ( 135 str. ).<sup>36</sup>

Panašias seksualinių nusikaltimų rūšis : išžaginimą ( 159 str. ), seksualinį prievartavimą ( 160 str. ), lytinį santykiavimą su asmeniu, nesulaukusių 16 metų amžiaus ( 161 str. ) bei tvirkinamuosius veiksmus ( 162 str. ) numato ir Latvijos baudžiamasis kodeksas. Tačiau, be šių sudėčių, yra numatytos ir kitos : tai taisyklių, ribojančių prostituciją pažeidimas ( 163 str. ), vertimas užsiimti prostitucija ( 164 str. ), sutenerystė ( 165 str. ), pornografinio pobūdžio medžiagos įvežimo, gaminimo ir platinimo taisyklių pažeidimas ( 166 str. ).<sup>37</sup>

Tarp nusikaltimų, reglamentuojančių seksualinę laisvę ir moralę, Lenkijos baudžiamasis kodeksas pirmiausia numato baudžiamąją atsakomybę už išžaginimą ir kitus seksualinio pobūdžio veiksmus, susijusius su prievarta, grasinimais, nukentėjusiojo apgaule, pasinaudojant bejėgiška kito asmens būkle, silpnaprotyste ar psichine liga, piktnaudžiaujant priklausomumu ar kritine padėtimi, mažamečio iki 15 metų amžiaus atžvilgiu ( 197 – 200 str. str. ). Taipogi šiame kodekse yra numatyta ir speciali atsakomybės rūšis – už kraujomaišą, t. y. lytinį santykiavimą tarp artimų giminių ( 201 str. ), kas nėra būdinga, pvz. Rusijos, Belgijos ar Ukrainos baudžiamiesiems įstatymams. Diferencijuotai, įskaitant ir ypatingą nepilnamečių apsaugą, sprendžiamas klausimas dėl baudžiamosios atsakomybės už pornografinio turinio objektų rodymą ir platinimą ( 202 str. ). Lenkijos baudžiamojo kodekso 203 ir 204 straipsniai numato atsakomybę ne tik už įvairius veiksmus, kuriais asmenys verčiami užsiimti prostitucija, bet ir už turtinės naudos gavimą iš kito asmens vertimosi prostitucija, taip pat ir už vertimą verstis prostitucija arba prekybą žmonėmis.<sup>38</sup>

Taigi, trumpai apžvelgus, tik keletos aukščiau paminėtų valstybių – Lietuvos, Prancūzijos, Vokietijos, Korėjos, Rusijos, Lenkijos bei Latvijos baudžiamųjų įstatymų, reglamentuojančių atsakomybę už nusikaltimus žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui rūšis, matyti, kad tokios sudėtys, kaip išžaginimas, seksualinis prievartavimas, privertimas lytiškai santykiauti, tvirkinamieji veiksmai, platesne ar siauresne apimtimi, yra numatytos visų jų baudžiamuosiuose kodeksuose. Tačiau, yra veikų, kurios aptinkamos tik atskirų valstybių kodeksuose, pvz., kraujomaiša ( Lenkijos BK ), ekshibicionizmas ( Lenkijos, Vokietijos, Prancūzijos BK ), tvirkinimo bei seksualinio

<sup>35</sup> Уголовный кодекс Республики Корея. Санк –Петербург. “Юридический центр Пресс”, 2003, с. 191-194.

<sup>36</sup> Комментарий к уголовному кодексу Российской Федерации. Москва, 2008, с. 131-135.

<sup>37</sup> Уголовный кодекс Латвийской Республики. Санк –Петербург. “Юридический центр Пресс”, 2001, с. 172 – 178.

<sup>38</sup> Уголовный кодекс Польши. Санк –Петербург. “Юридический центр Пресс”, 2001, с. 149-152.

pobūdžio veiksmai, atliekami specialiai įstatyme apibrėžtų asmenų – globotinių, auklėtinių, ligonių, kalinių ir pan., atžvilgiu ( Vokietijos BK ). Be to, kai kurios valstybės, pvz., Lenkija, Vokietija bei Latvija, prie nusikaltimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui, priskiria ir prostituciją, sąvadavimą, sutenerystę, prekybą žmonėmis, pornografinio pobūdžio medžiagos įvežimą, gaminimą ir platinimą ar pan., tuo tarpu kitos – Lietuva, Korėja, Rusija tokio pobūdžio veikų lytiniais nusikaltimams nepriskiria, ir pagrįstai, nes šiomis veikomis kėsiniama į kitus objektus, o lytinis santykiavimas ar lytinės aistros tenkinimas, yra tik šių veikų padarinys<sup>39</sup>. Kita vertus, tokią veiką kaip ekshibicionizmas, atsižvelgus į jos paplitimą, tame tarpe ir Lietuvoje, turėtų kriminalizuoti kiekviena valstybė, ir taip užpildyti įstatyme paliktą spragą.

## **2. NUSIKALTIMŲ ŽMOGAUS SEKSUALINIO APSISPRENDIMO LAISVEI IR NELIEČIAMUMUI SUDĖČIŲ LYGINAMOJI ANALIZĖ PAGAL LIETUVOS IR KITŲ VALSTYBIŲ BAUDŽIAMUOSIUS ĮSTATYMUS**

Baudžiamosios atsakomybės už pavojingas veikas žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui kriminalizavimas turi būti pagrįstas objektyviais kriterijais. Todėl, ne bet kokia su lytine prievarta susijusi veika, kiek ji bebūtų netoleruotina, turinti didelį neigiamą poveikį aukai, pripažįstama lytine prievarta baudžiamąja teisine prasme.

Baudžiamuosiuose įstatymuose bei juos aiškinančiuose teisės aktuose nurodomi požymiai, kuriems esant kyla baudžiamoji atsakomybė už seksualinę prievartą pagal vieną ar kitą Baudžiamojo kodekso straipsnį. Todėl, labai svarbu teisingai nustatyti požymius, kuriems esant, viena ar kita veika pripažįstama lytine prievarta baudžiamąja prasme, leidžiančia taikyti už ją baudžiamąją atsakomybę. Ar lytinę prievartą galima įvertinti kaip vieną iš Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso ( toliau LR BK ) XXI skyriuje numatytų veikų, reikia nustatyti objektyvius ( objektą, objektyviąją pusę ) ir subjektyvius ( subjektą, subjektyviąją pusę ) nusikaltimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui sudėčių požymius bei konstatuoti, kad tos veikos požymiai atitinka įstatyme numatytą lytinių nusikaltimų dispozicijas.

### ***2.1. Objektas ir nukentėjusysis***

Baudžiamieji įstatymai saugo asmens laisvę, teises ir garbę lytinių santykių srityje, lytiškai nesubrendusių asmenų seksualinį neliečiamumą, siekiant šiuos asmenis apsaugoti nuo ankstyvo įtraukimo į lytinį gyvenimą. Lytiniais nusikaltimais daroma didelė fizinė ir psichinė žala asmens sveikatai, pažeidžiamas paauglių normalus seksualinis, moralinis ir psichinis vystymasis, visuomenėje susiformavusi lytinių santykių sankloda<sup>40</sup>. Taigi, nusikaltimų žmogaus seksualinio apsisprendimo

<sup>39</sup> Nocius, Juozas. Nusikaltimai žmogui. Vilnius, 1998, p. 90.

<sup>40</sup> Nocius, Juozas. Nusikaltimai žmogui. Vilnius, 1988, p.88.



laisvei ir neliečiamumui *pagrindinis objektas* – asmens seksualinio apsisprendimo laisvė ir neliečiamumas.

Seksualinio apsisprendimo laisvė - tai subrendusio asmens laisvė savo valia pasirinkti partnerį seksualiniams santykiams, seksualinio bendravimo su juo būdus, laiką ir vietą. Tokią laisvę žmogus įgyja, tik pasiekęs tam tikrą amžių. Preziuruojama, jog asmuo nesulaukęs šio amžiaus, nėra subrendęs lytiniais santykiams, t. y. be žalos sau negali atlikti seksualinių funkcijų : lytiškai santykiauti, pastoti, gimdyti, maitinti ir auginti kūdikį, apvaisinti, negali tinkamai suvokti lytinių santykių esmės. Todėl, jis yra seksualiai neliečiamas.

Taigi, seksualinis neliečiamumas – yra vaiko teisė būti apsaugotam nuo pernelyg ankstyvo seksualinio poveikio, galinčio pakenkti jo normaliam psichiniam ir fiziniam vystymuisi, bei teisė, būti apsaugotam nuo seksualinių santykių prieš jo valią, pasinaudojant bejėgiška būkle. Todėl su asmenimis iki 14 metų amžiaus ( mažamečiais ) besąlygiškai draudžiami bet kokie seksualiniai veiksmai, o su asmenimis turinčiais 14 metų, draudžiami arba prievartiniai lytiniai santykiai<sup>41</sup> arba lytiniai santykiai kitaip pažeidžiantys nepilnamečių asmenų seksualinio apsisprendimo laisvę ir ( ar ) neliečiamumą - pasiūlant ar pažadant pinigų ar kitokio atlygio ar suteikiant pinigų ar kitokio atlygio arba piktnaudžiaujant pripažinta pasitikėjimo, valdžios ar įtakos nepilnamečiui padėti ( BK 151<sup>1</sup> str. ).

Užsienio valstybių – Vokietijos, Rusijos Federacijos, Lenkijos, Japonijos, Turkijos, Argentinos, Latvijos, Estijos, Prancūzijos, Belgijos, Danijos, Šveicarijos, Baltarusijos, Ukrainos, Gruzijos, Norvegijos, Korėjos, Teksaso valstijos baudžiamųjų įstatymų analizė rodo, jog nusikalstamų veikų, kuriomis kėsinamasi į žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvę ir neliečiamumą pagrindinis objektas iš esmės yra analogiškas Lietuvos baudžiamųjų įstatymų nuostatomis. Tačiau, asmens seksualinio neliečiamumo amžius juose reglamentuojamas skirtingai : Vokietijos, Estijos, Gruzijos, Norvegijos, Belgijos, Baltarusijos baudžiamuosiuose kodeksuose, kaip ir Lietuvos, seksualinio neliečiamumo riba numatyta iki 14 metų amžiaus, Turkijos, Lenkijos ir Prancūzijos baudžiamuosiuose kodeksuose – iki 15 metų amžiaus, Šveicarijos ir Rusijos Federacijos baudžiamuosiuose kodeksuose – iki 16 metų amžiaus, Teksaso valstijos baudžiamajame kodekse - iki 17 metų amžiaus. Tuo tarpu Argentinos, Korėjos bei Japonijos baudžiamieji kodeksai seksualinio neliečiamumo amžiaus ribą yra sumažinę iki 13 metų amžiaus, o Danijos baudžiamasis kodeksas, vienoje iš nusikalstamų sudėčių, šį amžių sumažino net iki 12 metų.

Taigi, iš aukščiau pateiktų duomenų darytina išvada, jog nustatant asmens lytinę brandą vienu ar kitu valstybių teisinėse sistemose įtaką daro ne tik konkrečioje visuomenėje susiklosčiusios tradicijos ar moralės nuostatos, religija, bet ir spartus vaikų anatominis ir fiziologinis vystymasis. Medikų

---

<sup>41</sup> Fedosiuk, O. Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui// seminaro medžiaga.

požiūriu, reta mergaitė, turinti 12 metų amžiaus, anatominiu ir fiziologiniu požiūriu yra lytiškai nesubrendusi<sup>42</sup>.

*Papildomas objektas* nusikaltimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui yra garbė ir orumas, fizinė laisvė ir sveikata. Šio pobūdžio nusikaltimais gana dažnai asmeniui padaroma fizinė žala, pvz. defloracija, pažeidžiamas kūno neliečiamumas, padaromi sužalojimai, sukeliama psichinė trauma – vaginizmas, įvairios fobijos<sup>43</sup>. Be to, kaip rodo kitų valstybių – Vokietijos, Prancūzijos, Norvegijos, Belgijos ir kt. baudžiamųjų įstatymų analizė, šiais nusikaltimais gali būti sukelta grėsmė netgi asmens gyvybei.

Pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą *nukentėjusiuoju* nuo nusikaltimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui - išžaginime, seksualiniame prievartavime, privertime lytiškai santykiauti gali būti pripažintas tiek vyras, tiek ir moteris nepriklausomai nuo jų amžiaus, taipogi bet kurios lyties, iki 18 metų amžiaus, vaikai : mažamečiai ir nepilnamečiai ( kvalifikuotas išžaginimas ir seksualinis prievartavimas ). Abiejų lyčių nepilnamečiai paprastai nuo 14 metų iki 18 metų<sup>44</sup> nukentėjusiuoju pripažįstami kvalifikuotame privertime lytiškai santykiauti, lytinės aistros tenkinime pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir ( ar ) neliečiamumą. Bet kurios lyties vaikai iki 14 metų amžiaus nukentėjusiuoju pripažįstami mažamečio asmens tvirkinime.

Nukentėjusiųjų tam tikri ypatumai, išskyrus amžių ( mažametystė, nepilnametystė ) : iki tol su kaltininku buvę lytiniai santykiai, pvz. tarp sutuoktinių, meilužių, moralinai požymiai - asmuo užsiimantis prostitucija, šių veikų traktuotei, išskyrus pasinaudojimą asmens priklausomumu ( LR BK 151 str. ), reikšmės neturi. Nusikaltimo esmė – veikos padarymas prieš žmogaus valią.

Abiejų lyčių asmenis, kaip nukentėjusiuosius nuo seksualinės prievartos, pripažįsta ir kitos valstybės – Argentina, Belgija, Turkija, Prancūzija, Vokietija, Lenkija, Gruzija, Teksaso valstija ir kitos. Tačiau Šveicarija, Japonija, Korėja, Rusija, Latvija, Estija, nukentėjusiąją išžaginime nurodo tik moterį. Teoretikai šį reiškinį vertina, kaip nepozityvų, kadangi išžaginimo aukomis vis dažniau tampa ir vyrai. Ši aplinkybė leidžia teigti, kad minėtose valstybėse vyrų seksualinė laisvė ir neliečiamybė yra mažiau apsaugota.

Įdomu pastebėti, kad tam tikros valstybės – Vokietija, San-Marino Respublika, Danija, Šveicarija, Belgija, Norvegija išskiria nukentėjusiųjų grupę, kuriems taiko specialią baudžiamosios teisės apsaugą : tai ligoniams, esantiems gydymo įstaigose, reabilitacijos centruose, asmenims gyvenantiems pensionatuose, prieglaudose, specialiose mokyklose- internatuose, bausmę atliekantiems kaliniams įkalinimo įstaigose, areštinėse.

<sup>42</sup> Nocius, Juozas. Nusikaltimai žmogui. Vilnius, 1988, p. 104.

<sup>43</sup> Ten pat, p. 91.

<sup>44</sup> Išskyrus atvejus, aptartus 2.4., 4.1., 4.2. skirsniuose, kai kaltininkas atitinkamo aukos amžiaus – mažametystės ar nepilnametystės nesuvokė ir pagal bylos aplinkybes negalėjo suvokti.

Be to, svarbu pažymėti, kad lytinės prievartos auka baudžiamąja teisine prasme gali būti tik gyvas žmogus. Lytiniais nusikaltimais nelaikoma veika, kai lytinė aistra tenkinama pasinaudojant negyvu asmeniu. Tokie nekrofilijos atvejai, pagal konkrečias įvykio aplinkybes, gali būti pripažįstami lavono ar kapo išniekinimu.

## **2.2. *Objektyviosios pusės požymiai***

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso XXI skyriuje įtvirtintų nusikaltimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui dispozicijos išskiria tokias seksualinio pobūdžio santykių formas :

1. Natūralų lytinį santykiavimą - tai vyro ir moters lytinis aktas, įvedant vyro varpą į moters makštį.
2. Lytinės aistros tenkinimą analiniu, oraliniu ar kitokio fizinio sąlyčio būdu tarp skirtingų arba tos pačios lyties asmenų.
3. Sąmoningus seksualinio pobūdžio veiksmus vaiko atžvilgiu – tvirkinimą.

Tačiau, lytinis santykiavimas, lytinės aistros tenkinimas analiniu, oraliniu ar kitokio fizinio sąlyčio būdu, užtraukia baudžiamąją atsakomybę tik tuo atveju, kai tai daroma prieš nukentėjusiojo valią, t. y. kai šie veiksmai atliekami nesutinkant bent vienam iš šių santykių dalyvių. Vieno iš asmenų nesutikimas turi būti išreikštas taip, kad kitam dėl to nekiltų jokių abejonių, t. y. kad vieno nesutikimą, kitas turėtų suvokti. Asmens nesutikimas gali būti išreikštas žodžiais – pasakant apie lytinių santykių nenorą, šaukiantis pagalbos, arba kitokio pobūdžio veiksmais – verkiant, atstumiant kaltininką, stengiantis nuo jo pabėgti, naudojant prieš jį fizinį ar psichinį poveikį, arba kitais būdais. Tais atvejais, kai kaltininkas nukentėjusiojo valiai palaužti naudoja fizinį smurtą, grasinimus arba pasinaudoja bejėgiška nukentėjusiojo būkle ar lytinių santykių siekia keli kaltininkai, nukentėjusysis gali išoriškai neišreikšti savo nesutikimo dėl panaudoto prieš jį smurto, sukulto skausmo ar baimės patirti fizinį smurtą, ar bejėgiškos būklės, tačiau kaltininkas ( kaltininkai ) turi suvokti, kad lytiniai santykiai ar lytinės aistros tenkinimas vyksta prieš nukentėjusiojo valią.<sup>45</sup> Lytinis santykiavimas ar kitoks lytinės aistros tenkinimas abipusiu sutikimu, jei tai darantiems asmenims yra suėję 14 metų, nėra nusikaltimas. Tačiau jei nukentėjusysis dėl psichinės ligos, socialinės brandos ar protinio vystymosi atsilikimo nesuvokia arba ne visai suvokia su juo atliekamų veiksmų pobūdžio ar esmės, padaryta veika vertinama ar gali būti vertinama kaip padaryta prieš nukentėjusiojo valią.<sup>46</sup>

---

<sup>45</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“// Teismų praktika. 2004, Nr. 22. p. 267.

<sup>46</sup> Ten pat.

Lytiniais nusikaltimams bendra tai, kad kaltininkas, siekdamas atlikti lytinio pobūdžio veiksmus, auką veikia tokiu būdu, kuris nugalėtų esamą ar galimą pasipriešinimą. Tai gali būti įvairi prievarta, pasinaudojimas aukos bejėgiškumu ar priklausomumu.

Gana ilgą laiką baudžiamosios teisės teorijoje prievarta buvo suprantama, kaip fizinės jėgos naudojimas, neteisėtos jėgos naudojimas, priverstinė veika ir pan. Todėl, atskleidžiant prievartos sampratą buvo akcentuojami tik išoriniai prievartos požymiai, pasireiškę fizinės jėgos naudojimu<sup>47</sup>. Tačiau vystantis visuomeniniams santykiams, kito ir šio pobūdžio nusikaltimų padarymo būdai. Baudžiamojoje teisėje atsirado platesnė prievartos samprata, kuri fizinį smurtą įtvirtino tik kaip vieną iš galimų prievartos išraiškos būdų.

Taigi pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą, neteisėto poveikio, siekiant palaužti esamą ar galimą aukos pasipriešinimą, formos, lemiančios objektyviosios pusės požymius, yra *fizinis smurtas, grasinimas panaudoti fizinį smurtą, kitoks atėmimas galimybės priešintis, pasinaudojimas bejėgiškumu, kitokia psichinė prievarta, pasinaudojimas priklausomumu*.

### **2.2.1. Fizinio smurto naudojimas**

Fizinio smurto apibrėžimų teisinėje literatūroje yra gana daug ir jie visi panašūs. Autoritetingiausias šioje srityje yra Rusijos mokslininkas L. Gauchmanas<sup>48</sup>. Šis mokslininkas fizinį smurtą apibrėžia kaip pavojingą visuomenei priešingą teisei poveikį kito žmogaus organizmui, padarytą prieš jo valią. Veikiamos gali būti tiek išorinės kūno dalys, tiek ir jo vidiniai organai. Pagal L. Gauchmaną, fizinio smurto samprata apima veiksmus, kuriais pažeidžiama kito žmogaus kūno neliečiamybė, daroma žala sveikatai arba atimama gyvybė, taip pat ir veiksmus, kurie nukreipti tokiai žalai padaryti<sup>49</sup>.

Teisės teoretikai išskiria du fizinio smurto išraiškos būdus : 1) veiką, nukreiptą į nukentėjusiojo kūno sužalojimą ir, 2) veiką, nukreiptą į nukentėjusiojo vidinių organų pažeidimą, nesužalojant išorinių kūno audinių. Jeigu dėl pirmojo fizinio smurto išraiškos būdo ginčų nėra, tai dėl antrojo, teoretikų nuomonės išsisikiria. Vieni autoriai ( L. Gauchmanas, L. G. Chulapova ir kt. ) pripažįsta, kad priverstinis alkoholio, narkotinių, psichotropinių medžiagų ar žmogaus valią paveikiančių vaistų sugirdymas yra fizinis smurtas. Todėl, visiškai pagrįstai teigia, kad fizinis smurtas gali būti nukreiptas į nukentėjusiojo kūną, audinius, vidinius organus ar normalų fiziologinį funkcionavimą. Kiti autoriai ( L. V. Serdiukas ), nesutikdami su šia nuomone, tvirtina, jog priverstinis alkoholio ar kitų psichiką veikiančių medžiagų sugirdymas negali būti fizine prievarta. Jie motyvuoja tuo, kad šios medžiagos veikia tik nukentėjusiojo psichiką, o ne kūną ar organus, arba jų poveikis minimalus, todėl reikšmės

<sup>47</sup> Шарапов, Р. Д. Физическое насилие в уголовном праве. – Санкт-Петербург Юридический центр пресс. 2001, с. 21.

<sup>48</sup> Fedosiuk, O. Turto prievartavimas ir jo kvalifikavimas. Vilnius, 2002, p. 161.

<sup>49</sup> Гаухман, Л. Д. Насилие как средство совершения преступления. Москва, 1974, с. 3, 75.

neturi. Mano, kad tokią prievartą reikėtų laikyti psichine<sup>50</sup>. Tačiau, tokia nuomonė, įvertinus ir Lietuvos baudžiamojo įstatymo nuostatų aiškinimą, yra kritikuotina. Kita vertus, nereiktų sutikti ir su fizinio smurto išraiškos būdų skirstymu, kadangi jis jokios praktinės reikšmės neturi.

Analizuojamu aspektu, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senatas, išdėstydamas savo poziciją išaiškino, kad fizinis smurtas, naudojamas seksualinės prievartos atveju, nukentėjusiojo asmens esamam ar galimam pasipriešinimui įveikti yra veiksmai, kuriais pažeidžiamas nukentėjusiojo asmens kūno neliečiamumas, žmogaus kūno audinių ar organų anatomicinis vientisumas arba jų funkcijos. Tai gali būti nukentėjusiojo mušimas, rankų užlaužimas, nukentėjusiojo užgulimas, prispaudimas, smauginimas, priverstinis alkoholio, narkotinių, psichotropinių medžiagų ar žmogaus valią paveikiančių vaistų sugirdymas ir pan.<sup>51</sup> Su šia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pozicija reikėtų sutikti.

Taigi, apibendrinant daugelį teorinėje literatūroje pateikiamų fizinio smurto sampratų, galima daryti išvadą, jog fizinis smurtas kaip veika gali pasireikšti poveikiu nukentėjusiojo kūnui fiziniu būdu, naudojant mechaninius, cheminius, elektrinius, terminius, biologinius įrankius ar priemones, ar netgi informacijos perdavimo, t. y. intelektiniu būdu.

Paprastai nekyla jokių diskusijų dėl fizinio smurto veikoje buvimo, kai į aukos kūno neliečiamumą, kūno audinių ar organų anatomicinį vientisumą arba jų funkcijas kėsinama naudojant fizinę jėgą, terminius, mechaninius, cheminius, biologinius įrankius ar priemones, t. y. kai kaltininko veiksmai pasireiškia fizine veika. Žymiai problematiškesnė situacija yra tuomet, kai nukentėjusiojo kūno organai, audiniai ar jų fiziologinės funkcijos pažeidžiamos kaltininkui auką veikiant psichiškai. Be abejo, reikia pažymėti, kad ne bet koks psichinis poveikis gali būti funkcinio organizmo sutrikimo priežastimi. Tam reikalingos tam tikros sąlygos, kurios priklauso nuo daugelio veiksnių, susijusių su nukentėjusiojo psichikos sutrikimu, fizine būkle ir pan. Mažai tikėtina, jog tam tikros informacijos pateikimas sveikam, stabilios psichikos asmeniui sąlygotų vienokį ar kitokį sveikatos sutrikimą ar netgi mirtį. Tačiau, kai tam tikra informacija pateikiama asmeniui, kuris negali adekvačiai reaguoti į aplinką, turi emocinių sutrikimų ar kitaip lengviau pažeidžiamas, o be to, turi dar ir fizinių sveikatos problemų, pvz., širdies veiklos sutrikimą, situacijos vertinimas keičiasi. Tokiu atveju kaltininko veiksmai veikiant auką psichiškai, gali įtakoti jos sveikatos sutrikimą ar netgi mirtį. Akivaizdu, kad toks psichinis poveikis turi visus fizinio smurto požymius : 1) veika pasireiškia atitinkamu informaciniu poveikiu į nukentėjusiojo psichiką; 2) nusikalstami padariniai – patologinis nukentėjusiojo sveikatos sutrikimas ar mirtis; 3) priežastinis ryšys tarp veikos ir pasekmių pasireiškia psichofiziologiniu procesu, kuris

---

<sup>50</sup> Сердюк Л. В. Психическое насилие как предмет уголовно-правовой оценки следователем. Москва: Издательство „Юрлитинформ“, 2000, с. 9.

<sup>51</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“// Teismų praktika. 2004, Nr. 22. p. 267.

sąlygojamas nusikalstamos veikos ( asmens nusikalstamo psichikos poveikio ) ir yra nukentėjusiojo sveikatos sutrikimo ar mirties priežastis.<sup>52</sup>

Fizinis smurtas, kaip jau aukščiau buvo minėta, pasireiškia veikimu – smūgių sudavimu, poveikiu, naudojant terminius, elektrinius, mechaninius prietaisus, chemines priemones ir pan. Tačiau, yra atvejų, kai poveikį nukentėjusiojo kūnui sąlygoja kaltininko neveikimas, pvz., nedavimas valgyti, gerti ir kt.

Lietuvos teismų praktikos analizė rodo, jog teismai iš esmės teisingai supranta šį išžaginimo bei seksualinio prievartavimo objektyvųjį fizinio smurto naudojimo požymį, ir pagrįstai jį kaltininkams inkriminuoja.

*Kauno rajono apylinkės teismo 2006 m. lapkričio 6 d. nuosprendžiu, A.S. nuteistas pagal LR BK 150 straipsnio 3 dalį už tai, kad panaudodamas fizinį smurtą prieš nepilnametę L.S., nutempė ją už plaukų iš kambario į tualetą patalpą, sudavė smūgius į akį bei nosį, parbloškė ant grindų, jėga prieš nukentėjusiosios valią numovė kelnes bei kelnaites ir tenkindamas savo lytinę aistrą kito fizinio sąlyčio būdu, kišo alaus butelį į nukentėjusiosios makštį, padarydamas jai nežymų sveikatos sutrikimą.<sup>53</sup>*

*A. rajono apylinkės teismo 2004 m. kovo 31 d. nuosprendžiu, V.U. nuteistas pagal LR BK 150 straipsnio 1 dalį už tai, kad panaudodamas fizinį smurtą, seksualiai prievartavo D.V., prieš jos valią, t. y. sugriebęs nukentėjusiąją už rankų ir tempdamas už parankės, pargriovė gyvenamojo namo kambaryje ant lovos, bei, stipriai laikydamas už kaklo, ko pasėkoje nukentėjusiai buvo padarytas nežymus sveikatos sutrikdymas, privertė D.V. tenkinti jo lytinę aistrą rankomis bei oraliniu būdu<sup>54</sup>.*

Jei prieš nukentėjusįjį fizinis smurtas panaudojamas ne pasipriešinimui įveikti, o kitiems tikslams ( pvz., siekiant atkeršyti dėl asmens nesutikimo lytiškai santykiuoti, dėl nepasisekusių lytinių santykių ar dėl įžeidimo ), arba fizinis smurtas panaudojamas po lytinių santykių ar lytinės aistros tenkinimo, fizinio smurto panaudojimas priklausomai nuo kilusių padarinių kvalifikuojams kai atskiras nusikaltimas ( pvz., pagal LR BK 135, 138 ar 140 straipsnį ).<sup>55</sup>

*Kauno apygardos teismo 2004 m. balandžio 6 d. nuosprendžiu A.G., tarpe kitų nusikaltimų, nuteistas pagal LR BK 149 straipsnio 3 dalį, 150 straipsnio 3 dalį ir 140 straipsnio 1 dalį už tai, kad veikdamas bendrininkų grupe su L.R., panaudojęs fizinį smurtą nepilnametės I. K. atžvilgiu, A. G. tenkino savo lytinę aistrą prieš jos valią. Tęsdamas nusikalstamus veiksmus, A. G. lytiškai santykiavo su nepilnamete I. K. prieš jos valią. Po to, tyčia kumščiais bei spardydamas sudavė I. K. ne mažiau*

<sup>52</sup> Шапаров, Р. Д. Физическое насилие в уголовном праве. – Санкт-Петербург Юридический центр пресс. 2001, с. 44-49.

<sup>53</sup> Baudžiamoji byla Nr. 2 K-63/2008. Teismų praktika. 2008, Nr. 29. p. 304-311.

<sup>54</sup> Baudžiamoji byla Nr. 2 K-616/2004.

<sup>55</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“// Teismų praktika. 2004, Nr. 22. p. 267.

*kaip tris smūgius į galvą ir kitas kūno vietas, degančia cigarete padarė jai sužalojimą veide, petyje, rankoje ir taip nežymiai sutrikdė nukentėjusiajai sveikatą.*<sup>56</sup>

Suprantama, kad fizinio smurto padariniai paprastai yra susiję su vienokio ar kitokio masto sveikatos sutrikdymu. Tačiau reikia pažymėti, kad išžaginimo bei seksualinio prievartavimo sudėtys apima tik nesunkų ar nežymų sveikatos sutrikdymą, fizinio skausmo sukėlimą. Tuo tarpu, jei fizinio smurtu aukai padaromas sunkus sveikatos sutrikdymas, veika kvalifikuojama kaip išžaginimo ar seksualinio prievartavimo ir atitinkamo sveikatos sutrikdymo nusikaltimų sutaptis.

*Kauno apygardos teismo 2003 m. gruodžio 23 d. nuosprendžiu E.V. nuteistas pagal LR BK 149 straipsnio 2 dalį ir 135 straipsnio 1 d., už tai, kad jis, veikdamas bendrininkų grupė su nenustatytu asmeniu, panaudodamas fizinį smurtą, t. y. nukentėjusiajai K. S. suduodamas ne mažiau kaip du smūgius kumščiu į dešinę šoną, o nenustatytam asmeniui kumščiais sudavus ne mažiau kaip dvylika smūgių nukentėjusiajai į galvą ir kitas kūno vietas, bendrais veiksmais padarė K.S. daugybines kraujusrovas veide, kaktoje, visame veido paviršiuje, abiejų šlaunų paviršiuose, kelių, blauzdų paviršiuose, pilvo sumušimą, pasireiškusi blužnies trūkumu bei kraujo susikaupimu pilvo ertmėje, trauminį galvos smegenų sukrėtimą, t. y. padarė sunkų sveikatos sutrikdymą, ir taip palaužus nukentėjusiosios pasipriešinimą, lytiškai santykiavo su K. S. prieš jos valią*<sup>57</sup>.

Fizinio smurto ( jėgos ) panaudojimo požymis įtvirtintas ir kitų valstybių – Vokietijos, Prancūzijos, Lenkijos, Turkijos, Rusijos, Baltarusijos, Gruzijos, Latvijos, Estijos ir t. t. baudžiamųjų įstatymų, reglamentuojančių išžaginimą bei seksualinį prievartavimą, sudėtyse.

Įdomu pastebėti, kad Rusijos Federacijos baudžiamame kodekse fizinis smurtas – smūgių sudavimas, surišimas, prievartinis sulaikymas ir pan., išžaginime ar seksualiniame prievartavime nukentėjusiosios pasipriešinimui palaužti, gali būti naudojamas ne tik tiesiogiai pačios nukentėjusiosios atžvilgiu, bet ir kito asmens, siekiančio sutrukdyti šių veikų padarymui, atžvilgiu. Pagal Baltarusijos baudžiamąjį kodeksą fizinis smurtas nukentėjusiosios pasipriešinimui palaužti išžaginimo ar seksualinio prievartavimo atveju, turi būti naudojamas arba tiesiogiai aukos arba jos artimųjų atžvilgiu.

Be to, pagal Rusijos Federacijos baudžiamąjį kodeksą, priešingai Lietuvos baudžiamajam įstatymui, išžaginimo ar seksualinio prievartavimo kvalifikuotos sudėtys, apima įvairesnio sunkumo, fizinio smurto metu sukeltus sveikatos sutrikdymo padarinius : užkrėtimą venerine liga, neatsargų nukentėjusiosios gyvybės atėmimą, sunkų sveikatos sutrikdymą dėl neatsargumo, užkrėtimą ŽIV infekcija ar kitas sunkias pasekmes, ir papildomos kvalifikacijos, išskyrus sunkų kūno sužalojimą padarytą tyčia, pagal kelių nusikaltimų sutaptis, nereikalauja<sup>58</sup>. Analogiškai šių nusikaltimų sudėtys fizinio smurto metu sukeltų padarinių aspektu sukonstruotos ir Baltarusijos bei Gruzijos

<sup>56</sup> Kauno apygardos teismo Baudžiamoji byla Nr. 1-29/2004.

<sup>57</sup> Kauno apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-327/2003.

<sup>58</sup> Курс уголовного права. Особенная часть. Т. 3. Москва, 2002, с. 261.

baudžiamuosiuose kodeksuose. Fizinio smurto metu sukeltą sunkų sveikatos sutrikdymą ar kitas sunkias pasekmes taipogi apima ir Latvijos bei Estijos baudžiamųjų įstatymų išžaginimo ar seksualinio prievartavimo kvalifikuotos sudėtytys.

Tuo tarpu Korėjos baudžiamasis kodeksas fiziniu smurtu ( jėgos ), panaudotu išžaginimo ar kitų seksualinio pobūdžio veikų atvejais, sukeltus padarinius : veiksmus sukėlusius mirtį, padarytą fizinę žalą kitam asmeniui, neatsargų gyvybės atėmimą ar net nužudymą, reglamentuoja atskiomis normomis.

Gi, pagal Lietuvos baudžiamuosius įstatymus, nužudymas išžaginimo ar seksualinio prievartavimo metu priklausomai nuo nužudymo padarymo laiko taipogi kvalifikuojamas atskirai, tačiau jau kaip išžaginimo ar seksualinio prievartavimo ir nužudymo sutaptis.

*Vilniaus apygardos teismo 2006 m. gegužės 11 d. nuosprendžiu R.G., be kitų nusikaltimų, nuteistas ir pagal LR BK 129 straipsnio 2 dalies 2, 11 punktus ir 149 straipsnio 1 dalį už tai, kad nusivežęs R.Z. į miško masyvą, pastarajai liepė apkabinti medį, surišo jos rankas ir lytiškai santykiavo bei tuo pačiu metu tenkino lytinę aistrą analiniu būdu su R.Z. prieš jos valią. Iš karto po to, turėdamas tikslą nusišėpti padarytą nusikaltimą, pririštai prie medžio ir negalinčiai pasipriešinti, t. y. esančiai bejėgiškoje būklėje R. Z., virve užveržė kaklą, taip užspausdamas nukentėjusiosios kvėpavimo takus, ko pasekoje – nuo uždusimo, R.Z. mirė.<sup>59</sup>*

Reikia paminėti, jog fizinis smurtas gali būti padaromas tik tyčia. Ir šiuo atveju nėra svarbu, ar padariniai aukai kilo dėl tyčinių kaltininko veiksmų ar dėl neatsargumo. Asmuo, naudodamas fizinį smurtą, supranta, jog daro fizinį poveikį nukentėjusiojo kūnui, audiniams ar organams, kenkia fiziologinėms jų funkcijoms, numato padarinius ir jų nori : seksualinės prievartos atveju, fizinis smurtas yra vienas iš būdų palaužti aukos valią ir realizuoti nusikalstamą ketinimą.

### **2.2.2. Psichinio smurto naudojimas**

Kita, alternatyvi fiziniam smurtui, prievartos forma naudojama lytiniuose nusikaltimuose yra psichinis smurtas. Šis požymis, skirtingų nusikaltimų sudėtytse apibrėžiamas nevienodai. Pvz., išžaginimo bei seksualinio prievartavimo sudėtytse, psichinis smurtas apibrėžiamas, kaip „grasinimas tuoj pat panaudoti fizinį smurtą“, tuo tarpu privertimo lytiškai santykiuoti sudėtytje, šį požymį sudaro „grasinimas panaudoti smurtą ar kitokios psichinės prievartos panaudojimas“<sup>60</sup>.

Reikia pažymėti, kad teisinėje literatūroje dėl psichinio smurto sąvokos nesutariama. Vieni autoriai, pvz. Rusijos mokslininkas L. Gauchmanas, laikosi nuomonės, kad psichinis smurtas yra grasinimas fiziniu smurtu, todėl ši sąvoka yra siauresnė, nei psichinės prievartos sąvoka. Kiti

<sup>59</sup> Baudžiamoji byla Nr. 2K-201/2007.

<sup>60</sup> Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Trečiasis leidimas. Vilnius, 2003, p. 88-89.



baudžiamosios teisės teoretikai, kaip O. Fedosiukas, laikosi nuomonės, kad šios sąvokos yra lygiavertės ir vartotinos kaip sinonimai.<sup>61</sup> Pastarajai nuomonei reiktų pritarti, nes dabartinės lietuvių kalbos žodyne „smurtas“ apibūdinamas kaip „šiurkšti prievarta“, o „prievarta“ – „naudojimas jėgos“<sup>62</sup>, todėl vargu ar vien šis „šiurkštumo“ elementas yra pakankamas pagrindas, kad psichinio smurto ir psichinės prievartos sąvokoms teisėje būtų galima suteikti skirtingas reikšmes.

Teisinėje literatūroje išreikšta nuomonė, kad vienintelė psichinės prievartos išraiškos priemonė yra grasinimas. R. A. Bazarovas, teigdamas, jog psichinę prievartą sudaro įvairaus pobūdžio grasinimai, pastaruosius skirsto į grasinimus panaudoti smurtą ir kitokio pobūdžio grasinimus<sup>63</sup>. O. Fedosiukas taipogi išreiškė nuomonę, kad universali psichinės prievartos ( smurto ) sąvoka apima įvairių rūšių ir būdų grasinimus.<sup>64</sup> Taigi, pagal O. Fedosiuką, psichinė prievarta – tai pavojingas tyčinis poveikis kito žmogaus psichikai, verčiant bijoti ( bauginant ), kad dėl tolesnių grasinančiojo veikslių ar neveikimo atsirastų tam tikrų neigiamų pasekmių.<sup>65</sup>

Psichinės prievartos esmė pasireiškia per jos bauginamąją paskirtį, t. y. žmogaus psichikos veikimą tokiu būdu, kad šis bijotų. Psichologijos mokslas baimę aiškina kaip emociją, kylančią situacijose, pavojingose individo biologiniam arba socialiniam gyvavimui, ir susijusią su tikru ar įsivaizduojamu pavojaus šaltiniu. Baimės jausmo stiprumas ir specifika išreiškiami tokiais terminais, kaip baiminimasis, būkštavimas, išgastis, siaubas, nerimas<sup>66</sup>. Suvokus psichinę prievartą kaip bauginimo procesą, neišvengiama išvada, jog šis procesas objektyviai gali pasireikšti ne vien tik baimės jausmo kėlimu kitam žmogui, bet ir jo baimės palaikymu, kai pati baimė atsirado ne dėl grasinančiojo elgesio.<sup>67</sup> Ši nuostata yra labai svarbi, pvz. grupinio išžagavimo ar seksualinio prievartavimo bylose, kai grupiniu išžagavimu ar seksualiniu prievartavimu kaltinamas bendrininkas, kuris pats nei fizinio smurto, nei grasinimo jį tuoj pat panaudoti prieš asmenį nenaudojo, tačiau atliko lytinį aktą ar seksualinį prievartavimą su juo, pasinaudodamas tuo, kad aukos valia buvo palaužta prieš tai kitų asmenų smurtiniais veiksmais. Tokie atvejai teismų praktikoje gana dažni.

*Kauno m. apylinkės teismo 2005 m. lapkričio 9 d. nuosprendžiu, pakeitus jį Kauno apygardos teismo 2007 m. kovo 2 d. nuosprendžiu, M. B. ir E. R. nuteisti pagal LR BK 149 str. 2 d. už tai, kad 2005 m. balandžio 30 d., apie 24.00 val., Kaune, veikdami bendrininkų grupe išžagino G. G. S., t. y. E. R., būnant šalia M. B., sugriebė nukentėjusiąją G. G. S., kuriai grasindamas panaudoti fizinį smurtą, jeigu ši šauksis pagalbos, prieš jos valią atsitempė iki išžagavimo vietos, į krūmus prie „Statoil“ degalinės, laikydamas ir neleisdamas pasprukti, toliau grasino panaudoti fizinį smurtą, vėliau jį*

<sup>61</sup> Fedosiuk, Oleg. Psichinės prievartos samprata baudžiamojoje teisėje. Jurisprudencija, 2001, t. 21 (13 ) p. 102.

<sup>62</sup> Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. UAB „Autoinfo“. [žiūrėta 2009 m. vasario 28 d.]. Prieiga per internetą : < <http://www.autoinfo.lt/webdic/-3k> >.

<sup>63</sup> Иванова, В. В. Преступное насилие. Учебное пособие для ВУЗов: М. : ЮИМВД РФ, 2000, с. 32.

<sup>64</sup> Fedosiuk, Oleg. Psichinės prievartos samprata baudžiamojoje teisėje. Jurisprudencija, 2001, t. 21 (13 ) p. 102.

<sup>65</sup> Ten pat, p. 104.

<sup>66</sup> Psichologijos žodynas. Vilnius, 1993. p. 40-41.

<sup>67</sup> Fedosiuk, Oleg. Psichinės prievartos samprata baudžiamojoje teisėje. Jurisprudencija, 2001, t. 21 (13 ) p. 105.

*panaudojo – pastūmęs ranka nukentėjusiąją į krūtinę ir pargriovęs ant žemės, laikė ją už rankų, kad nesipriešintų, užgulė ir prispaudęs prie žemės, atliko prievartinį lytinį aktą, po to ją užgulė M. B. ir prispaudęs prie žemės, taipogi lytiškai santykiavo prieš jos valią.*<sup>68</sup>

Išoriškai psichinis poveikis gali būti išreikštas gana įvairiai : žodžiu, raštu, tam tikru elgesiu, t. y. mimika, gestais, ginklo, peilio rodymu, garsiu rėkimu, turto naikinimu, naminio gyvūno kankinimu, matant jo savininkui, naktiniais skambučiais, asmens atviru sekimu, važiavimu labai dideliu greičiu, tuo bauginant keleivį, baimę keliančios aplinklos sukūrimu. Pabrėžtina tai, kad fizinis smurtas kaip žmogaus mušimas, kankinimas, laikymas nelaisvėje ir kiti panašūs smurto veiksmai taip pat gali būti bauginamosios paskirties ir traktuojami kaip psichinė prievarta.<sup>69</sup> Šį fizinio smurto aspektą beveik prieš šimtmetį buvo nurodęs F. Lisztas, pasak kurio, fizinis smurtas visada yra ir grasinimas, nes galima laukti jo tęsinio.<sup>70</sup> Subjektyvusis psichinės prievartos elementas pasireiškia tiesiogine tyčia : grasinantysis supranta, kad pavojingai psichiškai veikia kitą žmogų, keldamas jam baimę ar ją palaikydamas, ir nori taip elgtis. Todėl tais atvejais, kai grasinimas yra nusikalstamo vertimo elgtis pagal kaltininko nurodymą priemone ( tikslinis grasinimas ), subjektyviosios psichinės prievartos pusės būtinu elementu tampa ir kaltininko suvokimas, kad jis pasirinko pakankamai stiprų žmogaus bauginimo būdą, jog priverstų jį paklusti savo valiai.<sup>71</sup>

Teisinėje literatūroje pabrėžiama, kad juridinę reikšmę turi tik realūs grasinimai. Tačiau grasinimų realumo klausimas yra gana komplikotas ir skirtingai suvokiamas. Vieni teisininkai siūlė grasinimo prievartos realumą sieti su kaltininko pasiryžimu įvykdyti grasinimą, jei nebus patenkintas jo reikalavimas.<sup>72</sup> Tačiau ši pozicija vieningai buvo atmesta kaip nepagrįsta. Psichinės prievartos esmė – baimės sukėlimas, o ne grasinančiojo realūs ketinimai juos įgyvendinti. Kita labai paplitusi teorija linkusi absoliutinti nukentėjusiojo suvokimą ir psichinės prievartos realumą sieja būtent su šia aplinkybe. Minėtos pozicijos šalininkai laiko, kad grasinimą nukentėjusysis turi suvokti kaip realiai įgyvendinamą ir ši aplinkybė pagal juos yra svarbiausia, pripažįstant grasinimą realiu.<sup>73</sup> Minėtos koncepcijos silpnoji vieta – nukentėjusiojo reakcijos į jam daromą psichinį poveikį sureikšminimas. Tai kaip nukentėjusysis suprato jam daromą poveikį, be jokių abejonių yra labai svarbu, tačiau pagrindiniu realumo kriterijumi visgi šios aplinkybės laikyti nereikėtų, nes tai prieštarauja subjektyvaus pakaltinamumo principui. Panašiai grasinimo realumą supranta ir žymūs Rusijos mokslininkai L. Gauchmanas, B. Nikiforovas, V. Vladimirovas. Jie realiu ( tikru ) siūlo laikyti tokį grasinimą, kuris, viena vertus, nukentėjusiajam atrodo kaip realiai įgyvendinamas, o kita vertus, kaltininkas tai

<sup>68</sup> Baudžiamoji byla Nr. 2k-411/2007.

<sup>69</sup> Fedosiuk, Oleg. Psichinės prievartos samprata baudžiamojoje teisėje. Jurisprudencija, 2001, t. 21 (13) p. 105.

<sup>70</sup> Листь, Ф. Учебник уголовного права. Особенная часть. Москва, 1905. с. 59.

<sup>71</sup> Fedosiuk, Oleg. Psichinės prievartos samprata baudžiamojoje teisėje. Jurisprudencija, 2001, t. 21 (13) p. 107.

<sup>72</sup> Матышевский, П. С. Ответственность за преступления против общественной безопасности, общественного порядка и здоровья населения. Москва, 1964. с. 29.

<sup>73</sup> Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. 2 knyga. Vilnius, 2000. p. 143.

suvokia.<sup>74</sup> Tačiau ši teorija taip pat kritikuojama, nes į grasinimo realumo sampratą įtraukiamas grasinamojo suvokimas apie realumą.

Užsienio šalių teisinėse doktrinos (ypač anglosaksų teisėje) požiūris į grasinimą susiformavęs kiek kitoks. Čia realiu grasinimu laikomas toks, kuris atsižvelgus į visas aplinkybes gali sudaryti pakankamai objektyvų pagrindą bijoti, kad jis bus įvykdytas. Tokia koncepcija yra pranašesnė už anksčiau minėtas, nes ji nesureikšmina subjektyvios nukentėjusiojo reakcijos, tačiau turi ir trūkumų, nes objektyvaus pagrindo bijoti pabrėžimas neišvengiamai sukuria tokią psichinės prievartos realumo nustatymo taisyklę – ar turėtų išsigasti vidutinio stabilumo ir drąsos žmogus. Tuo tarpu nereikia pamiršti tai, kad grasinama skirtingiems žmonėms ir jie skirtingai gali įvertinti grasinimo realumą.

Pagal baudžiamosios teisės teoretiko O. Fedosiuko plėtojama psichinės prievartos koncepsiją svarbiausias grasinimo realumo aspektas – jo tikrumas. Nustatinėjant grasinimo tikrumą, negalima suabsoliutinti nei nukentėjusiojo baimės rimtumo, nei objektyvaus pagrindo bijoti. Grasinimas yra realus (tikras) tada, kai jo išorinė išraiška atitinka grasinančiojo tyčią įbauginti.<sup>75</sup>

Reikia pažymėti, kad skirtingose lytinių nusikaltimų sudėtyse psichiniu smurtu laikomi skirtingo turinio grasinimai. Pvz., išžaginimo ar seksualinio prievartavimo sudėtyse, grasinimas gali būti tik vieno turinio, t. y. grasinimas tuoj pat panaudoti fizinį smurtą. Jeigu grasinama ne fiziniu smurtu arba grasinama fizinį smurtą panaudoti ateityje, išžaginimo bei seksualinio prievartavimo požymių nėra. Tokia veika gali atitikti arba kitą išžaginimo ar seksualinio prievartavimo požymį – „kitaip atimant galimybę priešintis“, arba gali sudaryti LR BK 151 straipsnyje numatyto nusikaltimo – privertimo lytiškai santykiauti sudėties požymį.

Be to, svarbu paminėti, kad išžaginimo ar seksualinio prievartavimo atveju grasinimas siejamas su fizinio smurto panaudojimu tuoj pat, jei nukentėjusysis nesutiks su kaltininko reikalavimais. Todėl laiko požiūriu grasinimas turi būti padaromas prieš lytinius santykius ar lytinės aistros tenkinimą. Jei toks grasinimas išsakomas po lytinių santykių ar jiems nepasisekus, veika gali užtraukti baudžiamąją atsakomybę pagal LR BK 145 straipsnį.

Analizuojant teismų praktiką matyti, kad lytinių nusikaltimų bylose, kaltininko naudojamą psichinį smurtą aukos pasipriešinimui įveikti dažniausiai lydi ir fizinis smurtas, todėl teismai pastariesiems inkriminuoja kelis išžaginimo ar seksualinio prievartavimo objektyviosios pusės požymius.

*Vilniaus apygardos teismo 2004 m. balandžio 8 d. nuosprendžiu V. O. nuteistas pagal LR BK 149 str. 1 d. už tai, kad 2003 m. lapkričio 10 d., 23.00 val. - 2003 m. lapkričio 11 d., 6.00 val., gyvenamajame name ir to namo kieme, siekdamas patenkinti savo lytinę aistrą, sumušė Z. P., suduodamas jai ne mažiau kaip devynis smūgius kumščiais bei kojomis per galvą, kojas, grasino peiliu,*

<sup>74</sup> Гаухман, Л. Д. Борьба с насильственными преступлениями. Москва, 1969. с. 32.

<sup>75</sup> Fedosiuk, Oleg. Psichinės prievartos samprata baudžiamojoje teisėje. Jurisprudencija, 2001, t. 21 (13) p. 111.

*jį prikišdamas prie gerklės, padarė sužalojimus, nežymiai sutrikdžiusius Z. P. sveikatą, surišo rankas ir panaudodamas fizinę jėgą, pargriovė ją ant lovos bei taip palaužęs pasipriešinimą, lytiškai santykiavo su Z. P. prieš jos valią.*<sup>76</sup> Taigi teismas šioje byloje inkriminavo kaltininkui du išžaginimo sudėties požymius : fizinio smurto panaudojimą bei grasinimą tuoj pat panaudoti fizinį smurtą.

Grasinimas paprastai siejamas su fizinio smurto panaudojimu prieš nukentėjusįjį. Kai grasinama panaudoti fizinį smurtą prieš kitus asmenis, veika gali būti kvalifikuojama kaip išžaginimas ar seksualinis prievartavimas tik tuo atveju, jei kitas asmuo yra toje pačioje vietoje kaip kaltininkas ir nukentėjusysis arba su juo palaikomas ryšys, grasinama prieš kitą žmogų smurtą panaudoti tuoj pat, jei nukentėjusysis nesutiks su kaltininko reikalavimais ir toks grasinimas palaužia nukentėjusiojo pasipriešinimą, pvz., nesutikimo atveju grasinama sumušti arba pagrobti toje patalpoje ar kitoje vietoje esantį mažametį sūnų, ligotą motiną, sutuoktinį ir pan.

Tačiau, kai kurios valstybės, pvz., Rusijos Federacija ar Baltarusija, grasinimą panaudoti fizinį smurtą prieš kitus asmenis nukentėjusiosios pasipriešinimui palaužti yra tiesiogiai įtvirtinusios pačių įstatymų, reglamentuojančių išžaginimą ar seksualinį prievartavimą, sudėtyse.

Įdomu pastebėti ir tai, kad nemaža dalis valstybių – Japonija, Turkija, Korėja, San – Marino Respublika, Prancūzija, Norvegija ir kt., savo baudžiamuosiuose įstatymuose, reglamentuojančiuose lytinius nusikaltimus, grasinimo turinio neapibrėžia, todėl peršasi išvada, kad šiuo atveju, kaip psichinis smurtas suprantami įvairaus pobūdžio grasinimai. Tuo tarpu Vokietijos baudžiamasis įstatymas išžaginimo sudėtyje gana konkrečiai apibrėžia grasinimo turinį. Čia grasinimas siejamas su realiu pavojumi sveikatai ir gyvybei ( § 177 ( 2 ) ).<sup>77</sup> Argentinos baudžiamasis kodeksas kvalifikuotoje seksualinio piktnaudžiavimo sudėtyje, išskiria psichinį smurtą grasinant ginklu ( 119 str. 4 d. g ) p. )<sup>78</sup>. Rusijos Federacijos baudžiamajame kodekse grasinimų turinys konkretizuotas taipogi tik kvalifikuotose išžaginimo bei seksualinio prievartavimo sudėtyse. Čia jis siejamas su grasinimu nužudyti ar sunkiai sutrikdyti sveikatą ( 131 str. 2 d. v ) p., 132 str. 2 d. v ) p. ).<sup>79</sup> Panašiai psichinės prievartos klausimą sprendžia ir Šveicarija. Šios valstybės baudžiamajame kodekse nustatyta atsakomybė už konkretaus pobūdžio grasinimą kvalifikuotoje išžaginimo sudėtyje, įvardijant jį brutaliu išžaginimu, padarytu panaudojant ginklą ar kitą pavojingą daiktą ( 190 str. 3 d. ).<sup>80</sup>

Privertimo lytiškai santykiauti normoje įstatymų leidėjas psichinę prievartą apibrėžė labai plačiai. Psichinė prievarta šiame nusikaltime – grasinimas panaudoti smurtą ar panaudojimas kitokios psichinės prievartos gali pasireikšti įvairaus turinio grasinimais : tai grasinimais fiziniu smurtu, turinės žalos padarymu, tam tikros informacijos paskelbimu, įvairiais kitais nemalonumais, kurių

<sup>76</sup> Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-172/2004. Teismų praktika Nr. 22. Vilnius, 2004. p. 283.

<sup>77</sup> Уголовный кодекс Федеративной Республики Германии. Санк –Петербург. “Юридический центр Пресс”, 2003, с. 332.

<sup>78</sup> Уголовный кодекс Аргентины. Санк –Петербург. “Юридический центр Пресс”, 2003, с. 103.

<sup>79</sup> Комментарий к уголовному кодексу Российской Федерации. Москва, 2008, с. 428-431.

<sup>80</sup> Уголовный кодекс Швейцарии. Санк –Петербург. “Юридический центр Пресс”, 2002, с. 209-210.

nukentėjusysis gali bijoti. Tačiau ši prievarta, iš vienos pusės nėra tokia intensyvi, kaip psichinis smurtas numatytas išžaginimo ar seksualinio prievartavimo sudėtyse, iš kitos, gali būti grasinama realizuoti tuos veiksmus tiek tuoj pat, tiek ir ateityje.<sup>81</sup> Pažymėtina tai, kad išžaginimas ar seksualinis prievartavimas, savo požymiais gali sutapti su privertimu lytiškai santykiauti, todėl atsiradus šių normų konkurencijai, pirmenybė teikiama išžaginimo ar seksualinio prievartavimo normoms. Tai reiškia, kad tokiais atvejais veika kvalifikuojama kaip privertimas lytiškai santykiauti tik tuomet, kai ji neatitinka išžaginimo ar seksualinio prievartavimo požymių.<sup>82</sup>

Reikia pastebėti, kad teismų praktikoje atibojant išžaginimą ar seksualinį prievartavimą nuo privertimo lytiškai santykiauti, dėl psichinio smurto ( prievartos ) požymio kyla problemų, nes pasitaiko diskutuotinų šio požymio vertinimo pavyzdžių.

*Vilniaus rajono apylinkės teismo 2003 m. birželio 25 d. nuosprendžiu A. J. nuteistas už tai, kad bendrininkų grupe su dviem asmenimis, kuriems paskelbta paieška, 2001 m. rugpjūčio 11 d., apie 22.00 val., grasino panaudoti smurtą prieš nukentėjusiąsias A. S., A.M. ir I. A. Žinodami, kad jos yra nepilnametės, siekdami tikslo sukelti pagrįstą baimę ir grėsmę jų sveikatai ir gyvybei ir su jomis lytiškai santykiauti bei kitaip tenkinti lytinę aistrą, jie šioms nukentėjusiosioms pasakė, kad jeigu jos lytiškai nesantykiaus arba netenkins lytinės aistros su A. J. ir kitais minėtais asmenimis, tai bus išvežtos į Vokietiją dirbti prostitutėmis. Be to, siekdami įgyvendinti savo tikslus ir matydami, kad jau temsta, šalia apleistos fermos yra krūmai ir laukai, arti nėra gyvenviečių, kad nukentėjusiosioms ši vieta nežinoma, iš kurios jos galėjo būti išvežtos tik A. J. automobiliu, pastarieji pasakė, kad kuo greičiau jos sutiks lytiškai santykiauti ar kitaip tenkinti lytinę aistrą su jais, tuo greičiau bus nuvežtos namo. Taip nukentėjusiosios įvykio vietoje tapo faktiškai priklausomos nuo kaltininko bei kitų dviejų asmenų, kurie pasinaudojo tokiu nukentėjusiųjų priklausomumu nuo jų. Pirmosios instancijos teismas A. J. veiką kvalifikavo pagal LR BK 151 str. 2 d., nors kaltinimas buvo pareikštas pagal 1961 m. LR BK 118 str. 3 d. Teismas nurodė, kad A. J. iki lytinio santykiavimo ar lytinės aistros tenkinimo ar minėtų veiksmų atlikimo momentu prieš nukentėjusiąsias fizinio smurto nenaudojo ir negrasino tuoj pat jį panaudoti.<sup>83</sup>*

Iš teismo nuosprendyje išdėstytų A. J. veikos kvalifikavimo pagal LR BK 151 str. 2 d. motyvų matyti, kad grasinimą išvežti į Vokietiją dirbti prostitutėmis teismas vertino kaip grasinimą ateityje panaudoti smurtą, susidedantį iš dviejų dalių : paties išvežimo, kuris vertinamas kaip psichinis smurtas, ir užsiėmimo prostitucija, kuris žaloja ir kūną ir psichiką<sup>84</sup>. Tačiau toks psichinės prievartos ( smurto ) įvertinimas yra diskutuotinas. Jeigu teismas grasinimą išvežti į Vokietiją dirbti prostitutėmis, būtų

<sup>81</sup> Fedosiuk, Oleg. Baudžiamoji teisė ( specialioji dalis ). Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui. LR BK XXI skyrius. [ žiūrėta 2009 m. kovo 14 d. ]. Prieiga per internetą: <http://www.mail.google.com/mail/?ui=28jk>

<sup>82</sup> Ten pat.

<sup>83</sup> Vilniaus rajono apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-68/2003. Teismų praktika Nr. 22. Vilnius, 2004. p. 306.

<sup>84</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimu Nr. 49 patvirtinta Teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose apžvalga. Teismų praktika Nr. 22. Vilnius, 2004. p.306.

įvertinęs kaip įgyvendinamą tuoj pat, A. J. veika atitiktą išžaginimo požymį, o jei kaltininkų pasakytus žodžius „kuo greičiau jos sutiks lytiškai santykiuoti ar kitaip tenkinti lytinę aistrą, tuo greičiau bus išvežtos namo“, būtų įvertinęs buvusios situacijos kontekste ( temstant, trijų kaltininkų mergaitės nuvežtos į nuošalią vietovę ), A. J. veika atitiktą ir kitą, alternatyvų išžaginimo požymį – „kitaip atimant galimybę priešintis“.

### **2.2.3. *Kitoks atėmimas galimybės priešintis***

Lytinis santykiavimas ar lytinės aistros tenkinimas kitaip atimant galimybę priešintis yra tada, kai nukentėjusiojo asmens pasipriešinimui įveikti kaltininkas panaudoja būdus, kurių neapima terminai „fizinio smurto panaudojimas“ ar „grasinimas tuoj pat panaudoti fizinį smurtą“, ar „pasinaudojimas bejėgiška nukentėjusiosios būkle“, tačiau jais palaužiama nukentėjusiojo asmens valia priešintis ir pažeidžiama jo seksualinė laisvė, dėl to lytinis santykiavimas ar kitoks lytinės aistros tenkinimas įvyksta prieš nukentėjusiojo valią. Tai gali būti nukentėjusiojo surišimas ( jei tam nenaudojamas smurtas ), migdomųjų ar kitokių valią paralyžuojančių vaistų, narkotinių arba psichotropinių medžiagų sugirdymas nukentėjusiajam be jo žinios ar apgaule arba kitaip prieš jo valią, netrikdančių sveikatos dujų papurškimas, melagingas kokios nors reikšmingos nukentėjusiojo apsisprendimui žinios pranešimas,<sup>85</sup> dėl ko pastarasis negali adekvačiai įvertinti susiklosčiusios situacijos. Kitokiu atėmimu galimybės priešintis gali būti laikomas ir toks nukentėjusiojo suklaidinimas, kai kaltininkas siekdamas seksualinio pasitenkinimo apsimeta nukentėjusiojo asmens sutuoktiniu ar partneriu, pasinaudoja situacija, žinodamas, jog jo auka negali rinktis ( pvz. pagrobus asmenį ar neteisėtai suvaržius jo galimybę judėti ). Svarbu pažymėti, jog ne bet kokio pobūdžio melagingos žinios pranešimas bus laikomas kitokiu atėmimu galimybės priešintis. Lytinis santykiavimas ar kitoks lytinės aistros tenkinimas su nukentėjusiuoju, melagingai pažadant sudaryti santuoką su juo, nesudaro minėtų nusikaltimų sudėties požymio, ir nesant kitų išžaginimo ar seksualinio prievartavimo požymių, neužtraukia baudžiamosios atsakomybės pagal LR BK 149 ar 150 straipsnį.<sup>86</sup>

Kitoks atėmimas galimybės priešintis gali būti nukentėjusiojo asmens uždarymas į izoliuotą patalpą atimant laisvę, grasinimas tuoj pat sunaikinti ar atimti turtą ( pvz. relikviją, vertingą kolekciją, sudeginti namus ir t. t.), palikti auką vieną be pagalbos miške ar kitoje nuošalioje vietoje ( pvz. mažametį asmenį ) ir pan.<sup>87</sup> Čia reikia pastebėti, jog kai kurios valstybės, pvz. Rusija ( 133 str. ) ar Baltarusija ( 170 str. ), tokius požymius kaip šantažą, grasinimą sunaikinti, sužaloti ar atimti turtą, yra priskyrusios ne išžaginimo ar seksualinio prievartavimo sudėtimis, bet numačiusios kaip kito,

---

<sup>85</sup> Ten pat, p. 284.

<sup>86</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimu Nr. 49 patvirtinta Teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose apžvalga. Teismų praktika Nr. 22. Vilnius, 2004. p.285.

<sup>87</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“// Teismų praktika. 2004, Nr. 22. p. 268-269.

lengvesnio nusikaltimo požymius, t. y. kaip privertimo seksualinio pobūdžio veiksams požymius. Šiuo atveju grasinimas sunaikinti, sužaloti ar atimti turtą, turi būti suvokiamas kaip realus.<sup>88</sup>

Pagal požymį „kitais atimant galimybę priešintis“, kvalifikuojami ir tokie kaltininko veiksmai, kai šis tikslingai nukentėjusįjį asmenį nugirdo alkoholiu ar užmigdo vaistais.

*Vilniaus apygardos teismo 2005 m. birželio 2 d. nuosprendžiu, pakeitus jį Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. sausio 18 d. nutartimi, A.D. ir V.Z. nuteisti pagal LR BK 149 str. 3 d. už tai, kad veikdami bendrininkų grupe ir turėdami tikslą lytiškai santykiauti su nepilnamete D.G., 2004 m. spalio 15 d., tarp 17.00 - 20.00 val., Vilniaus mieste, Naujosios Vilnios mikrorajone, miško aikštelėje, V.Z. automobilyje, bei tarp 21.00-24.00 val., B.P. name, esančiame Vilniaus rajone, Mostiškių k., alkoholiu nugirdė nepilnametę D.G., taip atimdami galimybę jai aktyviai priešintis, ir panaudoję fizinį smurtą, t. y. užgulę ir taip prispaudę D.G., prieš nukentėjusiosios valią paeiliui su ja lytiškai santykiavo.*<sup>89</sup>

Tačiau, kaip matyti iš teismų praktikos apibendrinimo, teismai ne visada teisingai supranta šį išžaginimo ar seksualinio prievartavimo požymį, ir, arba jo kaltinamiesiems neinkriminuoja visai, arba tai padaro be pagrindo.

*Vienoje byloje J. P. ir A.V. nuteisti pagal LR BK 22 str. 1 d. ir 149 str. 3 d. už tai, kad pasikėsino išžaginti nepilnametę J. B. Jie į nukentėjusiosios alų įbėrė „Tareno“ tablečių ir taip ją apsvaigino. Po to, J.P. ir A.V. lovoje, prieš nukentėjusiosios valią bandė įvesti savo varpą į pastarosios lytinius organus, tačiau nusikaltimo nebaigė dėl priežasčių, nepriklausančių nuo jų valios – nesugebėjo atlikti lytinio akto. Teismas J. P. ir A. V. pripažino kaltais dėl pasikėsینimo išžaginti J. B. pasinaudojant bejėgiška nukentėjusiosios būkle.*<sup>90</sup> Gi, kaip matyti iš bylos aplinkybių, kaltinamiesiems šiuo atveju turėjo būti inkriminuotas kitas išžaginimo požymis – „kitoks atėmimas galimybės priešintis“, nes bejėgišką nukentėjusiosios būklę pastarieji sukėlė patys savo veiksmais.

Kitoje byloje, *L.B. nuteistas pagal BK 149 str. 3 d., o J.G. pagal BK 149 str. 1 d. už tai, kad 2003 m. spalio 12 d., apie 3-4 val., sodo namelyje, apsvaigę nuo alkoholio, jėga nutempė už rankos į antrąjį aukštą nepilnametę K.Ž., pastūmė ją ant lovos, sudavė vieną smūgį ranka į galvą ir grasindami nužudyti, palikti miške, taip atimdami galimybę priešintis, lytiškai santykiavo su nukentėjusiaja prieš jos valią.*<sup>91</sup> Iš nuosprendžio galima spręsti, kad teismas pastūmimą ant lovos, smūgio ranka sudavimą, grasinimą nužudyti bei grasinimą palikti miške laiko „kitokiu atėmimu galimybės priešintis“. Tačiau

---

<sup>88</sup> Курс уголовного права. Особенная часть. Т. 3. Москва, 2002, с. 277. (Grasinimo realumas yra aptartas 2.2.2. skirsnyje).

<sup>89</sup> Baudžiamoji byla Nr. 2K-463/2006.

<sup>90</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimu Nr. 49 patvirtinta Teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose apžvalga. Teismų praktika Nr. 22. Vilnius, 2004. p.285.

<sup>91</sup> Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-88/2004. Teismų praktika Nr. 22. Vilnius, 2004. p. 284-285.

šiuo atveju tik grasinimas palikti miške galėtų atitikti BK 149 straipsnio požymį – „kitaip atimant galimybę priešintis“.<sup>92</sup>

Taigi, iš pateiktų pavyzdžių galima daryti išvadą, jog teismai, šiose bei kai kuriose kitose bylose išžaginimo ar seksualinio prievartavimo požymį „kitoks atėmimas galimybės priešintis“ painioja su terminu „įveikęs nukentėjusiosios pasipriešinimą“.

Tačiau nežiūrint to, kad teisminėje praktikoje vis dar pasitaiko klaidų taikant naujai atsiradusį išžaginimo bei seksualinio prievartavimo nusikaltimų sudėties objektyvųjį požymį – „kitaip atimant galimybę priešintis“, toks šio požymio įstatyme atsiradimas, jo aiškinimas, labai praplėtė lytinės prievartos, įtvirtintos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo sudėtyse sampratą, ir tai yra pozityvu.

Reikia pažymėti, kad išžaginimo bei seksualinio prievartavimo nusikaltimų sudėties požymis – „kitaip atimant galimybę priešintis“, kai kurių lyginamųjų valstybių – Estijos, Latvijos, Rusijos Federacijos, Ukrainos, Gruzijos, Baltarusijos baudžiamuosiuose įstatymuose nenumatytas. Tačiau Japonija, Danija, Šveicarija šį lytinės prievartos požymį, įtvirtintą lytinių nusikaltimų sudėtyse savo baudžiamuosiuose kodeksuose yra nustatčiusios. Kai kurios kitos valstybės – Belgija, Lenkija, San – Marino Respublika, Prancūzija, pas mus kriminalizuotą išžaginimo bei seksualinio prievartavimo nusikaltimų sudėties objektyvųjį požymį – „kitaip atimant galimybę priešintis“, traktuoja gerokai siauriau, nustatydamos atsakomybę už konkrečiai įstatyme įvardijamus būdus, kuriuos kaltininkas panaudoja nukentėjusiojo asmens pasipriešinimui įveikti : apgaulę ( Prancūzija, San- Marino Respublika, Lenkija ), hipnozė ( San- Marino Respublika ), gudrybę ( Belgija ) ir pan.

#### **2.2.4. Pasinaudojimas bejėgiška nukentėjusiojo būkle**

Lytinis santykiavimas ar lytinės aistros tenkinimas pasinaudojant bejėgiška nukentėjusiojo asmens būkle yra tada, kai lytinis santykiavimas ar lytinės aistros tenkinimas įvyksta išoriškai nenaudojant jokių veikslių nukentėjusiojo valiai palaužti ar pasipriešinimui įveikti, tačiau, ir negaunamas nukentėjusiojo asmens sutikimas lytiškai santykiauti ar lytinei aistrai tenkinti dėl priežasčių, susijusių su nukentėjusiojo fizine ar psichine būkle.<sup>93</sup>

Taigi bejėgiškumas siejamas su tam tikra fizine arba psichine žmogaus būkle, kuri nulemia jo nesugebėjimą adekvačiai reaguoti į pavojingus prievartautojo ketinimus. Nukentėjusiojo fizinį bejėgiškumą gali nulemti asmens neįgalumas, liga, dėl kurios jis negali kaltininkui pasipriešinti, išsekimas, apsvaigimas, miegas, sąmonės netekimas ir pan.

*Klaipėdos apygardos teismo 2006 m. gruodžio 21 d. nuosprendžiu V.J. nuteistas tarpe kitų nusikaltimų ir pagal LR BK 149 str. 1 d. už tai, kad 2006 m. birželio 4 d., apie 11.00 val., užpuolė*

<sup>92</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimu Nr. 49 patvirtinta Teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose apžvalga. Teismų praktika Nr. 22. Vilnius, 2004. p.285.

<sup>93</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“// Teismų praktika. 2004, Nr. 22. p. 269.



*miško takeliu einančią T. P., ir rankomis stipriai griebęs už kaklo pradėjo ją smaugti pirštais bei ant nukentėjusios kaklo kabojusio papuošalo virvute. Nuo šių V. J. veiksmų, T. P. sutrikus galvos smegenų kraujotakai ir praradus sąmonę, t. y. padarius jai sunkų sveikatos sutrikdymą, pastarąją apiplėšė. Po to, pasinaudojęs nukentėjusios bejėgiška būkle dėl prarastos sąmonės, T. P., prieš jos valią, dar ir išžagino.<sup>94</sup>*

Nukentėjusiojo psichinis bejėgiškumas – tai negalėjimas suprasti žagintojo ketinimų lytiškai santykiuoti faktinės arba socialinės prasmės, kuri nulemia arba psichinė liga ar sutrikimas, arba amžius ( mažametystė ar gili senatvė ).

*Vilniaus apygardos teismo 2006 m. birželio 19 nuosprendžiu A.K. be kitų nusikaltimų nuteistas ir pagal LR BK 150 str. 4 d. už tai, kad laikotarpyje nuo 2005 m. rugsėjo 1 d. iki 2005 m. spalio 21 d., Vilniaus m. esančiame bute, siekdamas patenkinti savo lytinę aistrą, pasinaudojo mažametės L.A. bejėgiška būkle, kuri dėl mažametystės negalėjo pilnai suprasti jos atžvilgiu atliekamų veiksmų pobūdžio ir reikšmės, ne mažiau kaip du kartus, numovęs L.A. apatines kelnaites, ranka glostė jos nuogą kūną bei, užgulęs ant viršaus, imituodamas lytinio akto judesius, trynė savo lytinį organą į L. A. lytinius organus, taip tenkindamas savo lytinę aistrą prieš nukentėjusios valią.<sup>95</sup>*

Inkriminuoti pasinaudojimą bejėgiška būkle galima tik tada, kai kaltininkas žinojo arba privalėjo ir galėjo numatyti, jog auka buvo tokios būklės.

*Vilniaus apygardos teismo 2005 m. birželio 2 d. nuosprendžiu, pakeitus jį Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. sausio 18 d. nutartimi, V.Z. ir A.D. nuteisti už tai, kad veikdami bendrininkų grupe, turėdami tikslą lytiškai santykiuoti su nepilnamete D. G., 2004 m. spalio 15 d., tarp 17.00 val. - 20.00 val., Naujosios Vilnios mikrorajone, miško aikštelėje, V.Z a/m „Audi 100“, bei tarp 21.00 – 24.00 val., name, esančiame Vilniaus rajone, Mostiškių k., alkoholiu nugirdė D.G., ir tokiu būdu atėmę galimybę D.G. aktyviai priešintis bei pasinaudodami nukentėjusios bejėgiška dėl apsvaigimo nuo alkoholio būkle, panaudodami fizinį smurtą, t. y. užguldami ir prispausdami, paeiliui, lytiškai santykiavo su D. G., gimusia 1991-04-17, prieš jos valią<sup>96</sup>. Taigi, iš teismo nustatytų aplinkybių matyti, kad nukentėjusioji D. G. šio įvykio metu buvo 13 metų amžiaus, t. y. mažametė. Tačiau teismas padarė išvadą, jog kaltinamieji šios aplinkybės nesuvokė. Išvada pagrįsta tuo, jog D.G. pagal savo fizinius duomenis atrodė brandesnė, kas buvo pažymėta ir ekspertės bei specialistų išvadose, turėjusi lytinės patirties. Kita vertus, V.Z. ir A.D. domintis D.G. amžiumi, pastaroji konkrečių duomenų apie save nesuteikė, palikdama tai spręsti jiems patiems. Todėl teismas, pagal bylos aplinkybes, kaltinamųjų asmenines savybes ir ypač pagal D.G. išvaizdą, padarė išvadą, jog V.Z. ir A.D. turėjo ir galėjo suvokti,*

<sup>94</sup> Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-176/2007.

<sup>95</sup> Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-402/2006.

<sup>96</sup> Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-119/2005; Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-22/2006.

jog D.G. yra nepilnametė, ir konstatavęs kad tai jie suvokė, V.Z. ir A.D. veiką iš L R BK 149 str. 4 d. perkvalifikavo į LR BK 149 str. 3 d., kaip padarytą nepilnametės atžvilgiu.

Praktikoje labai sudėtinga vertinti situacijas, kai santykiuojama su psichikos ligoniu, apsvaigusiu ar nepilnamečiu asmeniu. Kai kurios psichikos ligos gali pasireikšti padidėjusiu seksualiniu potraukiu, todėl tokie psichikos ligoniai gali ne tik duoti sutikimą lytiniais santykiams, bet ir patys juos inicijuoti. Tačiau tai nereiškia, kad toks asmuo suvokia su juo atliekamų veiksmų esmę. Šiam faktui nustatyti gali būti gaunama specialisto išvada arba skiriama teismo psichiatrinė ekspertizė.

Kita iš pasinaudojimo bejėgiškumu formų yra pasinaudojimas aukos mažametyste. Baudžiamosios teisės teorijoje ir praktikoje dažnai remiamasi nuostata, kad lytinis santykiavimas su 14 metų amžiaus neturinčiu asmeniu *a priori* reiškia jo lytinės neliečiamybės pažeidimą pasinaudojant jo bejėgiškumu. Preziumuojama, kad šio amžiaus nepasiekęs asmuo negali suprasti seksualinių santykių fizinės ir moralinės pusės, todėl iš vaiko pusės lytinis santykiavimas kone visada reiškia neadekvatų, nenatūralų elgesį, už kurį atsako tas, su kuriuo šis asmuo santykiauja. Tačiau, kaip rodo praktika, kai kurie asmenys subręsta anksčiau, kai kurie – dėl vienokių ar kitokių priežasčių pradeda ankstyvą lytinį gyvenimą, kai kurie, dažniausiai iš asocialių šeimų, įsitraukia net ir į prostituciją. Todėl kiekvienas atvejis reikalauja individualaus požiūrio ir turi būti vertinamas gana atsargiai. Tokią nuostatą akcentavo ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas teismų praktikos išžagavimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose apžvalgoje, išskirdamas iš lytinio santykiavimo bei lytinės aistros tenkinimo su mažamečiu asmeniu, kas paprastai vertinama kaip pasinaudojimas bejėgiška nukentėjusiojo būkle, atvejus, kai nukentėjusysis pagal savo fizinį ir psichinį išsivystymą bei socialinę brandą suvokė daromą su juo veiksmų esmę ir davė sutikimą tokiems santykiams arba tie veiksmai įvyko mažamečio nukentėjusiojo iniciatyva.<sup>97</sup>

Taigi, siekiant išsiaiškinti „pasinaudojimo bejėgiška nukentėjusio asmens būkle“ požymį, pravartu nustatyti, ko turi nesuvokti asmuo, kad tas nesuvokimas būtų teisiškai reikšmingas.

Teisinėje literatūroje pateikiama nuomonė, jog tuo atveju, jei asmuo nesupranta, kad lytinis aktas yra penio įvedimas į makštį, analinę angą ar burnos ertmę arba, kad turi būti atitinkami judesiai siekiant ejakuliacijos, galima teigti, jog asmuo lytinio akto reikšmės nesupranta. Be to, turi būti suprantama ne tik pati lytinio akto esmė, bet ir galimos jo pasekmės : nėštumas, užsikrėtimas lytiniu keliu plintančiomis ligomis ir pan. Taip pat svarbu nustatyti, kiek gerai reikia suprasti lytinių santykių faktinę ar socialinę kilmę, kad būtų galima teigti, jog asmuo lytiniais santykiams davė sutikimą ar juos iniciavo, suprasdamas jų esmę.<sup>98</sup> Žinoma, kad dabartiniais, informacinių technologijų suklestėjimo laikais, vaikai net ankstyvame amžiuje gali gauti įvairios informacijos visais klausimais, ne išimtis ir

<sup>97</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimu Nr. 49 patvirtinta Teismų praktikos išžagavimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose apžvalga. Teismų praktika Nr. 22. Vilnius, 2004. p.286.

<sup>98</sup> Stevenson Kim, Davies Anne and Michael Gunn. Blackstone's guide to the sexual offences act 2003,-Oxford : Oxford university press, 2004. p.15.

seksualinio gyvenimo sfera. Tačiau tai dar nereiškia, kad gavęs informaciją vaikas ar asmuo su psichikos sutrikimais gali ją teisingai įvertinti ir suvokti. Tokią išvadą pagrindžia asmenų, dirbančių su psichikos sutrikimus turinčiais asmenimis, pateikiami pavyzdžiai : lytinio švietimo seminaro metu, turintiems mokymosi sutrikimų asmenims buvo aiškinama lytinio akto esmė, naudojant frazes „eiti į lovą“, „permiegoti“. Po seminaro aiškinantis kaip buvo suprasta seminaro metu pateikta informacija, nustatyta, kad šie asmenys naudotas frazes suprato tiesiogiai, o lytinį aktą tapatino su dviejų žmonių miegojimu kartu.<sup>99</sup> Taigi norint padaryti teisingą išvadą apie asmens sugebėjimą suprasti lytinių santykių esmę, reikia vadovautis ne tik objektyviomis aplinkybėmis, kurios susijusios su asmeniui prieinama ir turima informacija, amžiumi, ir pan., bet ir subjektyviais asmens požymiais, kaip kad sugebėjimu suvokti gaunamą informaciją, ją tinkamai įvertinti ir priimti teisingą sprendimą. Todėl susidūrus su situacija, kai asmuo turėjo lytinių santykių, bet nėra aišku, ar suprato jų esmę, būtina skirti psichiatrinę – psichologinę ekspertizę asmens socialinei ir fizinei brandai nustatyti, ką, reikia pažymėti, ikiteisminis tyrimas ar teismai ir daro.

Baudžiamosios teisės teorijoje galima sutikti nuomonę, jog kaltininko veiksmai vertinami kaip pasinaudojimas bejėgiška nukentėjusiojo būkle tiek tais atvejais, kai ši būklė yra susidariusi dėl nuo kaltininko nepriklausančių aplinkybių ( invalidumas, psichinė liga ir pan. ), tiek ir tais atvejais, kai kaltininkas savo veiksmais pats yra sukėlęs tokią būklę ( apgaulės būdu įmaišė migdomųjų, prievarta padarė narkotikų injekciją ir pan. ).<sup>100</sup> Tačiau Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senatas 2004 m. gruodžio 30 d. nutarime Nr. 49, šiuo klausimu išsakė kitą poziciją, pažymėdamas, kad jei nukentėjusiojo bejėgiška būklė atsiranda dėl tikslingų kaltininko veiksmų ( pvz. nukentėjusysis buvo kaltininko nugirdytas alkoholiu, užmigdytas vaistais ), asmens veika kvalifikuojama kaip išžaginimas ar seksualinis prievartavimas pagal požymį „kitaip atimant galimybę priešintis. Jei nukentėjusiojo bejėgiška būklė atsiranda dėl to, kad nukentėjusysis buvo kaltininko prievarta nugirdytas alkoholiu, užmigdytas vaistais ar panašiai, asmens veika kvalifikuojama kaip išžaginimas ar seksualinis prievartavimas pagal požymį „panaudodamas fizinį smurtą“. Lytinis santykiavimas ar lytinės aistros tenkinimas su apsvaigusiu nuo alkoholio, narkotinių arba psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo asmeniu, gali būti vertinamas kaip pasinaudojimas bejėgiška nukentėjusiojo būkle, tik tuo atveju, jei teismas nustato, jog apsvaigimas taip paveikė nukentėjusįjį, kad atėmė galimybę suprasti su juo daromų veiksmų esmę ar priešintis kaltininkui, ir lytinis santykiavimas ar lytinės aistros tenkinimas įvyko prieš nukentėjusiojo valią.<sup>101</sup>

Reikia pažymėti, kad aukščiau analizuojamas išžaginimo bei seksualinio prievartavimo objektyviosios pusės požymis yra numatytas beveik visų lyginamųjų valstybių – Rusijos, Baltarusijos,

---

<sup>99</sup> Ten pat

<sup>100</sup> Jovaišas, Karolis. Nusikaltimai asmens gyvybei, sveikatai, laisvei ir orumui. Teisės problemos. 1997. Nr. 2. p. 47.

<sup>101</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“. Teismų praktika. 2004, Nr. 22. p. 269.

Ukrainos, Gruzijos, Latvijos, Estijos, Lenkijos, Šveicarijos, Danijos, Vokietijos, Japonijos, Turkijos ir kt. baudžiamuosiuose kodeksuose. Skirtumas tik tas, kad šis požymis vienu valstybių - Rusijos, Baltarusijos, Ukrainos, Estijos, Latvijos, Gruzijos, kaip ir Lietuvos, baudžiamuosiuose įstatymuose tiesiogiai įtvirtintas išžaginimo bei seksualinio prievartavimo sudėtyse, o kitų – Vokietijos, Šveicarijos, Japonijos, Danijos, Lenkijos ir kt. baudžiamuosiuose kodeksuose sudaro arba atskirų nusikaltimų arba kavalifikuotas ( Norvegijos BK ) sudėtis. Tik Teksaso valstijos baudžiamasis įstatymas tokio požymio, kaip pasinaudojimas bejėgiška nukentėjusiojo asmens būkle, iš viso nėra numatęs.

### **2.2.5. Pasinaudojimas priklausomumu**

Pasinaudojimas asmens priklausomumu siekiant lytiškai santykiauti ar kitaip tenkinti lytinę aistrą su kaltininku ar kitu asmeniu, pasireiškia kaip savotiška psichinė prievarta, kuomet nukentėjusiajam leidžiama suprasti, jog norint išvengti tam tikrų nemalonumų, jis privalo paklusti kaltininko valiai ir patenkinti jo seksualinius norus<sup>102</sup>.

Priklausomumas suponuoja tokius santykius tarp žmonių, kai vieno žmogaus gerovė ar padėtis priklauso nuo kito žmogaus valios. Priklausomas žmogus sugadinęs santykius su asmeniu nuo kurio priklauso, rizikuoja kažko netekti : darbo, pajamų, gyvenamosios vietos, materialinės paramos ir t. t.

Teisėje susiformavo nuostata, kad priklausomumas turi būti formalus ( teisinio ) pobūdžio, kuomet tarp nukentėjusiojo ir kaltininko susiklosto teisiniai, įstatymo reglamentuojami santykiai. Tokie santykiai gali būti apibrėžti LR Valstybės tarnybos įstatyme, Darbo kodekse ar kituose teisės aktuose. Kita vertus, teisinėje literatūroje be formalus priklausomumo yra išskiriamas ir neformalus, pvz., grupės paauglių pavaldumas savo lyderiui ar remiamojo neformalus pavaldumas savo rėmėjui.

Privertimas lytiškai santykiauti ar kitaip tenkinti lytinę aistrą pasinaudojant asmens priklausomu, gali kilti dėl giminystės ( vaikai priklausomi nuo tėvų ), santuokos, tarnybos ( viršininkas ir sekretorė, darbdavys ir samdomas darbuotojas ) materialinės priklausomybės ( asmuo teikia materialinę pagalbą nukentėjusiajam ) ir pan.<sup>103</sup> Priklausomumo santykiai gali kilti ir iš sutartinių santykių ( pvz., tarp kreditorių ir skolininko ).<sup>104</sup> Jie susiklosto tarp dėstytojų ir studentų, medikų ir pacientų ir t. t.

Tačiau, pasiūlymas lytiškai santykiauti priklausomam asmeniui, taip pat asmeniui su kuriuo kaltininkas jau yra turėjęs lytinių santykių, kai šių santykių siekiama pažadais ar faktiškai suteiktomis privilegijomis, prabangiomis dovanomis ( pvz. tuoktis, išsivežti į kelionę ar komandiruotę, skyrus papildomas premijas, palengvinus darbo sąlygas, nupirkus prabangius kailinius, vertingus papuošalus ), nesudaro privertimo lytiškai santykiauti nusikaltimo sudėties. Taipogi atsargiai reiktų taikyti šią normą

<sup>102</sup> Fedosiukas, Olegas. Nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui sistemos ypatumai. Seminaro medžiaga.

<sup>103</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimu Nr. 49 patvirtinta Teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose apžvalga. Teismų praktika Nr. 22. Vilnius, 2004. p.305.

<sup>104</sup> Dvilaitis, V. Seksualinis priekabiavimas ir teisinė atsakomybė už jį. Jurisprudencija, 2004. Nr. 60 ( 52 ), p. 109.

ir santykiuose, susiklosčiusiuose tarp sutuoktinių. Kadangi minėto nusikaltimo esmė yra seksualinio pobūdžio, sutuoktiniai atsiduria dviprasmiškoje padėtyje. Kita vertus, šeimoje taip pat galima prievarta, todėl visiškai eliminuoti sutuoktinius iš minėto nusikaltimo subjektų bei nukentėjusiųjų rato, nereikėtų<sup>105</sup>.

Privertimo lytiškai santykiuoti ar kitaip tenkinti lytinę aistrą pasinaudojant asmens priklausomumu požymis yra kriminalizuotas, o tam tikrais atvejais ir gana detalai, daugelio lyginamųjų valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose. Antai Vokietijos baudžiamasis kodeksas šiuo aspektu išskiria visą grupę normų, kuriose nustatyta speciali baudžiamosios teisės apsauga asmenims – vaikams, globotiniams, auklėtiniams, ligoniams, kaliniams ir pan., esantiems vienokio ar kitokio pobūdžio priklausomumo nuo kitų asmenų santykiuose. Analogiškai situacija sprendžiama ir Danijos baudžiamajame kodekse. Čia taipogi atskiromis normomis numatyta atsakomybė kalėjimo, reabilitacinių centrų, vaikų ir paauglių namų, ligoninių, kuriose gydomi psichinę negalią turintys asmenys ir pan., tarnautojams ir vadovams, turėjusiems lytinius santykius su šiose įstaigose laikomais asmenimis ( § 219 ). Atskiromis normomis įtvirtinta atsakomybė ir asmenims, turėjusiems nesantuokinius lytinius santykius, rimtai piktnaudžiaujant kito asmens pavaldumu ar ekonominiu priklausomumu ( § 220 ) bei atsakomybė asmenims, lytiškai santykiavusiems su 18 metų amžiaus neturinčiu asmeniu, kuris yra jo išūnis, posūnis ar podukra, įvaikis ar patikėtas dėl treniruočių ar mokymo. Kaip kvalifikuota šio nusikaltimo sudėtis numatyta atsakomybė asmens, kuris privertė lytiškai santykiuoti asmenį, neturintį 18 metų amžiaus, rimtai piktnaudžiaudamas savo pranašumu dėl amžiaus ar patyrimo ( § 223 ).<sup>106</sup> Gruzijos, Baltarusijos, Rusijos, Latvijos baudžiamieji įstatymai reglamentuoja baudžiamąją atsakomybę asmenų, privertusių auką lytiškai santykiuoti ar kitaip tenkinti lytinę aistrą pasinaudojant jos materialiniu, tarnybiniu ar kitokiu priklausomumu. Tuo tarpu Lenkijos baudžiamasis kodeksas, kaip ir Lietuvos, asmens priklausomumo nuo kaltininko santykių, pačiame įstatyme nekonkretizuoja ( 199 str. ).<sup>107</sup> Reikia pažymėti ir tai, jog yra valstybių, pvz., kaip Japonija, kurios šio požymio savo baudžiamuosiuose įstatymuose iš viso nereglamentuoja.

Neabejotina, kad privertimo lytiškai santykiuoti ar kitaip tenkinti lytinę aistrą pasinaudojant asmens priklausomumu atvejų gyvenime yra, tačiau, sprendžiant iš teisminės praktikos apžvalgos, baudžiamųjų bylų su šiuo, LR BK 151 straipsnyje numatytu požymiu, matomai nėra.

### **2.3. Subjektas**

Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 13 straipsnio 2 dalyje pasakyta, kad už išžaginimą ( 149 str. ) ir seksualinį prievartavimą ( 150 str. ) atsako asmuo, kuriam nusikaltimo padarymo metu

<sup>105</sup> Fedosiukas, Olegas. Nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui sistemos ypatumai. Seminaro medžiaga.

<sup>106</sup> Уголовный кодекс Дании. Санк –Петербург. “Юридический центр Пресс”, 2001, с. 173-175.

<sup>107</sup> Уголовный кодекс Польши. Санк –Петербург. “Юридический центр Пресс”, 2001, с. 150.

buvo suėję 14 metų. Už kitus, LR BK XXI skyriuje numatytus žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui nusikaltimus, atsako asmuo, kuriam iki šių veikų padarymo buvo suėję 16 metų. Minėtų nusikaltimų subjektu gali būti tiek vyras, tiek ir moteris, o nuo 2006 m. liepos 14 d., už nusikaltimus, numatytus LR BK 149 str. 3 d. ir 4 d., 150 str. 3 d. ir 4 d., 151 str. 2 d., 151<sup>1</sup> str. 1 d. ir 2 d., atsako ir juridinis asmuo.<sup>108</sup>

Reikia paminėti, kad pagal anksčiau galiojusį Lietuvos Respublikos Baudžiamąjį kodeksą išžaginimo subjektu ( 1961 m. BK 118 str. ) galėjo būti tik vyriškos lyties asmuo. Moters veiksmai, analogiški išžaginimui, t. y. siekiant lytiškai santykiauti, prieš vyrą, taip pat prieš moterį, siekiant tenkinti lytinę aistrą, išžaginimo sudėties nesudarė. Tokios veikos arba visai nebuvo pripažįstamos nusikaltimu, arba, jei tai buvo padaryta prieš paauglius, galėjo būti kvalifikuojamos kaip santykiavimas su lytiškai nesubrendusiu asmeniu ar kaip tvirkinamieji veiksmai, atsižvelgus į konkrečią situaciją.<sup>109</sup> Moteris galėjo būti tik išžaginimo bendrininke ( organizatore, kurstytoja ar padėjėja ), bet ne bendravykdytoja. Akivaizdu, kad tai buvo įstatymų spraga, kurią įstatymų leidėjas ištaisė.

Be to, ilgą laiką iš lytinių nusikaltimų subjektų rato buvo eliminuoti asmenys, su nukentėjusiuoju susiję šeimyniniais ar kitokiais santykiais, nes vyravo nuomonė, jog pvz., žmonos, sužadėtinės, draugės ir pan., išžaginimas nesukelia tokių traumuojančių padarinių, kaip lytinė prievarta panaudota nepažįstamo asmens.<sup>110</sup> Šios nuomonės, kaip nepagrįstos bei prieštaraujančios realiai situacijai, jau pakankamai senai atsisakyta. Pagal šiuolaikinę baudžiamosios teisės doktrininių ir teisminių aiškinimą lytinių nusikaltimų subjektu gali būti tiek nukentėjusiajam nepažįstamas asmuo, tiek ir asmuo, kuris su nukentėjusiuoju yra turėjęs lytinių santykių arba kurį su nukentėjusiuoju sieja draugystės, giminystės ( pvz., tėvas, dukra, brolis ) ar net sutuoktinių ( vyras, žmona ) ryšiai. Buvimas santuokoje nėra aplinkybė, šalinanti baudžiamąją atsakomybę už prievartinius lytinius santykius ar lytinės aistros tenkinimą.<sup>111</sup>

*Klaipėdos apygardos teismo 2008 m. sausio 22 d. nuosprendžiu B.G., be kitų nusikaltimų, nuteistas ir pagal LR BK 150 str. 4 d. už tai, kad seksualiai prievartavo savo mažametę dukrą A.G., pasinaudodamas tuo, kad jo dukra A.G., pagal savo psichinį ir fizinį išsivystymą bei socialinę brandą nesuvokė su ja daromų veiksmų esmės ir reikšmės, t. y. pasinaudodamas bejėgiška nukentėjusiosios būkle dėl šios mažametystės, tenkino lytinę aistrą su A.G. prieš jos valią kitokio fizinio sąlyčio būdu : laikotarpiais nuo 1998 m. gruodžio mėn. iki 1999-02-16, nuo 1999-10-11 iki 2000-02-19, nuo 2000-08-18 iki 2000-11-13, nuo 2001-04-11 iki 2001-09-15, nuo 2002-04-23 iki 2002-09-05, nuo 2003-05-01 iki*

<sup>108</sup> Lietuvos Respublikos 2006 m. birželio 22 d. įstatymas Nr. X-711 “Dėl Baudžiamojo kodekso 149, 150, 151, 162, 206, 265, 266, 307,308,309 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 151<sup>1</sup> straipsniu“ [ Valstybės žinios, 2006, Nr. 77-2961 ] [žiūrėta 2009 m. vasario 2 d. ]. Prieiga per internetą: [http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc\\_1?p\\_id=279767](http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=279767)

<sup>109</sup> Nocius, Juozas. Nusikaltimai žmogui. Vilnius, 1998. p. 96.

<sup>110</sup> Temkin, Jennfer. Rape and the Legal process. Second ed. Oxford university press. 2000. p. 34.

<sup>111</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“. Teismų praktika. 2004, Nr. 22. p. 270.

2003-09-21, nuo 2004-08-13 iki 2004-12-15, nuo 2005-06-28 iki 2005-10-09, nuo 2006-05-22 iki 2006 m. rugpjūčio mėnesio, laisvu nuo darbo tolimojo plaukiojimo reisuose metu, būdamas namuose, siekdamas patenkinti savo lytinę aistrą keletą kartų per savaitę išrengdavo A.G. ir pats nusirengdavo, bučiuodavo ir dirgindavo ranka jos lytinius organus, liepdavo jai masturbuoti jo varpą, trindavo varpą pastarajai tarp kojų<sup>112</sup>. Šioje byloje už mažametės dukros seksualinį prievartavimą buvo nuteistas jos tėvas.

*Kauno apygardos teismo 2005 m. gruodžio 12 d. nuosprendžiu E.Ž., be kitų nusikaltimų, nuteistas pagal LR BK 150 str. 4 d. už tai, kad naktį, iš 2004 m. rugpjūčio 31 d. į rugsėjo 1 d., Kauno m. esančiame bute, būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, grasindamas savo sesers sūnui M. Ž., panaudoti fizinį smurtą bei pasinaudodamas bejėgiška dėl mažametystės M. Ž. būkle, tenkino su juo lytinę aistrą analiniu būdu, prieš jo valią.*<sup>113</sup> Taigi šioje byloje už seksualinį sūnėno prievartavimą buvo nuteistas jos dėdė E.Ž., gyvenęs su nukentėjusiojo asmens šeima viename bute.

Daugelio lyginamųjų užsienio valstybių – San - Marino Respublikos, Japonijos, Turkijos, Argentinos, Danijos, Gruzijos, Norvegijos ir kt. baudžiamųjų įstatymų analizė rodo, jog nusikalstamų veikų, kuriomis kėsinamasi į žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvę ir neliečiamumą subjektas taipogi yra vyras ir moteris. Tuo tarpu amžiaus riba nuo kurios atsiranda baudžiamoji atsakomybė nustatyta skirtinga. Antai pagal Gruzijos baudžiamąjį įstatymą atsako asmuo, kuriam iki nusikalstamų veikų padarymo buvo suėję 14 metų. Pagal Turkijos baudžiamąjį kodeksą atsako asmuo turintis 11 metų amžiaus, pagal San – Marino Respublikos BK atsako asmuo sulaukęs 12 metų, pagal Japonijos BK - 13 metų, pagal Norvegijos ir Danijos baudžiamuosius įstatymus atsako asmuo kuriam iki nusikalstamų veikų padarymo buvo suėję 15 metų. Pagal Rusijos Federacijos baudžiamąjį kodeksą lytinių nusikaltimų subjektu gali būti asmenys, sulaukę 14, 16 ar net 18 metų, priklausomai nuo sudėties. Be to, dar yra valstybių, kaip Baltarusija, Rusija, Latvija, Korėja, pagal kurių baudžiamuosius įstatymus išžaginimo subjektu gali būti tik vyras, turintis 14 metų. Tačiau šio nusikaltimo bendravykdytoju (pvz. pagal Rusijos Federacijos BK ) gali būti ir moteris, nukentėjusiosios ar kitų asmenų atžvilgiu panaudojusi smurtą ar grasinus jį panaudoti.<sup>114</sup>

#### **2.4. Subjektyvioji pusė**

Nusikaltimai žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui padaromi tik tiesiogine tyčia.

Išžaginime ar seksualiniame prievartavime kaltininkas suvokia, kad jis lytiškai santykiauja ar tenkina lytinę aistrą su nukentėjusiuoju prieš jo valią, pasipriešinimui įveikti panaudojęs fizinį smurtą, grasinimus tuoj pat jį panaudoti ar kitaip atimdamas galimybę priešintis arba pasinaudojęs bejėgiška

<sup>112</sup> Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-177/2008.

<sup>113</sup> Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-154/2006.

<sup>114</sup> Курс уголовного права. Особенная часть. Т. 3. Москва, 2002, с. 264.

nukentėjusiojo būkle, ir nori tokių lytinių santykių ar lytinės aistros tenkinimo. Jei asmuo nesuvokė bent vieno išžaginimo ar seksualinio prievartavimo pagrindinės sudėties požymio, veika negali būti kvalifikuojama pagal BK 149 ar 150 straipsnį.<sup>115</sup> Tuo tarpu išžaginimą ar seksualinį prievartavimą kvalifikuojančio požymio - bendrininkų grupės, nukentėjusiojo nepilnametystės ar mažametystės nesuvokimas nepašalina asmens kaltės ir baudžiamosios atsakomybės už išžaginimą ar seksualinį prievartavimą. Minėtu atveju šis požymis negali būti kaltininkui inkriminuojamas, jei dėl to nėra jo kaltės, t. y. jei asmuo nesuvokė išžaginimą ar seksualinį prievartavimą kvalifikuojančio požymio ir neturėjo ar negalėjo jo suvokti.

*Klaipėdos m. apylinkės teismo 2003 m. kovo 25 d. nuosprendžiu O.B. ir D.M. nuteisti pagal 1961 m. BK 118 str. 3 d., o Č.Z. pagal 1961 m. BK 118 str. 2 d. už išžaginimą. Kalipėdos apygardos teismo nutartimi O.B. ir D.M. veikos perkvalifikuotos į 2000 m. BK 149 str. 2 d., o Č.Z. – į 149 str. 1 d. Č.Z. nuteistas už tai, kad 2002 m. liepos 7 d., 3.00 – 4.00 val., panaudodamas fizinį smurtą lytiškai santykiavo su G.Z., o O.B. ir D.M. nuteisti už tai, kad veikdami grupe, nuo 5.00 val. iki 8.00 val., tame pačiame bute, vonios patalpoje, O.B. pavartodamas fizinį smurtą prieš nukentėjusiąją, lytiškai santykiavo su G.Z. prieš jos valią, o po to, O.B. laikant už pečių G.Z., lytiškai santykiavo su ja D.M. prieš jos valią. Be to, tęsdamas savo veiksmus, O.B. paėmė nukentėjusiąją už rankos ir prievarta ją nutempė į šalia esantį miegamąjį, kur parvertęs ant lovos toliau lytiškai santykiavo su G.Z. natūraliu ir oraliniu būdu, įvesdamas varpą nukentėjusiai į makštį ir į burną.<sup>116</sup> Iš pavyzdyje pateiktos baudžiamosios bylos medžiagos datytina išvada, kad teismas Č.Z. padaryto G.Z. išžaginimo ir O.B. kartu su D.M. padaryto išžaginimo nevertino kaip išžaginimo padaryto bendrininkų grupe. Dėl to Č.Z. veiką kvalifikavo pagal BK 149 str. 1 d., o O.B. ir D.M. veiką pagal BK 149 str. 2 d. Tokia kvalifikacija įmanoma, jei Č.Z. darydamas išžaginimą nesuvokė kvalifikuojančio požymio – bendrininkų grupės. Tačiau šis klausimas teismo nuosprendyje liko neapartas.*

Analogiškai sprendžiama situacija ir tuo atveju, kai kaltininkas nesuvokė, jog nukentėjusysis yra nepilnametis ar mažametis ir teismas pripažįsta, kad kaltininkas pagal bylos aplinkybes, ypač nukentėjusiojo fizinius duomenis bei savo asmenines savybes, neturėjo ar negalėjo suvokti, jog nukentėjusysis yra nepilnametis ar mažametis asmuo. Minėtu atveju kaltininkui LR BK 149 str. 3 ar 4 dalyje arba 150 str. 3 ar 4 dalyje numatyti požymiai negali būti inkriminuoti.

*Vilniaus apygardos teismo 2005 m. rugsėjo 14 d. nuosprendžiu D.L. nuteistas pagal LR BK 149 str. 4 d. ir 150 str. 4 d. už tai, kad 2004 m. gruodžio 31 d., laikotarpyje tarp 22.00 val. ir 23.30 val., būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, Ukmergėje, buto tualete, grasindamas tuoj pat panaudoti fizinį*

<sup>115</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“. Teismų praktika. 2004, Nr. 22. p. 273.

<sup>116</sup> Klaipėdos m. apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-196/2003. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimu Nr. 49 patvirtinta Teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose apžvalga. Teismų praktika Nr. 22. Vilnius, 2004. p. 296-297.



*smurtą – sumušti bei jį panaudodamas, t. y. vieną kartą tyčia suduodamas mažametei S.G. kumščiu į pilvo sritį bei jėga nuplėšęs nuo jos džinsines kelnes ir apatines kelnaites, lytiškai santykiavo su mažamete S.G., gimusia 1991-03-22, prieš jos valią. Po lytinio akto praėjus maždaug penkioms minutėms, D. L. vėl grasindamas tuoj pat panaudoti fizinį smurtą – sumušti S.G., su mažamete nukentėjusiaja tenkino lytinę aistrą oraliniu būdu prieš jos valią. Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. rugsėjo 11 d. nuosprendžiu, Vilniaus apygardos teismo 2005 m. rugsėjo 14 d. nuosprendis buvo pakeistas ir nuteistojo D.L. nusikalstamos veikos iš LR BK 149 str. 4 d. ir 150 str. 4 d. perkvalifikuotos į LR BK 149 str. 3 d. ir 150 str. 3 d. Tokį savo sprendimą apeliacininės instancijos teismo teisėjų kolegija argumentavo tuo, kad nuteistasis pagal bylos aplinkybes negalėjo suvokti, jog nukentėjusioji yra mažametė : D.L. iki to įvykio su S.G. nebuvo pažįstamas, N. Naujųjų metų sutikimo vakarą pastaroji šventė viena su mažai pažįstamais keturiais vaikinais, gėrė alkoholį, apie savo amžių nekalbėjo, be to, šio įvykio metu jos amžius buvo netoli 14 metų ribos, t. y. kai asmuo jau nebelaikomas mažamečiu.<sup>117</sup>*

Tačiau visai kitaip vertinama situacija, jei kaltininkas nesuvokė, kad nukentėjusysis yra nepilnametis ar mažametis, tačiau pagal bylos aplinkybes, o ypač pagal nukentėjusiojo fizinius duomenis, taip pat savo asmenines savybes tai turėjo ir galėjo suvokti. Šiuo atveju kaltininko veika kvalifikuojama pagal LR BK 149 str. 3 ar 4 dalį ar 150 str. 3 ar 4 dalį.<sup>118</sup> Šia nuostata teigiama, kad dėl nukentėjusiojo asmens amžiaus galimas ir neatsargumas. Tokį asmens psichinį santykį su padaryta veika ir vienu iš kvalifikuojančių nusikaltimą požymiu, baudžiamosios teisės teoretikas V. Piesliakas įvardija mišria kalte, kuri pasireiškia tyčine kalte vienu nusikalstamos veikos sudėties požymių atžvilgiu ir neatsargia kalte kitų tos pačios nusikalstamos veikos sudėties požymių atžvilgiu, pažymėdamas tai, jog mišri kaltė įmanoma tik tais atvejais, kai kaltė pavojingos veikos atžvilgiu yra tyčinė.<sup>119</sup> Pagal minėto autoriaus nuomonę, esant šiam mišrios kaltės formos variantui mišri kaltė nusikaltimo sudėtyje užfiksuota tik kaip galima, o ne kaip būtina kaltės forma. Todėl išžaginimo ar seksualinio prievartavimo sudėtis numato tik tyčinę kaltę pagrindinės nusikaltimo sudėties požymių atžvilgiu ir tyčinę arba neatsargią kaltę dėl vieno iš šiuos nusikaltimus kvalifikuojančio požymio – nukentėjusiojo asmens mažametystės ar nepilnametystės.<sup>120</sup>

Tačiau A. Čaikovski nuomone, tokiai pozicijai pritarti negalima, nes ji prieštarauja LR BK 16 str. 4 d. Atskleidžiant kaltininko kaltės turinį A. Čaikovski siūlo pasiremti dvigubo neigimo dėsniumi. Pagal šio autoriaus poziciją, nukentėjusiosios mažametystė ar nepilnametystė, kaip veika kvalifikuojantis požymis kaltininkui gali būti inkriminuotas tik tuo atveju, jei šis minėtą aplinkybę, t. y.

<sup>117</sup> Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-92/2006.

<sup>118</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“. Teismų praktika. 2004, Nr. 22. p. 273.

<sup>119</sup> Piesliakas, Vytautas. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Vilnius : Justicija, 2006. p. 396.

<sup>120</sup> Ten pat, p. 399-400.

atitinkamą aukos amžių suvokė arba pagal bylos duomenis šio požymio tiesiog negalėjo nesuvokti : aukos amžių žinojo, apie aukos amžių suprato iš jos išvaizdos, kalbos ypatumų, taip pat, kai kaltininkas turėjo patikimą informaciją, kurios pagrindu padarė neabejotiną išvadą apie atitinkamą aukos amžių ar neabejotinai vertino aukos amžių – mažametystę ( nepilnametystę ), kaip tikėtiną.<sup>121</sup>

Privertimo lytiškai santykiuoti sudėtyje, kaip ir aukščiau aptartų lytinių nusikaltimų, subjektyvusis elementas pasireiškia tiesiogine tyčia, kurios turinį sudaro kaltininko supratimas, kad jis naudodamas psichinę prievartą arba pasinaudodamas savo privilegijuota nukentėjusiojo atžvilgiu padėtimi, t. y. aukos priklausomumu, verčia kitą asmenį prieš jo valią tenkinti jo ar kito asmens lytinę aistrą, numato, kad nukentėjusysis bus priverstas tai daryti, ir žinoma to nori.

Lytinės aistros tenkinimo pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir ( ar ) neliečiamumą subjektyvioji pusė pasireiškia tuo, kad kaltininkas suvokia, jog lytiškai santykiuoja ar tenkina lytinę aistrą su nepilnamečiu, prieš tai pasiūlęs jam pinigus ar kitokį atlygį, ir nori taip elgtis ( 151<sup>1</sup> str. 1 d. ). Kvalifikuota šio nusikaltimo sudėtis pasireiškia tuo, kad kaltininkas suvokia, jog lytiškai santykiuoja ar tenkina lytinę aistrą su asmeniu, kurio atžvilgiu jis turi įstatyminių įgaliojimų, ir nori su tokiu nepilnamečiu lytiškai santykiuoti ar tenkinti lytinę aistrą ( 151<sup>1</sup> str. 2 d. ).

Visų nusikaltimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui motyvas – siekis patenkinti savo lytinę aistrą. Žinoma įmanomi ir kitokie motyvai – tai noras pažeminti, įskaudinti ( pvz., išžaginame, seksualiniame prievartavime ar privertime lytiškai santykiuoti ), atkeršyti ir pan. Šių nusikaltimų tikslas gali būti gana įvairus. Tačiau nei tikslas, nei motyvas lytinių nusikaltimų kvalifikacijai įtakos neturi.

Mažamečio asmens tvirkinime subjektyvusis elementas taipogi pasireiškia tik tiesiogine tyčia. Šiuo atveju kaltininkas supranta, jog daro seksualinį poveikį vaikui ir nori taip elgtis. Paprastai tvirkinimo motyvą lemia siekis tenkinti lytinę aistrą arba išnaudoti vaiką pornografijai. Tačiau tvirkinimo motyvas nėra būtinas šio nusikaltimo požymis, nors jų nustatymas gali padėti atriboti tvirkinimą nuo panašaus pobūdžio veikslių ( pvz., neslepjamus tėvų seksualinius santykius nuo vaikų, pernelyg atviro vaikų seksualinio švietimo, elgesio su vaiku nudistų šeimoje ir pan. ).

Lyginamųjų valstybių – Baltarusijos, Rusijos, Gruzijos, Ukrainos, Korėjos, Argentinos ir t. t. baudžiamųjų įstatymų analizė suponuoja analogišką išvadą, jog ir čia lytiniai nusikaltimai padaromi tik tiesiogine tyčia.

---

<sup>121</sup> Чайковски, Анджей. Журнал „Российское право в Интернете“. Номер 2003 (03).[ žiūrėta 2009 m. vasario 3 d. ]. Prieiga per internetą: <http://www.rpi.msal.ru/prints/200303ugol2.html>

### 3. Nusikaltimus žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui kvalifikuojantys požymiai

Išžaginimą bei seksualinį prievartavimą kvalifikuoja trys, skirtingo laipsnio požymiai : 1) išžaginimas ar seksualinis prievartavimas padarytas bendrininkų grupe ( 149 str. 2 d. ir 150 str. 2 d. ); 2 ) nepilnamečio asmens išžaginimas ar seksualinis prievartavimas ( 149 str. 3 d. ir 150 str. 3 d. ); ir 3) itin kvalifikuota sudėtis - mažamečio asmens išžaginimas ar seksualinis prievartavimas ( 149 str. 4 d. ir 150 str. 4 d. ).<sup>122</sup>

Bendrininkavimas – tai tyčinis bendras dviejų ar daugiau tarpusavyje susitarusių pakaltinamų ir sulaukusių baudžiamajame įstatyme nustatyto amžiaus asmenų dalyvavimas darant nusikalstamą veiką.<sup>123</sup>

Išžaginimas bei seksualinis prievartavimas laikomi padaryti bendrininkų grupės, kai išžaginant ar seksualiai prievartaujant susitarę dalyvauja keli asmenys, iš kurių bent du yra išžaginimo ar seksualinio prievartavimi vykdytojai. Išžaginimo bei seksualinio prievartavimo vykdytoju pripažįstamas asmuo, kuris : 1) darant nusikaltimą naudojo fizinį smurtą, grasinimus ar kitais veiksmais atėmė nukentėjusiajam galimybę priešintis ir lytiškai santykiavo su nukentėjusiuoju arba tenkino su juo lytinę aistrą; 2) naudojo fizinį smurtą, grasino ar kitais veiksmais atėmė nukentėjusiajam galimybę priešintis, bet lytiškai su nukentėjusiuoju nesantykiavo ir netenkino lytinės aistros; 3) nors ir nenaudojo smurto, negrasino nukentėjusiajam, tačiau, kitiems bendrininkams palaužus nukentėjusiojo pasipriešinimą arba pasinaudojant bejėgiška nukentėjusiojo būkle, lytiškai santykiavo su juo ar tenkino lytinę aistrą; 4) organizavo, kurstė ar padėjo padaryti išžaginimą ar seksualinį prievartavimą asmeniui, kuris dėl amžiaus ar psichinės būklės neatsako pagal baudžiamuosius įstatymus.<sup>124</sup>

*Vilniaus rajono apylinkės teismo 2005 m. lapkričio 8 d. nuosprendžiu, A.S. ir V.Č. nuteisti pagal LR BK 149 str. 2 d. už tai, kad veikdami bendrininkų grupe, 2005 m. birželio 11 d., apie 01.00 val., Vilniaus rajone, lauke, siekdami patenkinti savo lytinę aistrą su D.R., nukentėjusiajai priešinant, panaudoję fizinį smurtą, pasireiškusi tuo, kad V.Č. sugriebė D.R. iš už nugaros ir panešė į laukus, kur pargriovė, sudavė kumščiu dešimt smūgių jai į veidą, taip padarydamas nežymų sveikatos sutrikdymą, ir laikė nukentėjusiąją už pečių, rankomis prispaudęs prie žemės. Po to, kartu su A.S. užmetęs nukentėjusiosios striukę jai ant veido, bendrais veiksmais palaužė jos pasipriešinimą. V.Č. numovė nukentėjusiajai kelnes ir suplėšė kelnaites, o A.S. pasikėsino įvesti savo lytinį organą D.R. į makštį ir atlikti lytinį aktą, tačiau veikos nebaigė dėl priežasčių, nepriklausančių nuo jo valios - buvo girtas. Po to, V.Č. lytiškai santykiavo su nukentėjusiaja prieš jos valią. V.Č. baigus lytinį aktą ir panaudojus fizinį*

<sup>122</sup> Nepilnamečio ir mažamečio asmens išžaginimas ir seksualinis prievartavimas bus aptarti 4 skyriuje.

<sup>123</sup> Prapiestis, Jonas. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis. Vilnius : Teisinės informacijos centras, 2004. p. 154.

<sup>124</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“. Teismų praktika. 2004, Nr. 22. p. 271-272.

*smurtą, t. y. prispaudus nukentėjusiąją prie žemės, A.S. prispaudė D.R. ir vėl pasikėsino atlikti su ja lytinį aktą, tačiau veikos nebaigė dėl priežasčių, nepriklausančių nuo jo valios, nes buvo girtas. V.Č., panaudodamas fizinį smurtą, prispaudęs nukentėjusiąją savo kūno svoriu ir rankomis laikydamas jos rankas, atliko su ja lytinį aktą ir taip ją dar kartą išžagino.*<sup>125</sup> Bylos duomenimis nustatyta, kad išžaginimas buvo padarytas nuteistiesiems A.S. ir V.Č. veikiant bendrininkų grupe, o tai yra veika kvalifikuojanti aplinkybė. Ir, nors A.S. nepavyko atlikti prievartinio lytinio akto su nukentėjusiaja dėl priežasčių, nepriklausančių nuo jo valios, tačiau A.S. veikė kartu su bendrininku V.Č., pats atliko BK 149 str. 2 d. numatytos veikos sudėtį sudarančių veiksmų dalį – naudojo prieš nukentėjusiąją fizinį smurtą, todėl, kaip konstatavo kasacinės instancijos teismas, A.S. atsako ne vien tik už savo veiksmus, bet ir už visą bendrininkų grupės padarytą veiką, kurią apėmė susitarimas ir tyčia.

Kai išžaginimo ar seksualinio prievartavimo metu kartu su vykdytojais dalyvauja ir kiti bendrininkai ( organizatoriai, kurstytojai, padėjėjai ), jų veikos kvalifikuojamos pagal BK 24 str. 4, 5 ar 6 dalį ir atitinkamai pagal BK 149 str. 2 d. arba 150 str. 2 d., jeigu jie bendrininkavo su bendrininkų grupe ( su ne mažiau kaip dviem vykdytojams ), arba pagal kitas BK 149 str. ar 150 str. dalis jei jie bendrininkavo su vienu vykdytoju. Jei asmuo darant nusikaltimą dalyvauja ir kaip organizatorius ar kurstytojas, ir kaip padėjėjas, jo veika kvalifikuojama pagal BK 24 str. 4 ar 5 ir 6 dalį ir BK 149 str. ar 150 str. atitinkamas dalis. Jei asmuo darant nusikaltimą dalyvauja kaip organizatorius, kurstytojas ar ( ir ) padėjėjas ir kartu kaip vykdytojas, kvalifikuojant jo veiką BK 24 straipsnis nenurodomas, tačiau nuosprendžio aprašomojoje dalyje turi būti įvardyti visi jo veiksmai ir vaidmenys.

*Kauno apygardos teismo 2005 m. sausio 14 d. nuosprendžiu, pakeitus jį Lietuvos apeliacinio teismo 2005 m. rugsėjo 15 d. nutartimi, E.M. nuteistas pagal BK 24 str. 6 d. ir 150 str. 4 d., Ž.B. pagal 24 str. 6 d. ir 150 str. 4 d., o T.P., be kitų nusikaltimų, ir pagal BK 150 str. 4 d. už tai, kad E.M. ir Ž.B., 2002 m. lapkričio 16 d., laikotarpyje tarp 17.00 – 19.00 val., šalia pagrindinės mokyklos, esančios prie vandens bokšto, padėjo T.P. tenkinti lytinę aistrą oraliniu būdu su mažamete N.K. prieš jos valią, t. y. T.P. panaudojo fizinį smurtą – pastūmė, sudavė į šoną ir grasindamas peiliu sužaloti N.K., reikalavo, kad ji patenkintų jo lytinę aistrą. Pastarajai atsisakius tai daryti, T.P. parvertė ją ant žemės, atsisėdo ant krūtinės ir E.M. laikant N.K. rankas, o Ž.B. – nukentėjusiosios galvą bei užspaudus pirštais jai nosį, kad ši prasižiotų, T.P. kišo N.P. į burną lytinį organą. Lietuvos Aukščiausiasis teismas 2006 m. vasario 28 d. nutartimi, Kauno apygardos teismo 2005 m. sausio 14 d. nuosprendį ir Lietuvos apeliacinio teismo 2005 m. rugsėjo 15 d. nutartį pakeitė : E.M. ir Ž.B. padarytą veiką perkvalifikavo iš BK 24 str. 6 d. ir BK 150 str. 4 d. į BK 150 str. 4 d. Kolegija pripažino, jog nors E.M. ir Ž.B. patys tiesiogiai lytinės aistros netenkino, tačiau atliko dalį BK 150 straipsnio dispozicijoje numatytų alternatyvių veiksmų : panaudojo fizinį smurtą ir taip palaužė nukentėjusiosios pasipriešinimą. Be to, atkreipė dėmesį į tai, kad asmuo gali būti pripažįstamas seksualinio prievartavimo padėjėju tik tada,*

<sup>125</sup> Lietuvos Aukščiausiojo teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-321/2006.

jeigu jis neatlieka veiksmų, numatytų BK 150 straipsnio dispozicijoje, tačiau atlieka veiksmus, aprašytus BK 24 str. 6 d. ir tuo palengvina vykdytojams realizuoti nusikalstamos veikos sudėtį. Šiuo atveju, vienas iš bendrininkų – T.P., pilnai, o kiti – E.M. ir Ž.B., iš dalies, realizavo BK 150 straipsnyje numatytos nusikalstamos veikos sudėties objektyviuosius požymius, todėl jie visi pripažinti seksualinio prievartavimo vykdytojais.<sup>126</sup>

Išžaginimas ar seksualinis prievartavimas padarytas organizuotos grupės, kvalifikuojamas tik pagal BK 149 str. 2 d. arba 150 str. 2 d. nepriklausomai nuo konkretaus bendrininko vaidmens padarant nusikaltimą. Šie nusikaltimai padaryti nusikalstamo susivienijimo, kvalifikuojami pagal BK 249 str. atitinkamą dalį ir pagal BK 149 str. 2 d. arba 150 str. 2 d. nepriklausomai nuo konkretaus nusikalstamo susivienijimo nario vaidmens padarant išžaginimą ar seksualinį prievartavimą.<sup>127</sup>

Kvalifikuota privertimo lytiškai santykiuoti sudėtis yra tuomet, kai lytiškai santykiuoti verčiamas nepilnamečis ( BK 151 str. 2 d. ). Lytinės aistros tenkinimo pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir ( ar ) neliečiamumą kvalifikuotą sudėtį sudaro lytinis santykiavimas ar lytinės aistros tenkinimas su nepilnamečiu, asmens, turinčio įstatyminių įgaliojimų jo atžvilgiu ( 151<sup>1</sup> str. 2 d. ).

Kai kurių užsienio valstybių – Prancūzijos, Rusijos Federacijos, Vokietijos, Argentinos ir t. t., baudžiamųjų įstatymų analizė rodo, kad jos yra numačiusios kur kas daugiau ir gana įvairesnio pobūdžio bei laipsnio išžaginimą, seksualinį prievartavimą ar kitus lytinius nusikaltimus kvalifikuojančių požymių. Antai pagal Rusijos Federacijos baudžiamąjį kodeksą išžaginimo kvalifikuotą sudėtį sudaro išžaginimas : b) padarytas grupės asmenų, iš anksto susitarusios grupės asmenų arba organizuotos grupės; v) padarytas grasinant nužudyti arba padaryti sunkią žalą sveikatai, o tai pat padarytas su ypatingu žiaurumu nukentėjusiosios ar kitų asmenų atžvilgiu; g) užkrečiant venerenine liga; d) žinomai nepilnamečės išžaginimas ( 131 str. 2 d. ). Itin kvalifikuotą šio nusikaltimo sudėtį sudaro išžaginimas : a) dėl neatsargumo sukėlus nukentėjusiajai mirtį; b) dėl neatsargumo padarius nukentėjusiajai sunkų sveikatos sutrikdymą, užkrėtus ŽIV infekcija arba sukėlus kitas sunkias pasekmes; v) nukentėjusiosios, žinomai neturinčios 14 metų amžiaus išžaginimas (131 str. 3 d.). Analogiški požymiai kvalifikuoja ir seksualinį prievartavimą ( 132 str. 2 d. ir 3 d. ). Reikia paminėti, kad pagal Rusijos Federacijos baudžiamosios teisės teoriją ir praktiką grupiškumo ( grupės asmenų, iš anksto susitarusios grupės asmenų arba organizuotos grupės ) požymis suprantamas analogiškai kaip ir bendrininkavimas Lietuvoje. Šiuo atveju grupinio išžaginimo bei seksualinio prievartavimo vykdytojais pripažįstami ne tik tie asmenys, kurie tiesiogiai atliko prievartinį lytinį aktą ar seksualinį prievartavimą, bet ir tie, kurie panaudodami fizinį ar psichinį smurtą, padėjo šiems palaužti nukentėjusiojo asmens

<sup>126</sup> Lietuvos Aukščiausiojo teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-173/2006.

<sup>127</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“. Teismų praktika. 2004, Nr. 22. p. 272.

pasipriešinimą. Išžaginimas ar seksualinis prievartavimas pripažįstamas padarytu grupės asmenų ( iš anksto susitarusios grupės asmenų arba organizuotos grupės ) ne tik tuo atveju, kai keletas asmenų išžagina ar seksualiai prievartauja vieną ar daugiau nukentėjusiųjų, bet ir tuomet, kai kaltininkai veikdami kartu ir panaudodami fizinį ar psichinį smurtą kelių aukų atžvigių, lytiškai santykiauja ar seksualiai prievartauja kiekvienas su viena iš jų. Išžaginimas ar seksualinis prievartavimas, padarytas grasinant nužudyti arba padaryti sunkią žalą sveikatai, suprantamas ne tik tiesiogiai išsakius grasinimus žodžiu, bet ir kaltininkui atlikus grėsmingus veiksmus, pvz., kaip ginklo, peilio, kirvio ir pan. demonstravimą, iš kurių nukentėjusysis turi suprasti, kad tuoj pat prieš jį ar kitus asmenis bus panaudotas fizinis smurtas, galintis pasibaigti nužudymu ar sunkiu kūno sužalojimu, ir tai lemia jo pasipriešinimo įveikimą. Išžaginimas ar seksualinis prievartavimas yra padarytas su ypatingu žiaurumu tuomet, kai šių veiksmų procese nukentėjusiajam ar kitiems asmenims tyčia sukeliama fizinės ar moralinės kančios : tyčiojamasi, šaipomasi iš nukentėjusiojo, išžaginimo procese jis kankinamas, padaromi kūno sužalojimai, lytiškai prievartaujamas artimųjų ( vaikų, vyro ar žmonos, tėvų ir pan. ) akivaizdoje. Užkrėtimas venerine liga, kaip kvalifikuojanti išžaginimą ar seksualinį prievartavimą aplinkybė, pripažįstama tuomet, kai kaltininkas, auką užkrečia sifiliu, gonorėja, minkštuoju šankeriu, kirkšnių limfogranulomatoze ir pan. Šiuo atveju kaltininkas žino apie savo susirgimą, numato galimybę ar neišvengiamumą užkrėsti auką šia liga, to nori arba tiesiog leidžia. Užkrėtimas ŽIV virusu taipogi yra galimas, kaip tyčia taip ir dėl neatsargumo. Neatsargus gyvybės atėmimas, padarytas išžaginimo ar seksualinio prievartavimo metu yra kaltininko nusikalstamo nerūpestingumo išdava. Šis požymis patenka į itin kvalifikuotą minėtų nusikaltimų sudėtį ir atskiros kvalifikacijos nereikalauja. Tačiau, jeigu aukai gyvybė atimama ar sunkiai sutrikdoma jos sveikata tyčia, kaltininko veiksmai kvalifikuojami kaip išžaginimo ar seksualinio prievartavimo bei atitinkamai, nužudymo ar sunkaus kūno sužalojimo sutaptis. Kitoms dėl neatsargumo kilusioms sunkioms išžaginimo ar seksualinio prievartavimo pasėkmėms priskiriama, pvz. nukentėjusiojo savižudybė.<sup>128</sup>

*Mordovijos Respublikos Aukščiausiasis teismas 1997 m. rugsėjo 17 d. nuosprendžiu nuteisė Fachretdinovą pagal Rusijos Federacijos BK 30 str. 3 d. ir 131 str. 3 d. „a“ p. už pasikėsinimą grupėje asmenų išžaginti nepilnametę Ž., sukėlusį dėl neatsargumo nukentėjusiosios mirtį. 1996-08-10, Fachretdinovas, nuo tyrimo pasisilėpęs asmuo vardu R. bei tyrimo metu nenustatyti asmenys, dienos eigoje, įvairiose Saransko m. vietose vartojo alkoholį. Vakare jie atėjo prie namo esančio Spalio 60-čio prospekte. Kai nepilnametė Ž. išėjo iš to namo laiptinės, kur buvo svečiuose, pamatė grupę mergaičių, bėgančių nuo girtų vaikinių, tarp kurių buvo ir Fachretdinovas. Tuo metu prie Ž. priėjo jos pažįstamas, ir pažadėjęs ją apginti nuo tų vaikinių, pasiūlė pasikelti į balkoną, esantį tarp aštunto - devinto aukštų. Ten pasirodė ir Fachretdinovas, asmuo vardu R. ir tyrimo nenustatyti asmenys. Fachretdinovas pareikalavo lytinio akto su Ž., pradėjo plėšti nuo jos rūbus, nuleido savo kelnes, o R. įsakė greitai*

<sup>128</sup> Комментарий к уголовному кодексу Российской Федерации. Москва, 2008, с. 431-436.

*nusirengti ir ruoštis išžagininimui po Fachretdinovo. Nukentėjusioji, supratusi grupinio išžaginimo neišvengiamumą ir bandydama išsigelbėti, įlindo tarp balkono lango dekoratyvinių grotelių, tačiau nukrito ant asfalto ir užsimušė.*<sup>129</sup> Teismas, įvertinęs visas bylos aplinkybes, padarė išvadą, jog Fachretdinovas su grupe asmenų pasikėsino išžaginti nepilnametę Ž., dėl neatsargumo sukeldamas jos mirtį.

Kita vertus, yra valstybių, pvz. Japonija, Korėja, kurios tokių, kaip veiką kvalifikuojančių požymių, lytinių nusikaltimų sudėtyse iš viso nenumato. Šių valstybių baudžiamieji įstatymai nustato savarankiškas nusikaltimų sudėtis, kuriomis įstatymų leidėjas pakankamai efektyviai saugo asmenis nuo vienokio ar kitokio pobūdžio seksualinės prievartos padarymo.

Taigi, apibendrinus Lietuvos bei kitų užsienio valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose įtvirtintus nusikaltimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui kvalifikuojančius požymius, tiek nustatytus konkrečių įstatymų sudėtyse, tiek ir numatytus kaip savarankiškus nusikaltimus, galima daryti išvadą, jog jie visi pagrįsti ir logiški, o kai kurie netgi tapatūs, pvz, grupiškumas ( Lietuvos, Prancūzijos, Rusijos, Lenkijos, Estijos BK ir t.t. ), nepilnametystė ar mažametystė ( Lietuvos, Rusijos, Gruzijos, Baltarusijos BK ir t.t. ). Daugelio valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose yra išskirti žiaurūs ( Šveicarijos BK ), itin žiaurūs ( Latvijos, Estijos, Gruzijos BK ), ypatingai pavojingo charakterio ( Danijos BK ), sukėlę labai sunkias pasekmes ( Argentinos, Vokietijos, Norvegijos BK ) ir panašūs kaltininko veiksmai padaryti seksualinės prievartos metu aukos atžvilgiu, ko nėra numatyta Lietuvos Baudžiamajame kodekse. Tačiau Lietuvoje minėtų požymių, kurie akivaizdžiai didina nusikalstamos veikos bei kaltojo asmens pavojingumą, leidžia griežtinti baudžiamąją atsakomybę, problema išsprendžiama kaltininkams taikant Baudžiamajame kodekse įtvirtintą atsakomybę sunkinančių aplinkybių institutą ( BK 60 str. ).

#### **4. Nusikaltimų vaikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui ypatumai**

Lietuvos Respublikos konstitucijoje pasakyta, kad valstybė saugo ir globoja šeimą, motinystę, tėvystę ir vaikystę ( 38 str. 2 d. ), kad nepilnamečius vaikus gina įstatymas ( 39 str. 3 d. ).<sup>130</sup> Taigi, Konstitucija valstybei suponuoja pareigą imtis visų priemonių, kad būtų užtikrinta normali vaikų raida, sukurta veiksminga jų teisių ir teisėtų interesų gynimo ir apsaugos sistema. Viena iš tokių priemonių yra baudžiamoji atsakomybė, numatyta už nusikalstamas veikas, kuriomis kėsinamasi į vaikų seksualinio apsisprendimo laisvę ir ( ar ) neliečiamumą. Be jokių abejonių, turi būti draudžiamos tokios pavojingos veikos, kuriomis kėsinamasi į nepilnamečių asmenų psichinį ir ( ar ) fizinį vystymąsi. Antai Lietuvos Respublikos Seimas, įgyvendindamas 2003 m. gruodžio 22 d. Europos Sąjungos Tarybos pagrindų sprendimą dėl kovos su seksualiniu vaikų išnaudojimu ir vaikų pornografija ( 2004/68/TVR ),

<sup>129</sup> БВС РФ, №8 от 1 августа 1998 года.

<sup>130</sup> Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios. 1992. Nr. 33-1014.

2006 m. birželio 22 d. priimtu Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymu Nr. X-711<sup>131</sup>, nustatė baudžiamąją atsakomybę už naują veiką, kuria kėsinama į nepilnamečių seksualinio apsisprendimo laisvę ir ( ar ) neliečiamumą ( 151<sup>1</sup> str. ), - tai lytinį santykiavimą su vaiku piktnaudžiaujant pripažinta pasitikėjimo, valdžios ar įtakos vaikui padėtimi, arba lytinį santykiavimą su vaiku duodant pinigų arba suteikiant kitokios formos atlygį už tai, kad vaikas atliko lytinius santykius.<sup>132</sup>

Be jokių abejonų, turi būti draudžiamos tokios pavojingos veikos, kuriomis kėsinama į normalų nepilnamečių asmenų psichinį ir (ar) fizinį vystymąsi. Tačiau negalima pamiršti ir to, kad baudžiamoji teisė, kaip ir kiekvienas socialinis institutas gali funkcionuoti tik tam tikrų santykių srityje ir tik neviršijant tam tikrų ribų. Pvz., baudžiamosios teisės pagalba neįmanoma reguliuoti meilės bei draugystės santykių ir pan. Nepagrįstas baudžiamosios atsakomybės už tam tikras veikas ribų išplėtimas ne tik pažeidžia konstitucinį teisinės valstybės principą, nes draudžiama nustatyti teisinę atsakomybę už nepavojingą veiką, bet ir gali sukelti visiškai priešingą rezultatą, pvz., naujų pavojingų nusikalstamų veikų rūšių ir formų atsiradimą.<sup>133</sup>

Užsienio valstybių – Rusijos Federacijos, Ukrainos, Danijos, Estijos, Vokietijos, San- Marino Respublikos ir kt. baudžiamųjų įstatymų analizė rodo, kad reglamentuojant nusikaltimus, kuriais kėsinama į vaikų seksualinio apsisprendimo laisvę ir ( ar ) neliečiamumą, didelę įtaką daro konkrečioje visuomenėje susiklosčiusios tradicijos, moralinės nuostatos, religija ir pan. Reikia pastebėti, kad skirtingose valstybėse minėtų nusikalstamų veikų sistemos bei jų sudėtys yra labai skirtingos. Pvz., Rusijos Federacijos baudžiamojo kodekso nusikalstamų veikų, kuriomis kėsinama į vaikų seksualinio apsisprendimo laisvę ir ( ar ) neliečiamumą, sistemą sudaro tik keturios atskiros nusikaltimų sudėtys : išžaginimas ( 131 str. 2 d. „b“ p., 3 d. „v“ p. ), seksualinis prievartavimas ( 131 str. 2 d. „b“ p., 3 d. „v“ p. ), lytinis santykiavimas bei kiti seksualinio pobūdžio veiksmai su asmeniu, nesulaukusiu 16 metų ( 134 str. ) ir tvirkinamieji veiksmai asmens, nesulaukusiu 16 metų atžvilgiu ( 135 str. ). Vokietijos teisės modelyje šių nusikalstamų veikų sistema, į kurią įeina seksualinis piktnaudžiavimas globotinių atžvilgiu ( § 174 ), seksualinis piktnaudžiavimas vaikų atžvilgiu ( § 176 ), sunkūs seksualiniai veiksmai vaikų atžvilgiu ( § 176 a ), seksualiniai veiksmai vaikų atžvilgiu sukėlę mirtį ( § 176 b ), bendrininkavimas seksualiniams mažamečių veiksams ( § 180 ) ir kt., yra kur kas platesnė. Skiriasi ir atskiros nusikalstamų veikų, kuriomis kėsinama į vaikų seksualinio apsisprendimo laisvę ir ( ar ) neliečiamumą, rūšys. Antai Ukrainos Baudžiamajame kodekse numatyta

---

<sup>131</sup> Lietuvos Respublikos 2006 m. birželio 22 d. įstatymas Nr. X-711 “Dėl Baudžiamojo kodekso 149, 150, 151, 162, 206, 265, 266, 307,308,309 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 151<sup>1</sup> straipsniu“ [ Valstybės žinios, 2006, Nr. 77-2961 ] [ žiūrėta 2009 m. vasario 2 d. ]. Prieiga per internetą: [http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc\\_1?p\\_id=279767](http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=279767)

<sup>132</sup> Abramavičius, Armanas, Švedas, Gintaras. Kai kurios baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus vaikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui reglamentavimo problemos. Teisė. 2008. 66 (1). p. 10.

<sup>133</sup> Ten pat.



savarankiška nusikaltimo sudėtis – savanoriški lytiniai santykiai su lytiškai nesubrendusiu asmeniu ( 155 str. ), San - Marino Respublika, kaip savarankišką nusikaltimo sudėtį įtvirtino lytinius santykius bei kraujomaišą su nepilnamečiu, nesulaukysiu 14 metų, be prievartos, grasinimų ir apgaulės ( 173 str. ).

Lietuvos Respublikos Baudžiamajame kodekse taipogi yra nemažai normų, kuriose nustatyta baudžiamoji atsakomybė už kėsimąsi į vaikų seksualinio apsisprendimo laisvę ir ( ar ) neliečiamumą, tai : nepilnamečio ir mažamečio asmens išžaginimas bei seksualinis prievartavimas ( 149 str. 3, 4 d. d., 150 str. 3, 4 d. d. ), nepilnamečio privertimas lytiškai santykiauti ( 151 str. 2 d. ), lytinės aistros tenkinimas pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir ( ar ) neliečiamumą ( 151<sup>1</sup> str. ) bei mažamečio asmens tvirkinimas ( 153 str. ). Tačiau atsižvelgiant į užsienio valstybių patirtį reglamentuojant baudžiamąją atsakomybę už nusikalstamas veikas, kuriomis kėsiamasi į vaikų seksualinio apsisprendimo laisvę ir ( ar ) neliečiamumą, teisės teoretikų, pvz. A. Abramavičiaus, G. Švedo, įvairių visuomeninių organizacijų atstovų, ginančių vaikų teises nuomonę bei Lietuvos teismų praktiką, peršasi išvada, kad Lietuvos Baudžiamajame kodekse esančių normų, kuriomis siekiama apginti vaikų teises bei teisėtus interesus, kaip ir nepakanka. Nėra nustatyta savarankiškos baudžiamosios atsakomybės už pilnamečio asmens savanorišką lytinį santykiavimą ar kitokį lytinės aistros tenkinimą su nepilnamečiu, lytinį santykiavimą ar lytinės aistros tenkinimą panaudojant apgaulę, padarant rimtą žalą tokio asmens interesams, neatsargiai klystant dėl nepilnamečio amžiaus<sup>134</sup> ir kita, kas šiai dienai turi būti ne tik rimtų diskusijų klausimu, bet ir lemti būtinybę keisti ar papildyti esamą baudžiamųjų įstatymų teisinį reguliavimą.

#### ***4.1. Seksualinė prievarta mažamečio asmens atžvilgiu***

Lytinis santykiavimas ar kitoks lytinės aistros tenkinimas su mažamečiu asmeniu, net ir jo sutikimu, paprastai traktuojamas kaip išžaginimas ( 149 str. 4 d. ) ar seksualinis prievartavimas ( 150 str. 4 d. ). Pagal LR BK 149 ir 150 straipsnius mažamečiu pripažįstamas asmuo, nesulaukęs 14 metų.

Baudžiamosios teisės doktrinoje bei teismų praktikoje visuotinai pripažįstama, kad lytinis santykiavimas ar lytinės aistros tenkinimas pasinaudojant bejėgiška nukentėjusiojo būkle yra tada, kai tai įvyksta išoriškai nenaudojant jokių veiksmų nukentėjusiojo valiai palaužti ar pasipriešinimui įveikti, tačiau, kita vertus, negaunamas ir nukentėjusiojo asmens sutikimas dėl prižasčių, susijusių su nukentėjusiojo fizine ar psichine būkle. Šiuo atveju lytiškai santykiaujama ar tenkinama lytinė aistra su asmeniu, kuris dėl psichinės ar fizinės būklės arba nesupranta su juo atliekamų veiksmų prasmės, arba, nors ir supranta, tačiau dėl fiziologinių priežasčių negali priešintis, išreikšti savo nuomonės, sutikimo ar

---

<sup>134</sup> Ten pat, p. 17.

nesutikimo.<sup>135</sup> Taigi bejėgišką nukentėjusiojo asmens būklę gali lemti ir asmens amžius, konkrečiai jo mažametystė.

Tačiau baudžiamosios teisės doktrinoje ir net teismų praktikoje vis dažniau keliamas klausimas, ar tokia kvalifikavimo taisyklė nėra suabsoliutinta.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senatas 2004 m. gruodžio 30 d. nutarime Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“ nurodė, jog lytinis santykiavimas ar lytinės aistros tenkinimas su mažamečiu asmeniu paprastai vertinamas kaip pasinaudojimas bejėgiška nukentėjusiojo būkle ( t. y. kaip išžaginimas ar seksualinis prievartavimas ), išskyrus atvejus, kai nukentėjusysis pagal savo fizinį ir psichinį išsivystymą bei socialinę brandą suvokė su juo daromų veiksmų esmę ir davė sutikimą tokiems santykiams arba tie veiksmai įvyko mažamečio asmens ( nukentėjusiojo ) iniciatyva. Priešingu atveju, t. y. nenustačius, kad nukentėjusiojo sutikimas yra sąmoningas ir duotas suvokiant su juo daromų veiksmų pobūdį ir esmę, net ir esant formaliam jo sutikimui, veika vertinama kaip padaryta prieš asmens valią.<sup>136</sup> Kita vertus, kai lytiškai santykiaujama ar lytinė aistra tenkinama su mažamečiu jo sutikimu, o teismas įvertinęs to asmens psichinę ir socialinę brandą, padaro išvadą, kad sutikimas yra sąmoningas ir duotas suvokiant su juo daromų veiksmų pobūdį ir esmę, veika kvalifikuojama pagal BK 153 str., kaip mažamečio asmens tvirkinimas.<sup>137</sup> Tačiau tokia Lietuvos Aukščiausiojo teismo pozicija abejoja baudžiamosios teisės doktrinos atstovai A. Abramavičius ir G. Švedas. Minėti autoriai analizuoto klausimo sprendimą sieja su galimybe Baudžiamajame kodekse nustatyti savarankišką atsakomybę už savanorišką lytinį santykiavimą ar kitokį lytinės aistros tenkinimą su tam tikro amžiaus nesulaukusi asmeniu ( nesant išžaginimo ar seksualinio prievartavimo požymių ). Pagal A. Abramavičiaus ir G. Švedo nuomonę, galimas ir kitas, nors mažiau jiems priimtinas šios problemos sprendimo būdas – tai įtvirtinimas Baudžiamajame kodekse tokio teisinio reguliavimo, pagal kurį bet koks lytinis santykiavimas ar kitoks lytinės aistros tenkinimo būdas su tam tikro amžiaus ( pvz., 12 metų ) nesulaukusi asmeniu nepriklausomai nuo šio asmens sutikimo, jo psichinio ar fizinio išsivystymo bei kitų aplinkybių būtų pripažįstamas išžaginimu ar seksualiniu prievartavimu.<sup>138</sup> Čia reikia pažymėti, kad kai kurių užsienio valstybių – Vokietijos, Argentinos, Norvegijos, Belgijos, Teksaso valstijos ir kt. baudžiamuosiuose įstatymuose yra tiesiogiai nustatyta, kad lytinis santykiavimas su nesulaukusi tam tikro amžiaus mažamečiu, net ir jam sutinkant, pripažįstamas išžaginimu ar seksualiniu prievartavimu.

Kita, gana opi problema, kuri kelia nemažai diskusijų tiek reglamentuojant, tiek ir kvalifikuojant nusikalstamas veikas, susijusias su vaikų ( šiuo atveju ir mažamečių, ir nepilnamečių )

<sup>135</sup> Nocius, Juozas. Nusikaltimai žmogui. Vilnius, 1998. p. 94.

<sup>136</sup> Teismų praktika. 2004, Nr. 22. p. 267, 269.

<sup>137</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimu Nr. 49 patvirtinta Teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose apžvalga. Teismų praktika. 2004, Nr. 22. p. 305.

<sup>138</sup> Abramavičius, Armanas, Švedas, Gintaras. Kai kurios baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus vaikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui reglamentavimo problemos. Teisė. 2008. 66 (1). p. 13.

išžaginimu ir ( ar ) seksualiniu prievartavimu, - tai nusikalstamą veiką darančio asmens galimybė numatyti nukentėjusiojo amžių ir tokio numatymo ( nenumatyto ) ar numatymo tik iš dalies įtaka baudžiamajai atsakomybei.<sup>139</sup>

Pagal LR BK 149 str. 4 d. ir 150 str. 4 d. mažamečio asmens išžaginimas ar seksualinis prievartavimas yra šiuos nusikaltimus kvalifikuojantys požymiai.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, aiškindamas šiuos požymius 2004 m. gruodžio 30 d. senato nutarime Nr. 49, nurodė, kad išžaginimą ar seksualinį prievartavimą kvalifikuojančio požymio nesuvokimas nepašalina asmens kaltės ir baudžiamosios atsakomybės už išžaginimą ar seksualinį prievartavimą. Tačiau jei kaltininkas, darydamas išžaginimą ar seksualinį prievartavimą, nesuvokė nukentėjusiojo mažametystės ( nepilnametystės ) požymio, šis požymis negali būti jam inkriminuotas, jeigu dėl to nėra jo kaltės. Tuo tarpu jei kaltininkas nesuvokė, kad nukentėjusysis yra mažametis ( nepilnametis ), tačiau pagal bylos aplinkybes, o ypač pagal nukentėjusiojo asmens duomenis, savo asmenines savybes turėjo ir galėjo tai suvokti ( neatsargi kaltė dėl šio kvalifikuojančio požymio ), kaltininko veika kvalifikuojama pagal LR BK 149 str. 4 d. ir 150 str. 4 d. ( ar pagal 149 str. 3 d. ir 150 str. 3 d. ).<sup>140</sup>

Baudžiamosios teisės teoretikai A. Abramavičius ir G. Švedas su tokia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pozicija nesutinka. Pasak jų, kaltininko tyčia turi apimti ne tik pagrindinius, bet ir nusikalstamą veiką kvalifikuojančius požymius. Be to, sprendžiant iš jų nuomonės, vargu ar galima pripažinti, kad esant tyčiniam nusikaltimui kaltininko psichinis santykis su kai kuriais tokio tyčinio nusikaltimo požymiais gali pasireikšti neatsargia kalte. Esant tokiam psichiniam santykiui veika turėtų būti pripažįstama ne tyčine, o neatsargia.<sup>141</sup> Analogišką poziciją šiuo klausimu yra išsakęs ir baudžiamosios teisės mokslo atstovas A. Čaikovski. Šio autoriaus nuomone, tam kad inkriminuoti kaltininkui mažamečio asmens išžaginimą, pasinaudojant jo bejėgiška būkle, kaltininkui pakanka suvokti nukentėjusiojo mažametystę kaip realią ar neišvengiamą galimybę.<sup>142</sup>

Analizuojamos problemos kontekste galima paminėti Rusijos Federacijos ir Danijos Baudžiamuosiuose kodeksuose įtvirtintą teisinį reguliavimą. Pvz., Rusijos Federacijos baudžiamasis kodeksas, kaip išžaginimą ir seksualinį prievartavimą kvalifikuojančius požymius tiesiogiai numato kaltininko žinojimą, kad nukentėjusysis nėra sulaukęs 14 metų ( 131 str. 3 d. „v“ p., 132 str. 3 d. „v“ p. ) arba kad jis nepilnametis ( 131 str. 2 d. „b“ p., 132 str. 2 d. „b“ p.). Šiuo atveju būtina nustatyti, jog kaltininkas patikimai žino aukos amžių ( yra aukos kaimynas, giminaitis, pažįstamas ir t.t. ), arba kad

---

<sup>139</sup> Ten pat, p. 14.

<sup>140</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimu Nr. 49 patvirtinta Teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose apžvalga. Teismų praktika. 2004, Nr. 22. p. 269-270.

<sup>141</sup> Abramavičius, Armanas, Švedas, Gintaras. Kai kurios baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus vaikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui reglamentavimo problemos. Teisė. 2008. 66 (1). p. 14.

<sup>142</sup> Чайковский, Анджей. Журнал „Российское право в Интернете“. Номер 2003 (03).[ žiūrėta 2009 m. vasario 3 d. ]. Prieiga per internetą: <http://www.rpi.msal.ru/prints/200303ugol2.html>

nukentėjusiojo išorė aškiai liudija apie jo amžių. Gi Danijos baudžiamojo kodekso § 226 straipsnyje pasakyta, jog jeigu veikos baudžiamumas priklauso nuo asmens, kuris patyrė prievartą amžiaus, o kaltininkas veikė nežinodamas apie tokį nukentėjusiojo amžių, ir jeigu dėl šios priežasties veika negali būti pripažinta tyčine, tai bausmė, jeigu asmuo veikė dėl nerūpestingumo, turi būti proporcingai sumažinta.<sup>143</sup> Taigi Danijos baudžiamasis įstatymas tiesiogiai numato, jog kaltininko psichinis santykis su kai kuriais tyčinio nusikaltimo požymiais gali pasireikšti neatsargia kalte, bet tuo atveju veika nėra pripažįstama tyčine, be to, už tokio nusikaltimo padarymą skiriama ir mažesnė bausmė.

Kalbant apie mažamečio išžaginimą ar seksualinį prievartavimą, galima daryti išvadą, jog mažametystės požymis atlieka dvi skirtingas funkcijas : 1) gali rodyti pasinaudojimą bejėgiškumu; 2) yra kvalifikuojantis šias veikas požymis. Tai sukuria situaciją, kai, viena vertus, lytinis santykiavimas ar lytinės aistros tenkinimas su mažamečiu pripažįstamas išžaginimu ar seksualiniu prievartavimu vien todėl, kad auka yra mažametė, o tai reiškia, bejėgiškos būklės, ir kvalifikuojama pagal LR K 149 str., 4 d. ir 150 str. 4 d., kita vertus, kai veika padaryta mažamečio atžvilgiu : a) panaudojant fizinį smurtą, b) grasinant tuoj pat ją panaudoti; c) kitaip atimant galimybę priešintis, ji taipogi kvalifikuojama pagal BK 149 str. 4 d. ar 150 str.4 d., nes mažametystė šiuo atveju yra išžaginimą bei seksualinį prievartavimą kvalifikuojantis požymis.

*Kauno apygardos teismo 2008 m. balandžio 30 d. nuoprendžiu A.R., be kitų nusikaltimų, nuteistas pagal LR BK 150 str. 4 d. ir 149 str. 4 d. už tai, kad nuo 2003 m. gegužės mėnesio iki 2005 m. spalio 13 d. , bute, žinodamas, kad V.D. yra mažametė, tiksliai nenustatytą kartų skaičių, sistemingai, vidutiniškai kartą per savaitę seksualiai ją prievartavo, t. y. pasinaudodamas V.D. bejėgiška būkle dėl mažametystės, prieš jos valią, privertė rankomis dirginti jo lytinius organus, tenkinti lytinę aistrą oraliniu būdu, vieną kartą patenkino lytinę aistrą su nukentėjusiaja analiniu būdu, bei tenkino lytinę aistrą liesdamas jos lytinius organus, kišdamas į juos pirštus. Be to, 2005 m. vasarą, tiksliai nenustatytu laiku, bute, pasinaudodamas dėl mažametystės V.D. bejėgiška būkle, prieš jos valią, nurengęs nukentėjusiąją, ant lovos lytiškai su ja santykiavo.<sup>144</sup> Teismas nustatė, kad kaltininkas gyvendamas su nukentėjusiąją V.D. vienoje šeimoje jos amžių gerai žinojo, bei pasinaudodamas V.D. bejėgiška būkle dėl mažametystės, ją ilgą laiką seksualiai prievartavo ir netgi išžagino.*

*Vilniaus apygardos teismo 2008 m. birželio 4 d. nuosprendžiu A.R. ir J.S. nuteisti pagal LR BK 149 str. 4 d. už tai, kad laikotarpyje nuo 2006 m. rugsėjo 1 d. iki gruodžio 31 d., tiksliai nenustytu laiku, veikdami bendrininkų grupe kartu su A.I., M.P., A.J., J.J., kuriems 2006 m. rugsėjo 1 d. nebuvo suėję 14 metų, nuo kurių jie atsako pagal baudžiamuosius įstatymus, rūsijoje, esančiame po sandėliukais, netoli namo, žinodami, kad J.M. yra mažametė ir dėl mažametystės pasinaudodami jos bejėgiška padėtimi, J.S. atsisėdus nukentėjusiajai ant kelių, o A.I. užlaužus J.M. rankas už nugaros bei*

<sup>143</sup> Уголовный кодекс Дании.Санкт –Петербург.“Юридический центр Пресс“, 2001, с. 176.

<sup>144</sup> Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A- 296/2008.

*sudavus pastarajai į veidą bei kitas kūno vietas rankomis ir kojomis nenustatytą skaičių smūgių, A.R. nukentėjusiąjį nurengė, po to, praskėtęs jos kojas, įkišo savo varpą šiai į makštį ir prieš jos valią atliko lytinį aktą, po to, J.S., pasinaudodamas palaužta nukentėjusiosios valia, praskėtęs kojas, įkišo savo varpą J.M. į makštį ir prieš jos valią taipogi atliko lytinį aktą<sup>145</sup>. Byloje teismas nustatė, kad A.R. ir J.S., veikdami bendrininkų grupe ir panaudodami fizinį smurtą – suduodami rankomis ir kojomis eilę smūgių J.M., atimdami galimybę priešintis bei pasinaudodami bejėgiška dėl mažametystės nukentėjusiosios būkle ( įvykio metu J.M. buvo tik 10 metų ir tai kaltininkams buvo žinoma, rūsijoje, be jos, buvo dar devyni jaunuoliai, ji pati apsvaigusi nuo klijų ), pastarąją išžagino.*

#### **4.2. Seksualinė prievarta nepilnamečio asmens atžvilgiu**

Išžaginimo bei seksualinio prievartavimo kvalifikuotą sudėtį sudaro ir nepilnamečio asmens išžaginimas ar jo seksualinis prievartavimas ( 149 str. 3 d. ir 150 str. 3 d. ). Šiuo atveju nepilnamečiu paprastai pripažįstamas asmuo, kuriam nusikaltimo padarymo metu buvo suėję 14 metų, bet dar nebuvo – 18 metų. Tačiau ir nagrinėjamu atveju, norint kaltininkui inkriminuoti šį požymį, reikia nustatyti ne tik nukentėjusiojo asmens amžių, t. y. nepilnametystę, bet ir tai ar kaltininkas suvokė, kad jo auka yra nepilnametis<sup>146</sup>.

*Vilniaus m. pirmo apylinkės teismo 2009 m. sausio 22 d. nuosprendžiu A.Š., be kitų nusikaltimų, nuteistas ir pagal LR BK 150 str. 3 d., už tai, kad laikotarpyje nuo 2008 m. balandžio 25 d., 17.00 val iki 2008 m. balandžio 26 d., 7.00 val., miškelyje, automobilyje, žinodamas nukentėjusiojo L.J. amžių – 15 m., jį nugirdė, taip atimdamas galimybę jam priešintis, bei, panaudodamas fizinį smurtą – suėmęs nukentėjusįjį už galvos, jėga prilenkė prie savo lytinio organo ir laikydamas už kaklo, vertė tenkinti jo lytinę aistrą oraliniu būdu, prieš nukentėjusiojo valią, po to, atsegęs L.J. kelnes, glostė pastarojo lytinį organą bei, paėmęs jį į burną, tenkino lytinę aistrą oraliniu būdu, prieš nukentėjusiojo valią.<sup>147</sup>*

Nepilnametystė, kaip veiką kvalifikuojantis požymis yra numatytas ir privertimo lytiškai santykiauti sudėtyje, kai lytiškai santykiauti verčiamas nepilnametis ( 151 str. 2 d. ). Įdėmiau pažvelgus į šios normos santykį su išžaginimu ar seksualiniu prievartavimu matyti, kad visos šios normos konkuruoja dėl veikų, kai auka verčiama lytiškai santykiauti ar kitaip tenkinti lytinę aistrą su kaltininku panaudojant psichinę prievartą. Tokioje veikoje atsiranda ir privertimo lytiškai santykiauti ir išžaginimo požymių. Tačiau reikia pastebėti, kad išžaginimo ar seksualinio prievartavimo normose numatyta psichinė prievarta yra siauresnė – čia tinka tik grasinimas tuoj pat panaudoti fizinį smurtą. Tuo tarpu privertimo lytiškai santykiauti normoje psichinę prievartą sudaro gana įvairaus pobūdžio grasinimai, taip pat ir pasinaudojimas aukos priklausomumu, kuris gali kilti dėl giminystės, materialinės priklausomybės ir pan. Kita vertus, išžaginimo ir seksualinio prievartavimo normose yra

<sup>145</sup> Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-366/2008.

<sup>146</sup> Kadangi šis aspektas jau yra plačiai aptartas prieš tai buvusiam 4.1. skirsnyje, šiame skirsnyje plačiau neanalizuojamas.

<sup>147</sup> Vilniaus m. pirmo apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-147/2009.

numatyti siauresni lytinės aistros tenkinimo būdai : išžaginime – natūralus lytinis aktas; seksualiniame prievartavime – analinis, oralinis arba kitokio fizinio sąlyčio būdas. Gi privertimo lytiškai santykiauti normoje lytinės aistros tenkinimo būdai nėra ribojami. Todėl tais atvejais kai yra požymių, kad auka buvo priversta tenkinti kaltininko aistrą kaip nors kitaip nei numatyta išžaginimo ar seksualinio prievartavimo normose, taikoma privertimo lytiškai santykiauti sudėtis. Be to, šis įstatymas taikomas ir tuomet, kai grasinama ne fiziniu smurtu arba grasinama fiziniu smurtu ateityje.

Lytinės aistros tenkinimas pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir ( ar ) neliečiamumą, padaromas dviem alternatyviais būdais, t. y. lytiškai santykiaujama ar kitaip tenkinama lytinė aistra su nepilnamečiu asmeniu : 1) pasiūlius ar pažadėjus jam pinigų ar kitokį atlygį; 2 ) suteikus jam pinigų ar kitokį atlygį ( 151<sup>1</sup> str. 1 d. ). Reikia paminėti, kad nagrinėjamu atveju nėra naudojamas nei fizinis nei psichinis smurtas, nei pasinaudojama priklausomumu. Kvalifikuotą šio nusikaltimo sudėtį sudaro lytinis santykiavimas arba kitoks lytinės aistros tenkinimas su nepilnamečiu, kai veiką padaro nepilnamečio tėvas, motina, globėjas, rūpintojas ar kitas teisėtas vaiko atstovas arba kitas asmuo, turintis įstatymuose nustatytų įgaliojimų nepilnamečio asmens atžvilgiu ( 151<sup>1</sup> str. 2 d. ). Be to, reikia pažymėti, kad nei vienoje iš šio nusikaltimo sudėčių, negali būti išžaginimo, seksualinio prievartavimo ar privertimo lytiškai santykiauti požymių. Teoretikų, pvz. A. Čaikovski, nuomone LR BK 151<sup>1</sup>str. 2 d. įtvirtinta norma ypač didelę reikšmę turi tuomet, kai sunku įrodyti veiką, numatytą LR BK 151 str. 2 d., t. y. pasinaudojimą nepilnamečio priklausomumu, ar kai lytinis santykiavimas ar kitoks lytinės aistros tenkinimas įvyksta, pvz., paties nepilnamečio iniciatyva.

Ganėtinai daug diskusijų kelia klausimas, kaip turi būti vertinami veiksmai, kai lytiškai santykiaujama ar kitaip tenkinama lytinė aistra su nepilnamečiu asmeniu nuo 14 iki 18 metų, kai yra tokio asmens sutikimas ir nėra išžaginimo ar seksualinio prievartavimo požymių. Tokia situacija pagal teoretikų A. Abramavičiaus ir G. Švedo nuomonę, nėra vienareikšmė. Viena vertus, tam tikrais atvejais tokie veiksmai gali kelti grėsmę ar net pakenkti nepilnamečio asmens psichiniam, dvasiniam ar net fiziniam vystymuisi. Antra vertus, nustačius baudžiamąją atsakomybę apskritai už savanorišką lytinį santykiavimą su asmeniu nuo 14 iki 18 metų, gali būti sudarytos prielaidos atsirasti teisės požiūriu absurdiškoms situacijoms, kai, pvz., nepilnameči sutuoktinei tapus nėščiai reikėtų spręsti jos vyro baudžiamosios atsakomybės už lytinius santykius su savo žmona klausimą. Kiltų neaiškumų ir dėl nepilnamečių veiksmų vertinimo, kai nepilnamečiai abipusiu sutikimu vienas su kitu atliktų lytinį aktą, nes šiuo atveju abu nepilnamečius reikėtų pripažinti ir nusikaltimo vykdytojais ir kartu nukentėjusiais nuo tokios nusikalstamos veikos.<sup>148</sup> Pagal aukščiau minėtų autorių nuomonę, visgi turėtų būti rimtai svarstomas baudžiamosios atsakomybės už savanorišką lytinį santykiavimą su tokiais nepilnamečiais asmenimis išplėtimo arba tam tikrų naujų veikų kriminalizavimo klausimas.

---

<sup>148</sup> Abramavičius, Armanas, Švedas, Gintaras. Kai kurios baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus vaikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui reglamentavimo problemos. Teisė. 2008. 66 (1). p. 15.

Kaip rodo lyginamųjų užsienio valstybių baudžiamųjų įstatymų analizė, kai kurios iš jų – Baltarusija, Rusija, Gruzija, Korėja, Teksaso valstija, Argentina ir t. t. yra įtvirtinusios baudžiamąją atsakomybę už savanorišką lytinį santykiavimą ar kitokią lytinės aistros tenkinimą su asmeniu, kuris dar nesulaukęs tam tikro amžiaus, pvz. 13 metų Korėjoje ( 305 str. ), 16 metų Rusijoje ( 134 str. ), Baltarusijoje ( 168 str. ), Gruzijoje ( 140 str. ), 17 metų Teksaso valstijoje ( 21.11 str. ), 18 metų Argentinoje ( 125 str. ). Be to, kai kurios užsienio valstybės savo baudžiamuosiuose įstatymuose, nustatydamos atsakomybę už savanorišką lytinį santykiavimą su asmeniu, nesulaukusių 18 metų, atsižvelgia į tai, ar tokio asmens lytinių santykių partneris yra sulaukęs tam tikro amžiaus. Pvz., Vokietijoje jis turi būti ne jaunesnis kaip 18 ar 19 metų, o tam tikrais atvejais ir 21 metų, Teksaso valstijoje toks partneris už nukentėjusį gali būti vyresnis ne daugiau kaip tris metus, be to, jis turi būti ir priešingos lyties asmuo, nebūti nukentėjusiojo sutuoktiniu. Pagal Šveicarijos baudžiamojo kodekso nuostatas, nustatančias atsakomybę už savanoriškus lytinius santykius su vaiku, jaunesniu kaip 16 metų, iš viso nėra baudžiamas asmuo, jeigu tarp lytinių partnerių amžiaus skirtumas yra ne didesnis kaip trys metai. Be to, jeigu nusikaltimo darymo metu kaltininkas neturi 20 metų ir egzistuoja ypatingos aplinkybės arba nukentėjusysis sudaro su kaltininku santuoką, kompetentingi organai atsisako pastarąjį persekioti, perduoti teismui ar skirti bausmę ( 187 str. ).<sup>149</sup>

#### **4.3. Tvirkinamieji veiksmai**

Įstatymų leidėjas, siekdamas apsaugoti vaikų psichinį ir emocinį vystymąsi, nusikaltimu pripažįsta fizinį ir moralinį jų tvirkinimą.<sup>150</sup> Baudžiamoji atsakomybė už mažamečio asmens tvirkinimo veiksmus įtvirtinta LR BK 153 straipsnyje.

Šio nusikaltimo objektu yra mažamečių vaikų seksualinis neliečiamumas. Nukentėjusiuoju gali būti bet kurios lyties vaikas iki 14 metų. Reikia paminėti, kad dabartinis Baudžiamasis kodeksas šiuo aspektu įtvirtino dalinę dekriminalizaciją, nes anksčiau galioję baudžiamieji įstatymai buvo uždraudę seksualinį poveikį asmenims, nesulaukusiems 16 metų. Pažymėtina ir tai, kad įstatymų leidėjas, kaip ir anksčiau galiojusioje normoje, susilaikė nuo tvirkinamųjų veiksmų požymio detalesnio aiškinimo, todėl iš esmės galioja sena doktrina, pagal kurią tvirkinimas – tai sąmoningi seksualinio pobūdžio veiksmai vaiko atžvilgiu. Tvirkinimas tradiciškai skirstomas į fizinį ir intelektualinį. Fizinis tvirkinimas pasireiškia kaip tam tikras poveikis kūnui, tiek vaiko tiek ir kaltininko atžvilgiu. Tai gali būti įvairūs fizinio sąlyčio veiksmai vaiko atžvilgiu ( vaiko nurengimas, jo kūno bei jo lytinių organų glostymas, prašymas glostyti kaltininko lytinius organus, jį glamonėti ir kt. ), vaikų skatinimas atlikti juos tarp savęs, tokių veiksmų atlikimas vaikui stebint ( lytinis santykiavimas, masturbacija ) ir pan.

<sup>149</sup> Уголовный кодекс Швейцарии.Санкт-Петербург.“Юридический центр Пресс“, 2002. с. 207- 208.

<sup>150</sup> Nocius, Juozas. Nusikaltimai žmogui.Vilnius, 1998. p. 105.

*Vilniaus apygardos teismo 2008 m. kovo 4 d. nuosprendžiu S.J., be kitų nusikaltimų, nuteistas ir pagal LR BK 153 str. už tai, kad laikotarpyje nuo 2000 m. pavasario pradžios iki 2002 m. rugpjūčio mėnesio, savo namuose, esančiuose Zarasų rajone, pasitaikius progai, kai su dukra likdavo vieni, tiksliai nenustatytą kartų skaičių, bet ne mažiau dvidešimties, atliko savo mažametės dukros I.J., tvirkinimo veiksmus, t. y. rankomis glostė nukentėjusiosios lytinius organus, krūtinę bei prašė, kad ši glostytų jo lytinius organus.<sup>151</sup>*

Intelektinis tvirkinimas pasireiškia kaip informacinis poveikis, gebantis seksualiai veikti vaiko psichiką<sup>152</sup>, pvz. žadinimas seksualinio instinkto, vaiko pratinimas prie seksualinių vaizdų, pornografijos rodymas ir kt.

*Klaipėdos apygardos teismo 2008 m. sausio 22 d. nuoprendžiu B.G., be kitų nusikaltimų, nuteistas ir pagal LR BK 153 str. už tai, kad nuo 1998 m. gruodžio mėnesio iki 1999-02-16, nuo 1999-10-11 iki 2000-02-19, nuo 2000-08-18 iki 2000-11-13, nuo 2001-04-11 iki 2001-09-15, nuo 2002-04-23 iki 2002-09-05, nuo 2003-05-01 iki 2003-09-21, nuo 2004-08-13 iki 2004-12-15, nuo 2005-06-28 iki 2005-10-09, nuo 2006-05-22 iki 2006 m. rugpjūčio mėnesio, būdamas namuose, mažametės dukros A.G. atžvilgiu atliko tvirkinimo veiksmus – turėdamas tikslą mažametei sukelti lytinį susijaudinimą, ją tvirkino, demonstruodamas nukentėjusiajai savo lytinius organus ir prašydamas juos liesti, rodydamas erotinio turinio vaizdo įrašus, žurnalus, mažametę nurenginėdamas, bučiuodamas ir glostydamas jos kūną.<sup>153</sup>*

Mažamečio asmens tvirkinimo sudėtis yra formali - nusikaltimas laikomas baigtu nuo seksualinio pobūdžio veiksmų pradžios. Tai, kad tvirkinamieji veiksmai vaikui nepadarė jokio įspūdžio, ar kad vaikas jau patyręs šioje srityje ar netgi ištvirkęs, reikšmės neturi. Reikia paminėti, kad mažamečio asmens tvirkinimo sudėtyje nei fizinio smurto, nei grasinimų ar kitokios prievartos panaudojimo, nenumatyta.

Pagal LR BK 153 str. kvalifikuojami ir tokie veiksmai, kai lytiškai santykiaujama ar lytinė aistra tenkinama su mažamečiu jam sutinkant, ir teismas, įvertinęs to asmens psichinę ir socialinę brandą, padaro išvadą, kad sutikimas yra sąmoningas, duotas suvokiant su juo daromų veiksmų pobūdį ir esmę.<sup>154</sup>

*Klaipėdos apygardos teismo 2001 m. spalio 26 d. nuosprendžiu R.S. nuteistas pagal 1961 m. LR BK 118 str. 4 d., 16 str. 2 d. ir 118 str. 4 d. už tai, kad 2000 m. rugpjūčio mėneį, Klaipėdos rajone, V. šeimai priklausančiame ūkiniame pastate bei daržinėje, pasinaudodamas dėl mažametystės bejėgiška*

<sup>151</sup> Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-87/2008.

<sup>152</sup> Fedosiuk, Oleg. Baudžiamoji teisė ( specialioji dalis ). Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui. LR BK XXI skyrius. [ žiūrėta 2009 m. kovo 14 d. ]. Prieiga per internetą: <http://www.mail.google.com/mail/?ui=28jk>

<sup>153</sup> Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-177/2008.

<sup>154</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimu Nr. 49 patvirtinta Teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose apžvalga. Teismų praktika. 2004, Nr. 22. p. 305.



*nukentėjusiosios būkle, su mažamete I.V. du kartus lytiškai santykiavo bei 2001 m. pradžioje, savo namuose, pasikėsino atlikti prievartinį lytinį aktą, tačiau nusikaltimo nebaigė dėl prižasčių nepriklausančių nuo jo valios, kadangi tam sutrukdė mažamečiai vaikai. Lietuvos apeliacinis teismas 2002 m. sausio 23 d. nutartimi, Klaipėdos apygardos teismo 2001 m. spalio 26 d. nuosprendį pakeitė ir S.R. veiksmus iš 1961 m. LR BK 118 str. 4 d., 16 str. 2 d. ir 118 str. 4 d. perkvalifikavo į 120 str. bei 16 str. 2 d. ir 120 str. Apeliacinės instancijos teismas motyvavo tuo, kad S.R. išžagino nepadarė, bet lytiškai santykiavo ir pasikėsino lytiškai santykiauti su lytiškai nesubrendusiu asmeniu. Nors tie lytiniai santykiai ir nebuvo prievartiniai, nes jų nukentėjusioji siekė savo iniciatyva, tačiau R.S. pažeidė lytiniam gyvenimui nesubrendusios I.V. lytinę neliečiamybę ir padarė žalą jos normaliam fiziniam, moraliniam ir psichiniam vystymuisi.<sup>155</sup>*

Įtraukus į seksualinio prievartavimo normą lytinės aistros tenkinimo kitokio fizinio sąlyčio būdu požymį, tapo problematiška atriboti fizinį vaiko tvirkinimą nuo seksualinio prievartavimo, pasinaudojant nukentėjusiojo bejėgiškumu. Pagal teoretiko O. Fedosiuko koncepsiją, seksualiniam prievartavimui būdingi tokie lytinės aistros tenkinimo fizinio sąlyčio būdai, kurie pagal savo pavojingumą ir neigiamą poveikį nukentėjusiajam prilyginami prieš nukentėjusiojo valią atliekamais lytiniais aktams natūraliu, analiniu arba oraliniu būdu.<sup>156</sup> Pvz., jeigu suaugęs asmuo nurengia vaiką ir visu kūnu užgula jį imituodamas lytinį aktą arba įtraukia vaiką į kaltininko masturbavimą, atvirą vaiko kūno lietimą lytiniais organais ir pan., tokie veiksmai rodo seksualinio prievartavimo požymius. Tačiau negali sudaryti seksualinio prievartavimo vadinamieji „minkšti“ fizinio sąlyčio būdai, kaip vaiko kūno glostymas, bučiniai ir pan. Toks fizinis sąlytis labiau atitinka mažamečio tvirkinimo veiksmus.<sup>157</sup>

*Vilniaus apygardos teismo 2006 m. balandžio 20 d. nuosprendžiu G.S., be kitų nusikaltimų, nuteistas ir pagal LR BK 150 str. 4 d., už tris tęstines nusikalstamas veikas, t. y. už tai, kad nuo 2004-09-01 iki 2004-11-30, bendrabučio kambaryje, nuo 2004-08-15 iki 2004-08-31, Č.Š. name, 2004 m. rugpjūčio mėn. a/m „Mazda 626“, stovėjusiame prie Šiaulių m. stadiono, nuo 2004-10-31 iki 2004-11-12 VšĮ Šiaulių m. ligoninės Vaikų ligų laiptinėje ir a/m „Isuzu Midi“, stovėjusiame Vaikų ligų klinikos kieme, seksualiai prievartavo mažamečius M.P., E.M. ir M.M. : G.S. panaudodamas fizinį smurtą ir kitaip atindamas galimybę priešintis ( nepaklusus grasino nužudyti tėvus ), pasinaudodamas bejėgiška dėl mažametystės nukentėjusiojo būkle, tenkino lytinę aistrą su M.P. prieš jo valią oraliniu ir kitokio fizinio sąlyčio būdu – ranka jį masturbavo. Be to, nepilnamečio A.B. akivaizdoje liepė mažamečiui M.P. atlikti su mažamečiu E.M. oralinį lytinį aktą, o šiam, liepė vieną kartą nusišlapinti M.P. į burną;*

<sup>155</sup> Lietuvos Aukščiausiojo teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-473/2002.

<sup>156</sup> Fedosiuk, Oleg. Nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui sistemos ypatumai. Seminaro medžiaga.

<sup>157</sup> Fedosiuk, Oleg. Baudžiamoji teisė ( specialioji dalis ). Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui. LR BK XXI skyrius. [ žiūrėta 2009 m. kovo 14 d. ]. Prieiga per internetą: <http://www.mail.google.com/mail/?ui=28jk>

*nepilnamečiui A.B. liepė atlikti oralinį lytinį aktą su mažamečiu M.P. ir taip stebėdamas nuo jo priklausančių vaikų iškreiptus prievartinius lytinius aktus, tenkino savo lytinę aistrą; nepilnamečio A.B. akivaizdoje liepė mažamečiui E.M. oraliniu būdu atlikti su mažamečiu M.P. lytinį aktą. Be to, G.S. tuo pačiu nuosprendžiu nuteistas ir pagal LR BK 153 str., už dvi tęstines veikas, t. y. už tai, kad nuo 1997-01-01 iki 2001-07-20, vidurinės mokyklos sporto salėje, 2004 m. rugpjūčio mėn., a/m „Mazda 626“, stovėjusiam prie Šiaulių m. stadiono, tvirkino mažamečius M.G. ir M.P. : nenustatytą kartų skaičių rankomis glostė M.G. lytinį organą, M.P. kūną glamonėjo rankomis lytinių organų srityje.<sup>158</sup>*

Baudžiamoji atsakomybė už vaikų tvirkinimą yra numatyta ir lyginamųjų užsienio valstybių – Rusijos Federacijos, Baltarusijos, Ukrainos, Gruzijos įstatymuose. Antai pagal Rusijos Federacijos ( 135 str. ) ar Baltarusijos ( 169 str. ) baudžiamuosius kodeksus atsako 18 metų sulaukęs asmuo, padaręs tvirkinimo veiksmus nenaudojant prievartos žinomai neturinčio 16 metų asmens atžvilgiu. Pagal Gruzijos baudžiamąjį kodeksą baudžiami tvirkinimo veiksmai be prievartos, padaryti žinomai neturinčio 16 metų asmens atžvilgiu ( 141 str. ). Ukrainos baudžiamajame kodekse nustatyta atsakomybė ne tik už tvirkinimo veiksmus, padarytus asmens neturinčio 16 metų atžvilgiu ( 156 str. 1 d. ), bet ir išsikiriama atsakomybė už veiksmus, kvalifikuojančius šio nusikaltimo sudėtį, t. y. kai jie padaromi mažamečio asmens atžvilgiu arba tėvo, motinos ar juos pakeičiančio asmens ( 156 str. 2 d. ). Reikia paminėti, kad šių valstybių baudžiamieji įstatymai, kaip ir Lietuvos, tvirkinimo veikslių turinio pačioje normoje neatskleidžia, todėl teismams šiuo aspektu lieka gana plati vertinimo laisvė. Gerai tai ar ne, vienareikšmio atsakymo nėra : viena vertus, visų galimų gyvenime tvirkinimo veikslių atvejų įstatyme nenumatysi, kita vertus, teismams išlieka galimybė skirtingai interpretuoti ar net kvalifikuoti analogiško pobūdžio veiksmus, ypač, kai tvirkinimo veiksmus reikia atriboti nuo lytinės aistros tenkinimo kitokio fizinio sąlyčio būdu, pasinaudojant bejėgiška dėl mažametystės nukentėjusiojo asmens būkle, kas vis dar sąlygoja teisminių klaidų padarymą.

*Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. liepos 18 d. nuosprendžiu, pakeistas Kauno apygardos teismo 2007 m. balandžio 2 d. nuosprendis : R.P nusikalstama veika iš LR BK 153 str. perkvalifikuota į LR BK 150 str. 4 d., apeliacinės instancijos teismui nustačius, kad R.P., pasinaudodamas bejėgiška nukentėjusiosios R.R. būkle dėl mažametystės, prieš jos valią tenkino lytinę aistrą kitokio fizinio sąlyčio būdu, t. y. laikotarpyje nuo 2003 m. pavasario iki 2005 m. balandžio mėnesio bei nuo 2005 m. balandžio mėn. iki 2006 m. rugsėjo mėn., Šakių r., vieną arba kelis kartus per mėnesį, tiksliai nenustatytą kiekį kartų, tačiau ne mažiau kaip 30 kartų, namuose, kišdamas savo ranką nukentėjusiajai R.R. už kelnaičių, liesdavo jos lytinius organus bei juos dirgindavo pirštais. Kasacinės instancijos teismas, nagrinėdamas nuteistojo R.P skundą pripažino, jog apeliacinės instancijos teismas R.P. veiksmus pagrįstai įvertino kaip seksualinį prievartavimą, padarytą kitokio fizinio sąlyčio būdu. Šioje byloje kasacinis teismas pažymėjo, kad tvirkinamieji veiksmai nėra susiję su intervencija į moters*

<sup>158</sup> Lietuvos Aukščiausiojo teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-449/2007.

lytinius organus ir lytinės aistros tenkinimu su tuo žmogumi, tuo tarpu R.P., savo pirštus kišdavo nukentėjusiajai į makštį tokiu būdu imituodamas lytinį aktą, kas pagal savo pobūdį ir intensyvumą yra lytinės aistros tenkinimas kitokio fizinio sąlyčio būdu, o ne mežamečio tvirkinimas.<sup>159</sup>

Įdomu pastebėti, jog kai kurios užsienio valstybės ( pvz., Lenkija, Vokietija ) analogiškos, kaip kad aukščiau aptartų valstybių, abstrakčiai sukonstruotos vaikų nusikalstamo tvirkinimo sudėties, savo baudžiamuosiuose įstatymuose nenumato. Tačiau, šių valstybių baudžiamuosiuose kodeksuose yra įtvirtintos konkrečios nusikaltimų sudėtys, kuriose tiesiogiai numatoma atsakomybė už intelektualinį ar fizinį vaikų tvirkinimą, pasireiškiantį pornografijos ar panašaus pobūdžio daiktų rodymu mažamečiui jaunesniam kaip 15 metų ( Lenkijos BK 202 str. § 2 d. ), arba už seksualinius veiksmus, atliekamus matant globotiniui, arba už veiksmus, kuriais lenkiamas ( gundomas ) globotinis atlikti seksualinius veiksmus matant kaltininkui, kad šis galėtų susijaudinti ar kad dėl to susijaudintų globotinis, neturintis 16 ar 18 metų amžiaus ir pan. ( pvz., Vokietijos BK § 174 str. 2 pastraipos Nr. 1 -2 ). Akivaizdu, kad toks konkretus veikų apibrėžimas padeda išvengti įstatymo taikymo klaidų bei vienodinti teisminę praktiką.

---

<sup>159</sup> Lietuvos Aukščiausiojo teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-725/2007.

## IŠVADOS

1. Teisinės seksualinės prievartos samprata susiformavusi senovės civilizacijose iki šiuolaikinės sampratos vystėsi tiek užsienio valstybėse, tiek ir Lietuvoje lygiagrečiai.

2. 2000 m. rugsėjo 26 d. priėmus naująjį Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą, ankstesnės lytinių nusikaltimų reglamentavimo spragos buvo ištaisytos. Šio kodekso rengėjai pakeitė lytinių nusikaltimų dispozicijas, nusikaltimų sudėtis papildė naujais požymiais, praplėtė lytinės prievartos subjektų ratą, numatė atsakomybę už naujas pavojingas seksualinio pobūdžio veikas. Baudžiamajame kodekse įtvirtinta nauja, platesnė seksualinės prievartos samprata, šiandien atlieka savo paskirtį – tinkamai saugo visuomenę nuo tokio pobūdžio nusikalstamų veikų. Tačiau nepaisant to, darbe pateikta pakankamai argumentų, rodančių, kad nauja lytinės prievartos koncepcija taip pat nėra visiškai išbaigta, tam tikrais atvejais kelianti keblumų praktikai, ir turi būti tobulinama.

3. Palyginus Lietuvos ir kitų lyginamųjų valstybių baudžiamųjų įstatymų, reglamentuojančių atsakomybę už nusikaltimus žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui rūšis, galima teigti, jog tokios tradicinės sudėtys, kaip išžaginimas, seksualinis prievartavimas, privertimas lytiškai santykiauti, tvirkinamieji veiksmai, platesne ar siauresne apimtimi, yra numatytos visų jų baudžiamuosiuose kodeksuose. Tačiau, yra veikų, kurios aptinkamos tik atskirų valstybių kodeksuose, pvz., kraujomaiša ( Lenkijos BK ), ekshibicionizmas ( Lenkijos, Vokietijos, Prancūzijos BK ), tvirkinimo bei seksualinio pobūdžio veiksmai, atliekami specialiai įstatyme apibrėžtų asmenų – globotinių, auklėtinių, ligonių, kalinių ir pan., atžvilgiu ( Vokietijos BK ). Todėl, svarstyti, ar Lietuvos baudžiamajame kodekse, atsižvelgus į vienos ar kitos veikos paplitimą bei užsienio valstybių patirtį, nereikėtų nustatyti savarankiškos baudžiamosios atsakomybės už kai kurias iš jų, pvz., už ekshibicionizmą.

4. Nusikaltimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui *pagrindinis objektas* – asmens seksualinio apsisprendimo laisvė ir neliečiamumas. Seksualinio apsisprendimo laisvė - tai subrendusio asmens laisvė savo valia pasirinkti partnerį seksualiniams santykiams, seksualinio bendravimo su juo būdus, laiką ir vietą. Seksualinis neliečiamumas – yra vaiko teisė būti apsaugotam nuo pernelyg ankstyvo seksualinio poveikio, galinčio pakenkti jo normaliam psichiniam ir fiziniam vystymuisi, bei teisė, būti apsaugotam nuo seksualinių santykių prieš jo valią, pasinaudojant bejėgiška būkle. Todėl, su asmenimis iki 14 metų amžiaus ( mažamečiais ), besąlygiškai draudžiami bet kokie seksualiniai veiksmai, o su asmenimis turinčiais 14 metų, draudžiami arba prievartiniai lytiniai santykiai arba lytiniai santykiai kitaip pažeidžiantys nepilnamečių asmenų seksualinio apsisprendimo laisvę ir ( ar ) neliečiamumą - pasiūlant ar pažadant pinigų ar kitokio atlygio ar suteikiant pinigų ar kitokio atlygio arba piktnaudžiaujant pripažinta pasitikėjimo, valdžios ar įtakos nepilnamečiui padėtimi ( BK 151<sup>1</sup> str. ).

*Papildomas* nusikaltimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui *objektas* yra garbė ir orumas, fizinė laisvė ir sveikata.

5. Lyginamųjų užsienio valstybių baudžiamųjų įstatymų analizė rodo, jog nusikalstamų veikų, kuriomis kėsinama į žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvę ir neliečiamumą pagrindinis objektas iš esmės yra analogiškas Lietuvos baudžiamųjų įstatymų nuostatomis. Tačiau, asmens seksualinio neliečiamumo amžius juose reglamentuojamas skirtingai : Vokietijos, Estijos, Gruzijos, Norvegijos, Belgijos, Baltarusijos baudžiamuosiuose kodeksuose, kaip ir Lietuvos, seksualinio neliečiamumo riba numatyta iki 14 metų amžiaus, Turkijos, Lenkijos ir Prancūzijos baudžiamuosiuose kodeksuose – iki 15 metų amžiaus, Šveicarijos ir Rusijos Federacijos baudžiamuosiuose kodeksuose – iki 16 metų amžiaus, Teksaso valstijos baudžiamajame kodekse - iki 17 metų amžiaus. Tuo tarpu Argentinos, Korėjos bei Japonijos baudžiamieji kodeksai seksualinio neliečiamumo amžiaus ribą yra sumažinę iki 13 metų amžiaus, o Danijos baudžiamasis kodeksas, vienoje iš nusikalstamų sudėčių, šį amžių sumažino net iki 12 metų.

6. Pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą *nukentėjusiuoju* nuo nusikaltimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui - išžaginime, seksualiniame prievartavime, privertime lytiškai santykiauti gali būti pripažintas tiek vyras, tiek ir moteris nepriklausomai nuo jų amžiaus, taipogi bet kurios lyties, iki 18 metų amžiaus, vaikai : mažamečiai ir nepilnamečiai ( kvalifikuotas išžaginimas ir seksualinis prievartavimas ). Abiejų lyčių nepilnamečiai, paprastai nuo 14 iki 18 metų nukentėjusiuoju pripažįstami kvalifikuotame privertime lytiškai santykiauti, lytinės aistros tenkinime pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir ( ar) neliečiamumą. Bet kurios lyties vaikai iki 14 metų amžiaus nukentėjusiuoju pripažįstami mažamečio asmens tvirkinime. Tačiau atsižvelgus į seksualinio pobūdžio veikų paplitimą, daugelio užsienio valstybių patirtį, siūlyčiau svarstyti ar Lietuvos Baudžiamajame kodekse įstatymiškai nereikėtų pakelti amžiaus ribą, nuo kurios nepilnamečiai būtų laikomi turintys seksualinio apsisprendimo laisvę.

7. Abiejų lyčių asmenis, kaip nukentėjusiuosius nuo seksualinės prievartos, pripažįsta ir kitos valstybės – Argentina, Belgija, Turkija, Prancūzija, Vokietija, Lenkija, Gruzija, Teksaso valstija ir kitos. Tačiau Šveicarija, Japonija, Korėja, Rusija, Latvija, Estija, nukentėjusiąją išžaginime nurodo tik moterį. Kadangi išžaginimo aukomis vis dažniau tampa ir vyrai, todėl nagrinėjamu atveju jų seksualinė laisvė ir neliečiamybė lieka mažiau apsaugota.

8. Lytinis santykiavimas, lytinės aistros tenkinimas analiniu, oraliniu ar kitokio fizinio sąlyčio būdu, užtraukia baudžiamąją atsakomybę tik tuo atveju, kai tai daroma prieš nukentėjusiojo valią, t. y. kai šie veiksmai atliekami nesutinkant bent vienam iš šių santykių dalyvių. Vieno iš asmenų nesutikimas turi būti išreikštas taip, kad kitam dėl to nekiltų jokių abejonių, t. y. kad vieno nesutikimą, kitas turėtų suvokti. Tačiau tarptautinėje teisėje ir praktikoje jau susiformavo aiški tendencija, kuria atsisakoma formalaus fizinio pasipriešinimo apibrėžimo ir siaurų šiuo aspektu intrepretacijų, plačiau

aiškinama sąvoka „neturint tikrojo nukentėjusiojo sutikimo“, akcentuojami skirtumai tarp „sutikimo ir aukos pasidavimo“. Priešingu atveju, tam tikri išžaginimo ar seksualinio prievartavimo atvejai liktų nenubausti, ir kiltų reali grėsmė asmens seksualinio apsisprendimo laisvės ir neliečiamumo efektyviai apsaugai.

9. Lietuvos bei daugelio lyginamųjų užsienio valstybių baudžiamųjų įstatymų analizė rodo, jog nusikalstamų veikų, kuriomis kėsinama į žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvę ir neliečiamumą subjektas yra vyras ir moteris, o nuo 2006 m. liepos 14 d., už nusikaltimus, numatytus LR BK 149 str. 3 d. ir 4 d., 150 str. 3 d. ir 4 d., 151 str. 2 d., 151<sup>1</sup> str. 1 d. ir 2 d., Lietuvoje atsako ir juridinis asmuo. Už išžaginimą ( 149 str. ) ir seksualinį prievartavimą ( 150 str. ) atsako asmuo, kuriam nusikaltimo padarymo metu buvo suėję 14 metų. Už kitus, LR BK XXI skyriuje numatytus žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui nusikaltimus, atsako asmuo, kuriam iki šių veikų padarymo buvo suėję 16 metų. Pagal Gruzijos baudžiamąjį įstatymą atsako asmuo, kuriam iki nusikalstamų veikų padarymo buvo suėję 14 metų; pagal Turkijos baudžiamąjį kodeksą atsako asmuo turintis 11 metų amžiaus; pagal San – Marino Respublikos BK atsako asmuo sulaukęs 12 metų; pagal Japonijos BK - 13 metų, pagal Norvegijos ir Danijos baudžiamuosius įstatymus atsako asmuo kuriam iki nusikalstamų veikų padarymo buvo suėję 15 metų. Be to, dar yra valstybių - Baltarusija, Rusija, Latvija, Korėja, pagal kurių baudžiamuosius įstatymus išžaginimo subjektu gali būti tik vyras, turintis 14 metų.

9. Nusikaltimai žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui padaromi tik tiesiogine tyčia.

10. Lietuvos bei kitų užsienio valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose įtvirtinti nusikaltimus žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui kvalifikuojantys požymiai, tiek nustatyti konkrečių įstatymų sudėtyse, tiek ir numatyti kaip savarankiški nusikaltimai, pagrįsti ir logiški, o kai kurie netgi tapatūs, pvz, grupiškumas ( Lietuvos, Prancūzijos, Rusijos, Lenkijos, Estijos BK ir t.t. ), nepilnametystė ar mažametystė ( Lietuvos, Rusijos, Gruzijos, Baltarusijos BK ir t.t. ). Daugelio valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose yra išskirti žiaurūs ( Šveicarijos BK ), itin žiaurūs ( Latvijos, Estijos, Gruzijos BK ), ypatingai pavojingo charakterio ( Danijos BK ), sukėlę labai sunkias pasekmes ( Argentinos, Vokietijos, Norvegijos BK ) ir panašūs kaltininko veiksmai padaryti seksualinės prievartos metu aukos atžvilgiu, ko nėra numatyta Lietuvos Baudžiamajame kodekse. Tačiau Lietuvoje minėtų požymių, kurie akivaizdžiai didina nusikalstamos veikos bei kaltojo asmens pavojingumą, leidžia griežtinti baudžiamąją atsakomybę, problema išsprendžiama kaltininkams taikant Baudžiamajame kodekse įtvirtintą atsakomybę sunkinančių aplinkybių institutą.

11. Susiformavusi teisminė praktika kvalifikuojant nepilnamečio ar mažamečio išžaginimą ar seksualinį prievartavimą tuo atveju, kai kaltininkas nesuvokė, jog jo auka yra mažametis ar nepilnametis, nors pagal bylos aplinkybes, savo asmenines savybes turėjo ir galėjo tai suvokti (

neatsargi kaltė dėl šių kvalifikuojančių požymių), prieštarauja visuotinai pripažintoms nusikalstamų veikų kvalifikavimo taisyklėms ir turėtų būti keistina.

12. Įtraukus į seksualinio prievartavimo normą lytinės aistros tenkinimo kitokio fizinio sąlyčio būdu požymį, tapo problematiška atriboti fizinį vaiko tvirkinimą nuo seksualinio prievartavimo, pasinaudojant nukentėjusiojo bejėgiškumu. Toks šio požymio neapibrėžtumas, šiandien, yra vienas iš pagrindinių baudžiamosios atsakomybės už seksualinę prievartą reglamentavimo trūkumų, kas turėtų būti taisytina.

13. Lietuvos Respublikos Baudžiamajame kodekse, kaip ir lyginamųjų užsienio valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose, yra nemažai normų, kuriose nustatyta baudžiamoji atsakomybė už kėsiniimąsi į vaikų seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą. Tačiau darbe yra pateikti argumentai leidžiantys daryti išvadą, jog Lietuvos Baudžiamajame kodekse esančių normų, kuriomis siekiama apginti vaikų teises bei teisėtus interesus, kaip ir nepakanka. Todėl, remiantis užsienio valstybių patirtimi, svarstyтина, ar nereikėtų keisti bei papildyti Lietuvoje esamą baudžiamųjų įstatymų teisinį reguliavimą, nustatant savarankišką baudžiamąją atsakomybę už pilnamečio asmens savanorišką lytinį santykiavimą ar kitokį lytinės aistros tenkinimą su nepilnamečiu, lytinį santykiavimą ar lytinės aistros tenkinimą panaudojant apgaulę, padarant rimtą žalą tokio asmens interesams, neatsargiai klystant dėl nepilnamečio amžiaus ir kita.

## **SANTRAUKA**

2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojus naujam Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui, pakito iki tol galiojusi seksualinės prievartos samprata. Nauja seksualinės prievartos koncepcija atitinka šiandienines realijas, tačiau tam tikrais atvejais išlieka problematiška taikyti dėl įtvirtintų nuostatų naujumo ar jų neapibrėžtumo. Siekiant išsiaiškinti paprastai kylančias lytinių nusikaltimų požymių teisinio vertinimo problemas bei neaiškumus, darbe atliktas Lietuvos ir kitų užsienio valstybių baudžiamųjų įstatymų lyginamasis tyrimas. Taigi darbe analizuojamos teisinės seksualinės prievartos sampratos ištakos ir raida, tame tarpe ir Lietuvos teisinėje sistemoje, šių nusikaltimų rūšys pagal Lietuvos ir kitų valstybių baudžiamuosius įstatymus. Atlikta nusikaltimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui sudėčių lyginamoji analizė, pateikiant jų ne tik teorinį vertinimą Lietuvos ir užsienio šalių baudžiamojoje teisėje, bet ir teisminės praktikos pavyzdžius. Aptarti minėtus nusikaltimus kvalifikuojantys požymiai, įtvirtinti Lietuvos bei kitų užsienio valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose. Darbo pabaigoje atskleidžiami nusikaltimų vaikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui ypatumai, nurodomi problematiški lytinės prievartos sampratos aspektai, galimi teisinio vertinimo variantai bei sprendimo būdai.



## **SUMMARY**

### **Sexual offences in the Penal Code of Lithuania and in the criminal laws of foreign countries ( comparative analysis )**

The new Criminal Code of the Republic of Lithuania, which came into effect on 1 May 2003, modified the concept of sexual assault. Though the new concept of sexual assault conforms to the realities of the present day, its application in some cases is still problematic due to the novelty and ambiguity of the provisions concerned. In order to identify the typical problems and uncertainties related with the legal assessment of the elements of sexual assault, the work presents a comparative study of the Lithuanian and foreign criminal laws. The work examines the origins of the legal concept of sexual assault and its evolution, including in the Lithuanian legal system, as well as the types of those crimes as established in the criminal laws of Lithuania and other countries. The work also includes a comparative analysis of the body of crimes against the freedom of sexual self-determination and inviolability of a person by providing not only their theoretical assessment in the Lithuanian and foreign criminal law, but also examples from the relevant court practice. There is an examination of those elements defining the offences as established in the Lithuanian and foreign criminal law. The final part of the work reveals the specifics of crimes against the freedom of sexual self-determination and inviolability of children and identifies the problematic aspects of the concept of sexual assault as well as possible versions of their legal assessment and ways of resolution.

## LITERATŪRA

### Teisės norminiai aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija, Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos 1991 m. gruodžio 3 d. įstatymas Nr. 1-2061 „Dėl Lietuvos Respublikos Baudžiamojo, Baudžiamojo proceso ir pataisos darbų kodekso pakeitimo ir papildymo“. Valstybės žinios, 1991, Nr. 36-975.
3. Lietuvos Respublikos 2006 m. birželio 22 d. įstatymas Nr. X-711 „Dėl Baudžiamojo kodekso 149, 150, 151, 162, 206, 266, 307, 308, 309, straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 151<sup>1</sup> straipsniu. Valstybės žinios, 2006, Nr. 77-2961.
4. Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas, patvirtintas 2000 m. rugsėjo 26 d. įsakymu Nr. VIII – 1968, Vilnius, 2003. Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas, oficialus tekstas su pakeitimais ir papildymais iki 1997 m. kovo 14 d., Vilnius, 1997.
5. Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas, oficialus tekstas su pakeitimais ir papildymais iki 1983 m. birželio 1 d., V. : Mintis, 1983.
6. Уголовный Кодекс Аргентины, Санкт - Петербург, Юридический центр Пресс, 2003.
7. Уголовный Кодекс Республики Беларусь, Санкт - Петербург, Юридический центр Пресс, 2001.
8. Уголовный Кодекс Бельгии, Санкт - Петербург, Юридический центр Пресс, 2004.
9. 5. Уголовный Кодекс Федеративной Республики Германии, Санкт - Петербург, Юридический центр Пресс, 2003.
10. Уголовный Кодекс Грузии, Санкт - Петербург, Юридический центр Пресс, 2002.
11. Уголовный Кодекс Дании, Санкт - Петербург, Юридический центр Пресс, 2001.
12. Уголовный Кодекс Республики Корея, Санкт - Петербург, Юридический центр Пресс, 2004.
13. Уголовный Кодекс Латвийской Республики, Санкт - Петербург, Юридический центр Пресс, 2001.
14. Уголовный Кодекс Норвегии, Санкт - Петербург, Юридический центр Пресс, 2003.
15. Уголовный Кодекс Польши, Санкт - Петербург, Юридический центр Пресс, 2001.
16. Уголовный Кодекс Республики Сан - Марино, Санкт - Петербург, Юридический центр Пресс, 2002.
17. Уголовный Кодекс Турции, Санкт - Петербург, Юридический центр Пресс, 2003.
18. Уголовный Кодекс Украины, Санкт - Петербург, Юридический центр Пресс, 2001.

19. Уголовный Кодекс Франции, Санкт - Петербург, Юридический центр Пресс, 2002.
20. Уголовный Кодекс Штата Техас, Санкт - Петербург, Юридический центр Пресс, 2006.
21. Уголовный Кодекс Швейцарии, Санкт - Петербург, Юридический центр Пресс, 2002.
22. Уголовный Кодекс Эстонской Республики, Санкт - Петербург, Юридический центр Пресс, 2001.
23. Уголовный Кодекс Японии, Санкт - Петербург, Юридический центр Пресс, 2002.
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Plenumo nutarimų rinkinys 1961 – 1980, Vilnius, 1981.
25. Сборник Постановлений Пленума Верховного Суда РСФСР 1961-1983, Москва, Юридическая литература, 1984.
26. Сборник Постановлений Пленума Верховного Суда Латвийской ССР 1960-1972, Рига, 1973.
27. Сборник Постановлений Пленума Верховного Суда Латвийской ССР 1965-1983, Рига, 1985.

### **Specialioji literatūra**

1. Abramavičius, Armanas, Mickevičius, Darius, Švedas, Gintaras. Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimas Lietuvos Baudžiamojoje teisėje. Teisinės informacijos centras, 2005.
2. Abramavičius, Armanas, Švedas, Gintaras. Kai kurios baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus vaikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui reglamentavimo problemos. Teisė, 2008, 66 (1).
3. Andriulis, Vytautas, Maksimaitis, Mindaugas, Pakalniškis, Vytautas, Pečkaitis, Justinas Sigitas, Šenavičius, Antanas. Lietuvos Teisės Istorija. Vilnius : Justicija, 2002.
4. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. 1 knyga. Vilnius, 2000.
5. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. 2 knyga. Vilnius, 2000.
6. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. UAB „Autoinfo“. [žiūrėta 2009 m. vasario 28 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.autoinfo.lt/webdic/-3k> >.
7. Dvilaitis, Vidmantas. Seksualinis priekabiavimas ir teisinė atsakomybė už jį. Jurisprudencija, 2004, t. 60 (52 ).
8. Fedosiuk, Oleg. Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui LR BK XXI skyrius.[ žiūrėta 2009-03-14]. Prieiga per internetą : < <http://mail.google.com/mail/?ui=28jk> >
9. Fedosiuk, Oleg. Nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui sistemos ypatumai. Seminarų medžiaga.

10. Fedosiuk, Oleg. Psichinės prievartos samprata Baudžiamojoje teisėje. Jurisprudencija, 2001, t. 21 ( 13 ).
11. Fedosiuk, Oleg. Turto prievartavimas ir jo kvalifikavimas. Monografija. Vilnius, 2002.
12. Jean, Pradel. Lyginamoji baudžiamoji teisė. Vilnius, 2001.
13. Jovaišas, Karolis. Nusikaltimai asmens gyvybei, sveikatai, laisvei ir orumui. Teisės problemos, 1997, Nr. 2.
14. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis. Vilnius : Teisinės informacijos centras, 2004.
15. Maksimaitis, Mindaugas. Užsienio Teisės Istorija. Vilnius: Justicija, 1998.
16. Nocius, Juozas. Nusikaltimai žmogui. Vilnius, 1998.
17. Pėstininkas, A. Nusikaltimai asmeniui. Vilnius, 1984.
18. Piesliakas, Vytautas. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Vilnius : Justicija, 2006.
19. Psichologijos žodynas. Vilnius, 1993.
20. Raudys, Romas. Vaikų teismo medicininiai tyrimai seksualinių nusikaltimų atvejais. Mykolo Riomerio universiteto Teismo medicinos institutas. Seminarų medžiaga.
21. Užsienio Teisės Istorijos Chrestomatija. Vilnius : Vilniaus universiteto leidykla, 1999.
22. Valikonytė, Irena, Lazutka, Stanislovas, Gudavičius, Edvardas. Pirmasis
23. Lietuvos Statutas ( 1529 M. ). V.: Vaga, 2001.
24. Bronwnmiller, S. Against our will:men, women, rape. – Fawcett Columbine. New York, 1993.
25. Cowking, M. Date Rape and Concest// Contemporary Politics, 1995.
26. Sexsual Offences Act 2003.[žiūrėta 2009-02-10 ]. Prieiga per internetą : ≤ [http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2003/en/ukpgaen\\_20030042\\_en\\_1](http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2003/en/ukpgaen_20030042_en_1)>.
27. Stevenson Kim, Davies Anne and Michael Gunn. Blackstone’s guide to the sexual offences act 2003,-Oxford : Oxford university press, 2004.
28. Temkin, Jennfer. Rape and the Legal process. Second ed. Oxford university press. 2000.
29. Гаухман, Л. Д. Борьба с насильственными преступлениями. Москва, 1969.
30. Гаухман, Л. Д. Насилие как средство совершение преступления. Москва, 197.
31. Дерягин, Г. Б. Криминальная сексология. Москва, 2008.
32. Иванова, В. В. Преступное насилие. Учебное пособие для ВУЗов: М. : ЮИМВД РФ, 2000.
33. Игнатов, А.Н. Квалификация половых преступлений. Москва : Юридическая литература, 1974.

34. Игнатов, А.Н. Ответственность за преступления против нравственности. Москва, 1966.
35. Кенни, К. Основы уголовного права. М., 1949.
36. Комментарий к уголовному кодексу Российской Федерации. Москва, 2008.
37. Курс Уголовного права. Особенная часть. том 3. Москва, 2002.
38. Листь, Ф. Учебник уголовного права. Особенная часть. Москва, 1905.
39. Матышевский, П. С. Ответственность за преступления против общественной безопасности, общественного порядка и здоровья населения. Москва, 1964.
40. Преступления против нравственности. Материалы научно– практической конференции. Вильнюс, 1970.
41. Сердюк Л. В. Психическое насилие как предмет уголовно-правовой оценки следователем. Москва: Издательство „Юрлитинформ“, 2000.
42. Чайковски, Анджей. Конструктивные и квалифицирующие признаки составов умышленных преступлений : вопросы квалификации возникающие в связи со ст. 135 Уголовного кодекса Литовской Республики 2000 г. „Журнал Российское право в Интернете“. Номер 2003 ( 03). [žiūrėta 2009 m. vasario 3 d ]. Prieiga per internetą :<<http://www.rpi.msal.ru/prints/200303ugol2.html>>.
43. Шарапов, Р. Д. Физическое насилие в уголовном праве. - Санкт- Петербург, Юридический центр пресс, 2001.
44. Яковлев, Я. М. Половые преступления. Душамбе, 1969.

### **Praktinė medžiaga**

1. EŽTT 2004 m. kovo 4 d. sprendimas byloje M.C. prieš Bulgariją ( Pareiškimo Nr. 39272/98 ), [ žiūrėta 2009 02 03 ]. Prieiga per internetą : <<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/viewhbk.asp?action=open&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649&key=4100&sessionId=17949409&skin=hudoc-en&attachment=true>>.
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“. Teismų praktika. 2004, Nr. 22.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimu Nr. 49 patvirtinta Teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose apžvalga. Teismų praktika. 2004, Nr. 22.
4. Lietuvos Aukščiausiojo teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-63/2008. Teismų praktika. 2008, Nr. 29.
5. Lietuvos Aukščiausiojo teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-1052/2001.

6. Lietuvos Aukščiausiojo teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-473/2002.
7. Lietuvos Aukščiausiojo teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-479/2003.
8. Lietuvos Aukščiausiojo teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-854/2003.
9. Lietuvos Aukščiausiojo teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-616/2004.
10. Lietuvos Aukščiausiojo teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-396/2007
11. Lietuvos Aukščiausiojo teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-486/2007
12. Lietuvos Aukščiausiojo teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-725/2007
13. Lietuvos Aukščiausiojo teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-16/2006.
14. Lietuvos Aukščiausiojo teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-173/2006.
15. Lietuvos Aukščiausiojo teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-321/2006.
16. Lietuvos Aukščiausiojo teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-420/2006
17. Lietuvos Aukščiausiojo teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-429/2006
18. Lietuvos Aukščiausiojo teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-437/2006
19. Lietuvos Aukščiausiojo teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-440/2006
20. Lietuvos Aukščiausiojo teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-631/2006
21. Lietuvos Aukščiausiojo teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-201/2007.
22. Lietuvos Aukščiausiojo teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-396/2007.
23. Lietuvos Aukščiausiojo teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-411/2007.
24. Lietuvos Aukščiausiojo teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-449/2007.
25. Lietuvos Aukščiausiojo teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-580/2007.
26. Lietuvos Aukščiausiojo teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-725/2007.
27. Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-22/2006.
28. Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-92/2006
29. Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-154/2006
30. Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-168/2006
31. Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-233/2006
32. Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-306/2006
33. Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-317/2006
34. Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-378/2006
35. Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-402/2006
36. Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-440/2006
37. Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-107/2007
38. Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-166/2007
39. Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-176/2007
40. Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-188/2007

41. Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-275/2007
42. Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-311/2007
43. Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-347/2007
44. Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-35/2008
45. Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-177/2008
46. Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-267/2008
47. Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-296/2008
48. Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-306/2008
49. Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-359/2008
50. Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-366/2008
51. Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-46/2009
52. Kauno apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-327/2003
53. Kauno apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-29/2004
54. Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-88/2004. Teismų praktika. Vilnius, 2004. Nr. 22.
55. Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-172/2004. Teismų praktika. Vilnius, 2004. Nr. 22.
56. Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-52/2005.
57. Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-97/2005.
58. Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-119/2005.
59. Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-87/2008.
60. Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 247/2008.
61. Klaipėdos m. apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-196/2003. Teismų praktika. Vilnius, 2004. Nr. 22.
62. Vilniaus m. pirmo apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-1149/2008
63. Vilniaus m. pirmo apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-147/2009
64. Vilniaus rajono apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-68/2003. Teismų praktika. Vilnius, 2004. Nr. 22.
65. Уголовное дело Верховного суда Республики Мордовия. БВС РФ, №8 от 1 августа 1998 года.